استفتاآت ویژه

حج

از محضر مراجع عظام تقلید دامت برکاتهم

همراه با ۱۲۲ استفتاء از

محضر مقام معظم رهبری

حضرت آیة الله العظمی خامنه‌ای

بسم الله الرحمن الرحیم

استفتائات ویژه حج، از محضر مراجع عظام تقلید (دامت برکاتهم)

نویسنده:

مرکز تحقیقات حج

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

استفتائات ویژه حج، از محضر مراجع عظام تقلید (دامت برکاتهم)

مشخصات کتاب

استفتائات ویژه حج، از محضر مراجع عظام تقلید (دامت برکاتهم): همراه با ۱۲۲ استفتاآ از محضر مقام معظم رهبری حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای (دامت برکاته)

مشخصات نشر : [تهران]: نشر مشعر، ۱۳۷۵.

مشخصات ظاهری : ۱۵۶ ص.نمونه

شابک : بها:۲۵۰۰ریال ؛ بها:۲۵۰۰ریال

عنوان دیگر : ۱۲۲ [صد و بیست و دو] استفتاآ از محضر مقام معظم رهبری حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای (دامت برکاته)

موضوع : حج -- رساله عملیه

موضوع : فقه جعفری -- رساله عملیه

شناسه افزوده : خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، - ۱۳۱۸

رده بندی کنگره : BP۱۸۳/۹/الف۴۶ ۱۳۷۵

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۴۲۲

شماره کتابشناسی ملی : م۷۵-۷۵۹۷

ص:۱

اشاره

ص:۲

ص:۳

ص:۴

ص:۵

ص:۶

ص:۷

مقدمه

«وَلِلَّهِ عَلَی النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَیْهِ سَبِیلًا» (آل عمران: ۹۷)

یکی از ضروری‌ترین وظایف زائران بیت اللَّه الحرام آشنایی با احکام و مناسک حج است، چرا که درستی یا نادرستی اعمال آنان بستگی به میزان شناخت آنها از این مسائل و تقیّد عملی نسبت به فتاوای مراجع تقلیدشان دارد.

بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی- قدّس سرّه- در پیامها و سخنان خود، بر اهمیّت فراگیری مسائل حج تأکید فراوان داشته، از یکسو روحانیان محترم کاروانها را به تشکیل مجالس و آموزش مسائل شرعی وبیان مناسک موظف نموده، و از سوی دیگر حاجیان را به شرکت در جلسات و یادگیری احکام و مناسک حج ترغیب می‌فرمودند.

از این رو و برای دستیابی به این هدف، و سهولت دسترسی زائران بیت اللَّه الحرام به فتاوای مراجع عظام تقلید، و اختلاف نظرهایی که در برخی از فروع احکام و مناسک حج وجود دارد، از محضر حضرات آیات عظام گلپایگانی و اراکی- قدّس سرّهما- در دوران حیاتشان سؤالاتی در رابطه با تعدادی از

ص:۸

مسائل مهم حج انجام گرفت که پس از دریافت پاسخ، فتاوای حضرت امام خمینی- قدّس سرّه- نیز با بهره گیری از مناسک و تحریرالوسیله استخراج و به آن افزوده شد و در یک مجموعه به چاپ رسید.

هم‌اکنون پس از گذشت چند سال و فقدان آن عزیزان، بار دیگر بر آن شدیم تا همان مجموعه را با افزودن سؤالات جدید و فتاوای مراجع عظام موجود کامل نموده، در اختیار علاقمندان قرار دهیم که هم‌اینک در اختیار زائران بیت اللَّه الحرام قرار می گیرد و امید است بتواند پاسخگوی گوشه‌ای از نیاز آنان باشد.

خوشبختانه همزمان با فراهم شدن این مجموعه، تعداد ۱۲۲ مسأله از مناسک حج که از محضر مقام معظم رهبری حضرت آیهٔ اللَّه العظمی خامنه‌ای- مدّ ظلّه- استفتا شده و معظّم له به آنها پاسخ داده‌اند را دریافت و در آغاز کتاب برای اولین بار به چاپ رساندیم.

لازم به تذکر است استفتاآت و پاسخ مراجع عظام تقلید برای استفاده بهتر زائران، حروفچینی شده و تنها نمونه‌هایی از آن در پایان کتاب به چاپ رسیده است. از خداوند قادر متعال انجام حجی مقبول و مبرور را برای کلیه زائران بیت اللَّه الحرام مسئلت داریم.

ناشر

ص:۹

استفتاآت ویژه حج از محضر مقام معظم رهبری حضرت آیة اللّه العظمی خامنه‌ای (دامت برکاته)

استطاعت

س ۱- خدمه کاروانها و پزشکان و امدادگران و افراد دیگری که با مأموریت به میقات آمده اند آیا مستطیع هستند و باید حجةالاسلام بجا آورند یانه؟

ج- اگر انجام مناسک حج مزاحم با وظایف مأموریت نباشد، و در برگشت از سفر حج وسایل ادامه زندگی متناسب با شؤون عرفی خود را در اختیار دارند مستطیع هستند.

س ۲- آنهایی که با شهریه حوزه علمیه قم ارتزاق می‌کنند می‌شود به وسیله وام خود را مستطیع کنند و بدهی را از شهریه بپردازند- آیا این حج از حجةالاسلام کفایت می‌کند؟

ج- با قرض استطاعت حاصل نمی‌شود.

ص:۱۰

س ۳- خدمه‌ای که همراه کاروانها به حج مشرف می‌شوند اکثراً مستطیع نیستند و نصیب الحج می گردند اینگونه افراد در سفر اول نیت حجةالاسلام می کنند آیا تشرف این افراد که شاید مکرر هم باشد از استطاعت کفایت نموده یا هر وقت مستطیع شدند مجدداً باید مشرف شوند؟ نیت اینگونه افراد در سفرهای بعد چگونه است؟

ج- اگر واجد شرایط استطاعت ولو بعد از رسیدن به میقات باشند کفایت از حجةالاسلام می کند، وگرنه هر وقت مستطیع شدند باید حجةالاسلام بجا آورند.

س ۴- اینجانب در سال ۱۳۶۳ چون استطاعت ثبت نام جهت رفتن به مکه مکرمه را داشته‌ام ثبت نام نمودم چون قرعه بنامم نیافتاد توفیق این زیارت حاصل نگردید. اکنون از نظر مالی از استطاعت ساقط گردیده ام بنظر مبارك آیا این جانب بری‌الذمه از نظر حج شده ام یا خیر؟

ج- اگردرسابق که قدرت مالی‌سفرحج راداشتیدراه برشما بازنبود و فعلًا فاقد قدرت مالی هستید حج بر ذمه شما مستقر نگردیده است و واجب‌الحج نیستید مگرآنکه انشاءاللّه درآینده شرایط وجوب حج را دارا شوید.

س ۵- مدت پنج سال است ازدواج کرده‌ام و مهریه‌ام مثلًا یک میلیون و نیم می‌باشد آیا برمن واجب است که از شوهرم طلب کنم و به حج بروم یا نه درصورتی که شوهرم نداشته باشد آیا حج بر من واجب است یا نه؟ و یا اینکه شوهرم داشته باشد ولی من فعلًا طلب نکنم آیا حج بر من واجب است یا نه؟

ص:۱۱

ج- شوهر اگر قدرت پرداخت مهریه را دارد باید مطالبه کنید و اگر شرایط دیگر استطاعت را دارید، حج واجب است.

س ۶- آیا در شرایط فعلی که قادر به خرید منزل نبوده حج بر اینجانب واجب می‌شود و درصورت وجوب آیا در هر شرائطی بایستی در رفتن اقدام نمایم؟

ج- اگر احتیاج به منزل ملکی دارید درصورتی مستطیع می‌شوید که یا منزل ملکی یا پول آن را داشته باشید.

س ۷- به توفیق حق قصد تشرف به حج به عنوان مبلّغ بعثه مبارک مقام معظم رهبری را دارم. با اجازه آن مقام رفیع به تقلید از امام (ره) باقی هستم. استدعا دارم بفرمایید آیا می‌توانم در مسأله شرائط حجةالاسلام از جمله شرط رجوع به کفایت به فتوای حضرت آیةاللّٰه خامنه‌ای رجوع کنم. و آیا حضرت ایشان رجوع به کفایت را شرط نمی‌دانند؟

ج- عدول از امام راحل (قدس سره) در هر مسأله که مکلّف بخواهد مانع ندارد و درحج استطاعتی رجوع الی‌الکفایه شرط است، ولی برای آقایان طلاب محترم علوم دینی که از حوزه علمیه شهریه دریافت می‌کنند با شهریه حوزه رجوع الی‌الکفایه برای ایشان حاصل است.

نیابت

س ۸- آیا نائب در نیابت حج باید به فتوای مرجع تقلید خود عمل کند یا به

ص:۱۲

فتوای مرجع تقلید منوبٌ عنه؟

ج- نائب باید بفتوای مرجع تقلید خودش عمل کند.

س ۹- نیابت حج برای معذور مجاز است یا خیر و خروج از حرم را پس از عمره تمتع بلااحرام عذر می‌دانید؟

ج- نیابت معذور محل اشکال است و خروج مذکور از موارد عذر نیست.

س ۱۰- متجاوز از پنجاه سال با شوهرم زندگی نموده دارای هیچ اولادی نبوده و نیستم فقط شوهرم دو خواهر دارد هنگام ثبت نام حج تمتع مرحوم شوهرم ثبت نام نموده که اکنون فیش موجود است آیا این فیش از ماترک است یا خیر؟ مربوط به متوفی است که حج انجام شود؟

ج- فیش سفر حج متعلق به میّت جزء ماترک میّت است، ولی اگر میّت واجب‌الحج بوده‌است باید از ترکه اش برای او حج نیابتی انجام دهند و همچنین اگر وصیّت به حج کرده باشد.

س ۱۱- آیا در حج نیابتی می‌شود در بعضی اعمال نائب هم نائب بگیرد یا خیر؟

ج- نیابت ذوی الاعذار محلّ اشکال است بلی نائب می‌تواند در قربانی نائب بگیرد.

س ۱۲- کسی که به نیابت از غیر مشرّف شده و استطاعت حج نداشته اما اکنون استطاعت عمره‌مفرده دارد آیا عمره‌مفرده براوواجب است یا خیر؟

ص:۱۳

ج- ظاهر آن است که عمره مفرده برنایی واجب نمیشود و وظیفه او عمره تمتّع است ولی اتیان عمره مفرده برای نائبی که مستطیع شود احوط است.

س ۱۳- کسی که در حال اجیر شدن معذور نبود و در اثناء عذر عارض شد آیا نیابت اوصحیح است؟

ج- اگر عذر موجب ناقص شدن بعض اعمال حج نشود مثل اینکه نسبت به برخی تروک احرام معذور شود نیابتصحیح است ولی اگر عذر عارض، موجب نقص اعمال حج شود بعید نیست بطلان اجاره در اینصورت، و احتیاط آن است که حج اعاده و در باب اجرت مصالحه شود.

احرام

س ۱۴- آیا کسی که از میقات اهل مدینه می‌گذرد، حتماً باید داخل مسجد شجره مُحرم شود یا بیرون مسجد کافی است؟

ج- باید در داخل مسجد مُحرم شود.

س ۱۵- باتوجه به توسعه جدید مسجد شجره، آیا احرام در قسمتهای جدیدالتاسیس کفایت می‌کند، با توجه به این که محدوده مسجد قدیم مشخص نمی‌باشد یا تشخیص آن بسیار مشکل است؟

ج- احرام در داخل مسجد فعلی کفایت می‌کند هرچند در قسمتهای توسعه

ص:۱۴

یافته و جدیدالتاسیس باشد.

س ۱۶- مُحرم شدن حجّاج، در داخل مسجد جحفه باید انجام پذیرد یا اینکه در خارج مسجد هم جایز می‌دانید؟

ج- در جحفه مسجد خصوصیّت ندارد و می‌توانند از خارج آن مُحرم شوند.

س ۱۷- مُحرم شدن برادران جانباز در مسجد شجره گاهی به علت کثرت جمعیت مشکل می‌باشد، آیا می‌توانند بیرون مسجد مُحرم شوند؟

ج- باید در داخل مسجد شجره مُحرم شوند و یا با نذر احرام پیش از میقات جلوتر از مسجد مُحرم شوند.

س ۱۸- آیا پوشیدن احرام برای زنان لازم است؟

ج- زنان در هر لباسی می‌توانند مُحرم شوند مگر در حریر خالص.

س ۱۹- احرام بستن از بیرون مسجد شجره برای زنانی که عذر دارند از دخول و توقف در مسجد جایز است یا نه؟ ضمناً از محاذات آن برای غیر ذوی‌الاعذار چگونه است؟

ج- مُحرم شدن از خارج مسجد شجره برای کسی که از این طریق به مکّه می‌رود مجزی نیست، و اما زنان معذور اگر بتوانند باید در حال عبور از داخل مسجد مُحرم شوند و اگر بخاطر ازدحام و امثال آن، اینگونه مُحرم شدن برای آنان ممکن نباشد و نتوانند تا برطرف شدن عذر، احرام را تأخیر بیندازند واجب است که از جُحفه یامحاذی آن مُحرم

ص:۱۵

شوند. کما اینکه می‌توانند بانذر شرعی، از منزل خود در مدینه احرام ببندند.

س ۲۰- آیا نذر زن بدون اجازه از شوهر برای احرام بستن قبل از میقات منعقد می‌شود و کلًا نذر زن بی اجازه شوهر چگونه است؟

ج- نذر زن در غیاب شوهرش موقوف بر اذن او نیست ولی درصورت حضور شوهرش احتیاط آن است که بدون اذن او نذر نکند، پس اگر در اینصورت نذر کند منعقد نمیشود.

س ۲۱- احرام حج باید از مکه قدیم باشد یا از تمام شهرفعلی مکه می‌توان مُحرم شد؟

ج- احرام حجّ از همه جای مکه کنونی جایز است، ولی احتیاط آن است که از محدوده مکّه قدیم بیرون نباشد و افضل آن است که در مسجدالحرام مُحرم شود.

س ۲۲- اگر حاجی بعد از وقوفین یا اتمام اعمال حج یادش بیاید که مُحرم نشده یا عمداً ترک کرده باشد چه وظیفه‌ای دارد؟

ج- اگر عمداً احرام را ترک کرده است در فرض سؤال عملش باطل است، و امّا اگر احرام حجّ را فراموش کرده و پس از اتمام اعمال یا بعد از وقوفین یا هرگاه که قادر نباشد احرام را تدارک کند، متذکّر و متوجّه شود عمل اوصحیح است، و ظاهر آن است که حکم جهل حکم نسیان است یعنی اگر هنگامی مسأله را بفهمد که دیگر نمیتواند همه

ص:۱۶

اعمال حج را با احرام انجام دهد، حج اوصحیح است و در همهصورت جهل و نسیان احتیاط مستحب اعاده حج در سال بعد است.

محرّمات احرام

س ۲۳- آیـا مُحرم می توانـد در شب، هنگـام پیمودن راه، زیر سـقف برود، مثلًا فاصـله میقات تا مکه را در ماشـین سـقف دار سوار شود؟ ج- استظلال در شب مانع ندارد ولی اگر جهت فرار از باران باشد احوط ترک است.

س ۲۴- آیا حرمت اسـتظلال اختصاص به هنگام پیمودن راه دارد و یا در جایی که منزل کرده و برای استراحت و غـذا خوردن پیاده شـده و مانند آن هم نباید زیر سایه برود؟ ج- اسـتظلال در منزل مانع ندارد هر چند در بین راه جهت استراحت و غذا خوردن و غیره باشد.

س ۲۵- آیـا پس از آن که حـاجی در مکه منزل کرد، هنگـام رفتن به حرم، یا جای دیگر می توانـد زیر سایه برود یا نه؟ ج- پس از ورود به مکه استظلال مانع ندارد هر چند عازم رفتن به مسجدالحرام یا جای دیگر در داخل شهر مکّه باشد.

ص:۱۷

س ۲۶- در ایامی که مُحرم در منا است و هنوز حلق نکرده، آیا می توانـد هنگام رفتن به مسـجد خیف و برای رمی جمره یا قربانگاه در بین راه زیر سایه برود یا نه؟ ج- اشکال ندارد.

س ۲۷- پس از آن که حاجی در میقات مُحرم شد، آیا به مجرد ورود به شـهر فعلی مکه (با توجه به توسـعه آن) تظلیل بی‌مانع است یا بایـد به محل اقامت وارد شود و از آن به بعـد تظلیل بی اشـکال است؟ ج- پس از ورود به شـهر مکه اسـتظلال مانع ندارد هر چند قسمتهای توسعه یافته جدید باشد.

س ۲۸- افرادی کـه از مسـجد تنعیم در حـومه مکه مُحرم می شونـد آیـا می تواننـد در روز از ماشـین مسـقف جهت تشـرف به حرم استفاده نمایند؟ ج- مسجد تنعیم داخل مکه واقع شده است و جایز است با ماشین مسقّف بروند مگر آنکه از مکّه خارج شوند.

س ۲۹- درصورت سـرد شدن هوا آیا افراد مُحرم می توانند از پوشـش دیگری مثل پتو یا لباس استفاده نمایند؟ ج- چنانچه مخیط یا شبه مخیط نباشد اشکال ندارد ولی باید مردان سرشان و زنانصورتشان را نپوشانند.

س ۳۰- حضر تعالی قبلًا فتوای جواز خروج شبانگاه با «خودرو سقف دار» رابه

ص:۱۸

مکه مکرمه جهت عمره و یا حج تمتع را داده بودید و فرموده بودید که احتیاط بر ترک آن است. آیا این احتیاط واجب است یا مستحب؟ ج- استحبابی است.

س ۳۱- هنگام حرکت از مزدلفه به طرف منا حجاج به جهت فرار از سایه سقف اتومبیل به بالای ماشین می روند آیا به مجرد رسیدن به حدود منا زیر سایه سقف ماشین رفتن جایز است و یا اینکه لازم می باشد با همین حالت به محل سکونت برسند؟

ج- با رسیدن به منا رفتن زیر سایه سقف ماشین و مانند آن جایز است گر چه تا رسیدن به خیمه اجتناب از زیر سایه رفتن احوط می باشد.

س ۳۲- حقیر با توجه به قطع پا جهت استفاده از پای مصنوعی ناچار به استفاده از چند جوراب (۵ یا ۶) و تسمه ای می باشم که دوخته شده هستند. با توجه به وضعیت فوق آیا در احرام باید از لباس دوخته اجتناب کنم؟ که در اینصورت انجام اعمال با عصا برایم بسیار مشکل است؟ درصورت ناچاری باید کفاره بدهم؟

ج- اگر ناچار به پوشیدن باشید حرام نیست ولی کفاره دارد و مقدار کفاره آن در رساله های مناسک حج بیان شده است.

س ۳۳- کفاره استمناء در حال احرام عمداً یا سهواً یا جهلًا را بیان فرمائید.

ج- اگر سهواً یا از روی جهل به حکم باشد کفاره ندارد و باید استغفار کند و اگر از روی علم و عمد باشد کفاره آن یک شتر است و اگر نتواند شتر

ص:۱۹

بدهد، قربانی کردن گوسفند کافی است. علاوه بر این اگر استمناء با کاری است که او با خود انجام می‌دهد و پیش از مزدلفه است واجب است حج را تمام کند و در سال بعد آن را دوباره به جا آورد، و اگر استمناء بوسیله همسرش انجام شده احتیاط واجب آن است که اینگونه عمل کند.

س ۳۴- روغن مالیدن در حال احرام حکمش چیست؟ آیا کفاره دارد؟ و کفاره آن چیست؟

ج- مالیدن روغن به اعضای بدن و موی سر در حال احرام برای زینت یا نرمی اعضای بدن و امثال آن جایز نیست، ولی کفاره ندارد مگر آنکه آن را معطر کرده باشند مانند کرم‌های معطر و امثال آن، که در اینصورت احتیاط آن است که یک گوسفند ذبح کند، اگر چه واجب نبودن در اینصورت نیز بعید نیست.

س ۳۵- زینت نمودن در حال احرام چه حکمی دارد؟ کفاره اش را بیان فرمائید.

ج- پوشیدن زیور آلات برای زنان و سرمه کشیدن و انگشتر به دست کردن و حنا بستن بقصد زینت برای زن و مرد حرام است ولی کفاره ندارد و احتیاط واجب آن است که اگر زینت محسوب شود حتی بدون قصد زینت هم از آن اجتناب کنند، و بعید نیست که هر چیزی که زینت محسوب شود مخصوصاً درصورتی که قصد زینت هم از آن داشته باشد، در حال احرام واجب است از آن اجتناب شود پس احتیاط دراین

ص:۲۰

باره ترک نشود. از آنچه گفته شد استثناء می شود انگشتر به دست کردن به قصد استحباب و زیور آلاتی که زن در خانه خود می آویخته است مشروط بر اینکه آن را به شوهر خود نیز ننمایاند.

س ۳۶- آیا پوشاندنصورت برای خانمهای مُحرم جایز است و درصورت عدم جواز کفاره‌اش چیست؟

ج- پوشانیدنصورت برای بانوان در حال احرام جایز نیست ولی کفاره ندارد.

س ۳۷- کفاره خون بیرون آوردن از بدن چقدر است؟

ج- کفاره ندارد اگر چه قربانی کردن یک گوسفند مطابق احتیاط است.

س ۳۸- آیا مُحرم در پیمودن فاصله بین منا و مکه می تواند از داخل تونل حرکت کند در حالی که راه دیگری هم که دورتر است وجود دارد؟

ج- مانع ندارد.

س ۳۹- کفاره پوشیدن روی پا چیست؟

ج- کفاره ندارد. و حرمت پوشیدن روی پا بطور مطلق به غیر کفش و جوراب و مانند آن معلوم نیست.

ص:۲۱

طواف

س ۴۰- حد مطاف چه مقدار می باشد؟ و آیا فرقی بین ازدحام و عدم آن می باشد؟

ج- برای مطـاف حـدی وجود نـدارد و تا هر جای مسـجدالحرام که طواف در آن، طواف کعبهصـدق کنـد طواف مجزی است. بلی مستحب است که اگر ازدحام و اضطرار نباشد فیمابین کعبه و مقام ابراهیم انجام دهد.

س ۴۱- آیا طواف مستحب هم در همان محدوده باید انجام شود؟

ج- فرقی میان طواف واجب و طواف مستحب درمطاف مذکور نیست.

س ۴۲- خانمها در هنگام زیادی جمعیت اگر بخواهند طواف را در محدوده ۵/ ۲۶ ذراع بجا آورند یا نماز را پشت مقام ابراهیم بجا آورند. مردان نامحرم به آنها تنه می زنند، تکلیف در اینصورت چیست؟

ج- طواف از هر کجا کهصدق طواف بیت در داخل مسجد الحرام کند و نماز طواف تا هر کجا کهصدق نماز خلف مقام در داخل مسجدالحرام کند مجزی است حتی در حال اختیار اگر چه اولی و احوط مراعات الاقرب فالاقرب است.

س ۴۳- برای بعضی از جانبازان طواف در داخل مطاف مشکل می باشد آیا می توانند در خارج از مطاف طواف نمایند؟

ص:۲۲

ج- تمام مسجدالحرام مطاف است از هر کجای مسجد طواف کنندصحیح و مجزی است.

س ۴۴- اگر در حین طواف محدث به حدث اکبر یا اصغر شود حکمش چیست؟

ج- اگر در اثناء طواف حدثی از او سر زند درصورتی که پیش از رسیدن به نیمه شوط چهارم (یعنی رسیدن به محاذی رکن سوم کعبه) باشد طواف را رها کند و پس از وضو گرفتن طواف را از اول اعاده نماید، واگر فیمابین نیمه شوط چهارم (محاذی رکن سوم کعبه مکرمه) و آخر شوط چهارم باشد طواف را رها کند و پس از وضو گرفتن یک طواف کامل به قصد مافی‌الذمه انجام دهد و اگر پس از اتمام شوط چهارم باشد طواف را رها کند و پس از وضو سه شوط دیگر انجام دهد و اگر در اثناء طواف حدث اکبر عارض او شود باید فوراً از مسجدالحرام خارج شود و پس از غسل اگر پیش از نصف شوط چهارم بوده است طواف باطل است و باید آنرا بتمامه اعاده کند و اگر بعد از آن بوده یک طواف کامل به قصد مافی‌الذمه بجا آورد.

س ۴۵- اگر در حین طواف یقین به نجاست بدن یا لباس پیدا کند وظیفه‌اش چیست؟

ج- اگر لباس طاهر در دسترس دارد همانجا لباس را عوض کند و طواف را ادامه دهد و طواف اوصحیح است، و اگر برای تطهیر بدن و لباس ناچار است از طواف خارج شود، فوراً دست از طواف بردارد و پس از

ص:۲۳

تطهیر لباس یا بدن، طواف را از همانجا که قطع کرده تمام کند.

س ۴۶- ما هو حکم المحمول المتنجس فی الطواف؟

ج- الاحوط عدم حمل المتنجس فی حال الطواف، و ان کان عدم البأس به فی غیراللباس خصوصاً اذا کان المتنجس بغیرالدّم هوالاظهر.

س ۴۷- اگر بعد از اعمال حج یا عمره متوجه شد اعمال را با جنابت انجام داده حکمش چیست؟

ج- باید اعمالی را که مشروط به طهارت است یعنی طواف ها و نمازها را اعاده کند.

س ۴۸- منظور از اینکه طواف باید ابتداء به حجرالاسود و ختم به آن شود را روشن فرمائید؟

ج- طواف را باید از محاذی حجرالاسود شروع و به آن ختم کند و شروع از ابتدای حجرالاسود لازم نیست بلکه از هر نقطه ئی از آن طواف را شروع کند کافی است، بلی لازم است که از هر نقطه شروع کرد به همانجا ختم کند، و اضافه کردن مقداری از باب احتیاط و اینکه یقین کند که از حجر شروع شده و به نقطه شروع ختم شده مانع ندارد.

س ۴۹- اگر در هنگام طواف از داخل حجر اسماعیل عبور کند تکلیفش چیست؟

ج- واجب است همان شوط را که در آن از داخل حجر عبور کرده است، از

ص:۲۴

اول یعنی از محاذی حجرالاسود اعاده کند. و اگر تمام طواف را به همان نحو انجام داده باشد طواف باطل است و باید آنرا اعاده کند.

س ۵۰- اگر زن در حال طواف موی یا دیگر اعضای بدن را نپوشاند چه حکمی دارد؟

ج- اگر از روی التفات بوده است کار حرام انجام داده است ولی طواف او اشکال پیدا نمی کند.

س ۵۱- آیا طواف در طبقه دوم و سعی در طبقه فوقانی مسعی مجزی است؟

ج- اگر طبقه دوم در مسعی میانصفا و مروه فعلی است و بالاتر از آن نیست، مجزی است. در طواف نیز اجزاء طواف در فضای میان زمین با محاذات سقف کعبه مکرّمه، بعید نیست هرچند خلاف احتیاط است.

س ۵۲- قطع طواف واجب یا مستحب جایز است یا خیر؟

ج- جایز است، اگر چه احوط در طواف واجب، عدم قطع است بنحوی که موالاهٔ عرفیه بر هم بخورد.

س ۵۳- حاجی یقین دارد که اگر ساعت ۱۱صبح مثلًا شروع به طواف و سعی کند در شوط سوم یا پنچم نماز جماعت برقرار می‌شود و طواف یا سعی قطع می‌شود باوصف مزبور می‌تواند شروع کند بطواف یاسعی‌یا نه؟

ج- در فرض سؤال می تواند طواف یا سعی را شروع کند.

ص:۲۵

س ۵۴- اگر بعد از مراجعت به وطن متوجه نقص در طواف شد حکمش چیست؟

ج- واجب است همان طواف را تصحیح کند به این نحو که خودش و درصورت عدم تمکن، نائبش یک طواف کامل به قصد مافی الذمه بجا آورند و نماز طواف را بعد از آن اعاده کند.

س ۵۵- کسی که چندین عمره بجا آورده یا اعمال حج را انجام داده و قبل از طواف نساء مُحرم به احرام شده آیا یک طواف نساء کفایت می کند؟

ج- علی الظاهر واجب است برای هر یک از حج و عمره جداگانه طواف نساء بجا آورد اگر چه تحلّل با طواف نساء واحد بعید نیست.

س ۵۶- کسانی که مجازند قبل از وقوفین طواف حج و طواف نساء را انجام دهند آیا تدارک برای آنها بعداً واجب است یا نه؟ درصورتی که عذر آنها برطرف شود.

ج- اعاده اعمالی که قبلًا مجاز به انجام آن بوده‌اند لازم نیست اگر چه احوط است.

نماز طواف

س ۵۷- در خلف مقام اگر مرد و زن به محاذات هم نماز بخوانندصحیح است یا نه؟

ص:۲۶

ج- اندک فاصله‌ای ولو به قدر یک وجب باشد و یا مرد اندکی از زن جلوتر باشد.

س ۵۸- آیا نماز طواف را می توان به نماز واجب دیگر اقتداء کرد؟

ج- مشروعیت جماعت در نماز طواف معلوم نیست.

س ۵۹- درصورت ترک عمدی یا سهوی نماز طواف وظیفه چیست؟ و اگر از روی جهل به حکم ترک کرده باشد حکمش چیست؟

ج- ترک عمدی نماز طواف موجب بطلان حج است، و اما درصورت ترک سهوی یا از روی جهل به حکم اگر از مکه دور نشده و نماز در محل آن برای او مشقت ندارد باید به مسجدالحرام برگردد و نماز را بخواند و اگر از مکه دور شده است در هر جا که یادش آمد باید بخواند.

س ۶۰- آیا بین طواف و نماز طواف فاصله انداختن جایز است؟ درصورت اقامه نماز جماعت وظیفه چیست؟

ج- واجب است بعد از طواف بدون فاصله نماز طواف را به جا آورد، ومیزان عدم فاصله به‌نظر عرف‌است، بنابراین بعیدنیست که‌گزاردن نماز یومیه فیمابین طواف و نماز به مدت چند دقیقه، فاصله مضرّ محسوب نشود.

س ۶۱- در نخواندن نماز طواف از روی جهل آیا فرقی بین جاهل قاصر و مقصر هست یا نه؟

ج- حکم جاهل قاصر و مقصر در این مسأله با حکم ناسی یکی است.

ص:۲۷

س ۶۲- اگر در بین سعی متوجه شد نماز طواف را نخوانده وظیفه‌اش چیست؟

ج- باید در هنگام تذکر، سعی را قطع کند و دو رکعت نماز را در محل آن انجام دهد و سپس برگردد و سعی را تمام کند.

سعی

س ۶۳- امروزه که فاصله بینصفا و مروه بهصورت سالن دو طبقه‌ای ساخته شده است انجام سعی در طبقه دوم چه حکمی دارد؟

ج- سعی از طبقه دوم مجزی نیست مگر آن که برای حاجی محرز شود که طبقه دوم هم بین دو کوهصفا و مروه قرار دارد نه در بالای آن.

س ۶۴- آیا سعی را می شود از دامنه کوهصفا که روی آن را با سنگ فرش کرده‌اند شروع و در دامنه مروه که روی آن را با سنگ فرش نموده‌اند خاتمه داد؟

ج- اگر اطمینان دارد که ابتدای کوهصفا وابتدای کوه مروه است مانع ندارد.

س ۶۵- کسیکه سهواً مقداری از سعی را انجام نداده بعداً متوجه شود آیا می‌تواند نائب بگیرد؟

ج- واجب است آنچه را فوت شده است خودش شخصاً تدارک کند و اگر انجام آن برای خود او دارای مشقت است مثل اینکه به وطن خود

ص:۲۸

برگشته یا امثال آن، باید نائب بگیرد.

س ۶۶- کسی که سعی را فراموش کرده و از احرام خارج شده و با همسرش نزدیکی نموده حکمش چیست؟

ج- واجب‌است سعی‌را قضاکند واحتیاط واجب‌آن‌است که‌یک گاو کفاره بدهد.

س ۶۷- اگر کسی سعی را از روی جهل به مسأله بیش از هفت بار انجام داد حکمش چیست؟ و اگر چهارده مرتبه سعی نمود چطور؟

ج- سعی اوصحیح است.

س ۶۸- اگر قسمتی از سعی را که مستحب است هروله کند فراموش کرد و بصورت عادی حرکت کرد و برای جبران هروله برگشت و دوباره هروله نمود سعیش چه حکمی دارد؟

ج- درحال اختیار نباید چنین‌کند ولی درفرض سؤال ظاهراً سعی او درست است و چیزی بر او نیست اگر چه احتیاط در اتمام و اعاده سعی است.

حلق و تقصیر

س ۶۹- کسی که سال اول حج اوست آیا در حج باید سر بتراشد، یا تقصیر هم کفایت می کند و آیا در این مسأله بین حجةالاسلام و غیر آن فرقی است یا نه؟

ص:۲۹

ج- وجوب سرتراشیدن بر او معلوم نیست و می تواند به تقصیر اکتفا نماید اگر چه احوط سر تراشیدن است، و فرقی میان حج اسلام و غیر آن در این باره نیست.

س ۷۰- کسی که در حج نایب دیگری است، گرچه نایب، سال اول او نیست ولی منوب عنه تاکنون حجی بجا نیاورده آیا باید حلق کند یا تقصیر هم کفایت می کند؟

ج- میزان درصرورہ بودن حال شخص نائب است، اگر چه وجوب حلق برصروره هم معلوم نیست و می‌تواند به تقصیر اکتفا نماید خواه حج برای خودش باشد یا به نیابت کسی که اصلًا حج بجا نیاورده است.

س ۷۱- کسی که عمره تمتع را انجام داده ولی بجای تقصیر نتف شعر نموده با یقین به اینکه نتف کافی و جایز است و بعداً اعمال حج را انجام داده اکنون متوجه شده که نتف را بسیاری از فقهاء جایز نمی دانند، آیا جنابعالی نتف را کافی می دانید یا نه؟ و بر فرض عدم جواز تکلیف آن شخص چیست؟

ج- نتف شعر بجای تقصیر کافی نیست اگربا علم و عمد انجام شود کفاره دارد و در فرض مرقوم که از روی جهل به مسأله ترک تقصیر کرده، عمره او باطل است و حج او بصورت افراد واقع شده است، اگر حج بر او واجب بوده احتیاط واجب آن است که عمره مفرده را بعد از اعمال حج بجا آورد و در سال بعد حج و عمره تمتع را انجام دهد.

ص:۳۰

س ۷۲- اگر در عمره تمتع به جای تقصیر حلق نماید آیا کفایت می کند؟

ج- کفایت نمی کند و اگر این کار را از روی علم و عمد کرده باشد عمل حرام انجام داده است و باید یک گوسفند قربانی کند.

س ۷۳- اگر معتمر عمداً یا سهواً یا جهلًا تقصیر را ترک نمود و احرام حج را بست چه وظیفه‌ای دارد؟

ج- اگر عمداً یا از روی جهل به حکم تقصیر را ترک کند و احرام حج ببندد بنابر اقوی عمره‌اش باطل است و حج او تبدیل به حج افراد می شود و بنابر احتیاط، واجب است درسال بعد حج را اعاده کند و احوط آن است که درهمین سال هم پس از اتمام حج افراد، عمره مفرده به جا آورد. و اگر ترک تقصیر سهواً بوده است عمره و حج اوصحیح است و مستحب است گوسفندی قربانی کند و احتیاط آن است که این عمل مستحبی را ترک نکند.

س ۷۴- آیا مُحرم قبل از اینکه خودش تقصیر کند و از احرام خارج شود می تواند دیگری را تقصیر کند؟ و درصورت تقصیر آیا حاجی از احرام خارج می شود و آیا کفاره بر طرفین هست؟

ج- اگر تقصیر دیگری به بریدن و یا ازاله موی او به هر نحو باشد جایز نیست ولی کفاره ندارد.

س ۷۵- کسی که وظیفه اش حلق است اگر می‌داند درصورت حلق خون از سرش جاری می‌شود وظیفه‌اش چیست؟

ص:۳۱

ج- اگر حلق بر او متعین است باید حلق کند. ولی تعین حلق برصروره معلوم نیست اگر چه احوط است.

س ۷۶- حلق در شب جائز است؟ درصورت نسیان حلق در روز چطور؟

ج- احوط آن است که حلق اختیاراً تا شب به تاخیر نیفتد، و درصورت نسیان، می‌تواند آنرا در هر وقت بعد از روز عید اضحی انجام دهد.

س ۷۷- اگر مُحرم جهلًا یا نسیاناً یا عمداً در خارج از منا حلق نمود و بقیه اعمال را انجام داد چه حکمی دارد؟

ج- باید به منا برگردد و حلق یا تقصیر کند و بقیه اعمال را دوباره انجام دهد.

س ۷۸- اگر ترتیب اعمال روز عید را جهلًا یا سهواً یا عمداً رعایت نکرد چه وظیفه‌ای دارد؟

ج- رعایت کردن ترتیب مقرر در منا واجب است و ترک آن عمداً جایز نیست، ولی اگر خلاف ترتیب کند، علی الظاهر تکرار اعمال غیرمرتبه لازم نیست اگر چه موافق احتیاط است.

وقوف

س ۷۹- وقت وقوف به عرفات از اول ظهر است یا بعد از آن؟

ص:۳۲

ج- احتیـاط در وقوف عرفـات، وقوف از اول زوال است تـا مغرب، اگر چه جواز تـاخیر از اول زوال به قـدری که عادتـاً نماز ظهر و عصر و مقدمات آنها را در آن می توان بجا آورد، بعید نیست.

س ۸۰- اگر قبل از غروب از عرفات کوچ کنـد و از حدود عرفات خارج شود حکمش چیست؟ اگر بر گردد حکمش چیست و اگر برنگردد جهلًا یا عمداً یا سهواً فرقی می کند؟

ج- کوچ کردن از عرفات قبل از غروب اگر عالماً و عامداً باشد، حرام است و باید یک شتر قربانی کند، ولی حج اوصحیح است، و اگر قادر بر دادن شتر نباشد باید بجای آن ۱۸ روز روزه بگیرد و بنابر احوط زمان قربانی کردن شتر روز عید اضـحی و مکان آن منا است اگر چه عـدم تعیّن مکان قربانی بعید نیست. و اگر پیش از غروب به عرفات بر گردد قربانی براو واجب نیست و اما اگر کوچ از عرفات از روی سهو و نسیان یا جهل به حکم باشد هر گاه متوجه شد باید بر گردد و اگر برنگردد گناهکار است ولی کفاره ندارد و اگر تا آخر متوجه نشد چیزی بر او نیست.

س ۸۱- اغلب شبهای عید قربان حرکت حجاج از عرفات به مشعرالحرام با کثرث جمعیت و راه‌بندان مواجه می‌شود لذا ممکن است بعضی حجاج وقوف مشعر را درک نکنند و هنگام اذانصبح یا بعد از اذان به مشعر برسند حکم چیست؟

ج- اگر وقوف رکنی بین الطلوعین را درک کند حجشصحیح است.

ص:۳۳

رمی جمره

س ۸۲- آیا رمی جمره عقبه از چهار طرف آن جایز است؟

ج- جایز است.

س ۸۳- آیا رمی جمرات در طبقه فوقانی جایز است؟ و آیا رمی به قسمت سیمانی ستون مجزی است یا خیر؟

ج- ظاهر آن است که رمی در طبقه فوقانی جایز است اگر چه احتیاط در رمی همان قسمت معمول در گذشته است و قسمت سیمانی اگر عرفاً جزء ستون (جمره) محسوب می شود رمی آنصحیح است.

س ۸۴- اگر کسی رمی را فراموش کرد و از منا خارج شد باید برگردد و انجام دهد یا نائب بگیرد؟ یا در سال بعد قضاء کند؟

ج- باید برگردد و رمی کند و اگر نمی تواند، نائب بگیرد و اگر از ایام تشریق گذشت بنابراحتیاط واجب باید برگردد و انجام دهد یا نائب بگیرد و سال بعد هم خودش یا نائب آن را قضاء کند.

قربانی

س ۸۵- حکم قربانی را در قربانگاه فعلی (جدید) بیان فرمائید.

ج- در وضعیت فعلیصحیح و مجزی است.

ص:۳۴

س ۸۶- آیا برای ذبح باید کارد از آهن باشد یا با کارد استیل هم جایز است؟ ج- وسیله ذبح باید آهن باشد و استیل (فولاد همراه با مواد ضد زنگ) در حقیقت همان آهن است و ذبح با آن مانع ندارد، ولی اگر شک در آهن بودن کارد وامثال آن داشته‌باشد تا آهن بودن احراز نشده کافی نیست.

س ۸۷- اگر حیوانی را ذبح نمود سپس معلوم شد واجد شرائط نبوده و معیوب بوده است وظیفه‌اش چیست؟

ج- کافی نیست، باید درصورت قدرت، دوباره ذبح کند.

س ۸۸- آیا قربانی در روز عید قربان واجب است؟ و درصورت تاخیر عمدی یا سهوی یا جهالتاً وظیفه اش چیست؟

ج- احوط آن است که قربانی را از روز عید تأخیر نیندازد و اگر تأخیر انداخت بنابر احوط در ایام تشریق ذبح نماید.

س ۸۹- اگر کسی قربانی را عمداً ترک کرد در روز عید و بقیه اعمال را انجام داد بعد از قربانی باید حلق را دوباره انجام دهد؟

ج- درصورتی که عمداً بر خلاف ترتیب مقرر در منا عمل کند گناه کرده است ولی علی الظاهر دوباره انجام دادن حلق لازم نیست، اگر چه اعاده درصورت امکان، موافق احتیاط است.

س ۹۰- درصورت تأخیر ذبح از عید بخاطر عدم تمکن آیا حلق یا تقصیر را هم باید تأخیر بیندازد؟

ص:۳۵

ج- باید تأخیر بیندازد و آن را بعد از ذبح انجام دهد بنا بر احوط.

س ۹۱- آیا نیابت در ذبح بدون اجازه قبلیصحیح است؟

ج- محل اشکال است، و احتیاط واجب عدم اکتفاء به ذبح بدون وکالت است.

س ۹۲- آیا نائب می تواند در قربانی و رمی نائب بگیرد یا باید خود انجام دهد؟

ج- احتیاط آن است که در رمی همان کسی که از طرف مکلف قبول نیابت کرده است خود اعمال را انجام دهد ولی در ذبح مانع ندارد.

س ۹۳- درصورتی که حاجی به دلائلی نتواند تا مغرب قربانی را انجام دهد آیا در موقع اذان مغرب و بعد از آن جایز است؟

ج- احوط در فرض مذکور قربانی کردن در فردای روز عید است.

س ۹۴- در این چند سال اخیر از طرف مسئولین کاروانها پول قربانی حجاج را می گیرند تا روز عید در کشتارگاه جدید که بهصورت اتوماتیک بسته بندی و منجمد می شود جهت نیازمندان قربانی کنند درصورتیکه ممکن است حاجی نتواند تا عصر روز عید جمره عقبه را انجام دهد یا قبل از اینکه بنام حاجی قربانی انجام شود تقصیر کند حکم آن چیست؟

ج- حلق یا تقصیر پیش از قربانی جایز نیست، باید تحقیق کند تا پس از انجام قربانی حلق یا تقصیر نماید.

ص:۳۶

بیتوته در منا

س ۹۵- حد واجب مبیت در منا چقدر است؟ آیا از غروب تا نصف شب کفایت می کند، نصف دوم شب چطور؟

ج- مبیت به مقدار نصف شب کفایت می کند، و مکلف مخیر است بین نصف اول و نصف دوم شب، اگر چه احوط اختیار نصف اول است.

س ۹۶- اگر کسی بیتوته به منا را از غروب تا نصف شب ترک کرد وظیفه اش چیست؟ آیا بین حالت معذوریت، جهل و نسیان فرقی هست؟

ج- باید در نصف دوم شب بیتوته نماید و مجزی است، و اگر کسی بیتوته واجب را ترک کند باید برای هر شب یک گوسفند کفاره دهد و بنا بر احوط فرقی میان معذور و جاهل و ناسی و غیر آنها نیست.

خارج شدن از شهر مکه، پس از عمره تمتع

س ۹۷- آیا در فاصله بین اتمام عمره تمتع و احرام حج تمتع می توان از شهر مکه خارج شد و درصورتی که عمداً یا جهلًا یا سهواً از مکه خارج شود تکلیف چیست؟

ج- پس از اتمام عمره تمتع و پیش از انجام مناسک حج مجاز به خروج از مکه نیستند مگرآن‌که حاجت و ضرورتی ایجاب نماید و در اینصورت

ص:۳۷

احوط آن است که با احرام حج خارج شوند مگر آن که مُحرم شدن حرجی باشد، و در هرصورت خروج از مکه مانعصحت حج نیست.

س ۹۸- کسی که از طرف دیگری در حج نایب است، و بین عمره تمتع و حج تمتع از شهر مکه بیرون رفته، آیا ضرری به نیابت او می زند یا نه؟

ج- خروج ولو غیرمجاز مضر بهصحت نیابت و حج نیست.

س ۹۹- آیا بعد از عمره تمتع می توان از مکه خارج شد؟ خدمه کاروانها و افرادی که ضرورتاً به دفعات ناچار به خارج شدن هستند حکمشان چیست؟

ج- خروج از مکه در مابین عمره تمتع و حج، جایز نیست، مگر برای ضرورت و حاجت. در اینصورت هم احتیاط آن است که مُحرم به احرام حج شود و بیرون رود. و خدمه کاروانها و امثال آنان می توانند با عمره مفرده وارد مکه مکرمه شوند وعمره تمتع را در هنگامی انجام دهند که بعد از آن دیگر جز برای وقوف به عرفات نخواهند از مکه خارج شوند.

س ۱۰۰- آیا جبل النور (کوه حرا) فعلًا جزء مکه محسوب می‌شود که حاجی بین عمره تمتع و حج می تواند برود یا خارج مکه به حساب می آید؟

ج- مناط در عدم جواز خروج از مکه در بین عمره و حج، مکه فعلی است.

بنابرین هر نقطه‌ای که فعلًا جزء مکه محسوب می‌شود رفتن به آن جایز است هر چند در سابق، خارج از مکه بوده باشد.

ص:۳۸

عمره

س ۱۰۱- آیا بعد از عمره تمتع و قبل از اعمال حج می توان عمره مفرده به جای آورد؟ درصورت اتیان اشکالی متوجه حج یا عمره می گردد؟

ج- بعد از عمره تمتع و قبل از احرام حج، بنابر احتیاط واجب نباید عمره مفرده بجا آورد ولی عمره‌ای که قبلًا به جا آورده با این عمل باطل نمی شود و حج بعدی او نیز بی اشکال وصحیح است.

فاصله دو عمره

س ۱۰۲- آیا در فاصله عمره تمتع و حج تمتع یا بعد از آن می توان عمره مفرده بجا آورد و تکرار آن چه حکمی دارد؟

ج- عمره مفرده بین عمره تمتع و حج تمتع بجا نیاورد ولی بعد از حج مانع ندارد و در کمتر از شهر [یک ماه] قصد رجاء نماید.

کفّارات

س ۱۰۳- کفاراتی که بر مُحرم واجب می‌شود در کجا باید ذبح شود و به چه مصرفی برسد؟

ص:۳۹

ج- کفاره را می توانـد به فقراء بدهـد، و محل ذبح در کفارهصـید در عمره، مکه است و در حج منا است و احتیاط آن است که در دیگر کفارات نیز به همین نحو عمل کند.

س ۱۰۴- آیـا کفـاره واجـب در ایـام حـج را می تـوان در ایران ذبـح نمـود و آیـا می‌تـوان خـود و بسـتگان از آن اسـتفاده نمایـد یا مخصوص فقراست؟

ج- با عـدم امکان در مکه و منا یا حرجی بودن آن می توانـد در ایران ذبح کند و در هرصورت ذبح در ایران مجزی است و باید به فقرا داده شود.

نماز جماعت

س ۱۰۵- برگزار کردن نماز جماعت توسط شیعیان در هتلها و مسافرخانه ها در مکه و مدینه چه حکمی دارد؟

ج- این کـار خلاف حفظ وحـدت و مایه جلب انظار دیگران و موجب باز شـدن زبان دیگران به بـدگویی وعیب‌جویی است وجایز نیست، مؤمنین بکوشند جهت حفظ وحدت در نماز جماعت در مساجد شرکت نمایند.

س ۱۰۶- آیانمازجماعت به‌نحواستداره درمسجدالحرام مجزی‌است‌یانه؟

ج- مجزی است.

س ۱۰۷- نمازجماعت‌در مکه ومدینه باجماعت اهل‌سنت مجزی‌است یا نه؟

ص:۴۰

ج- انشاءاللّه مجزی است.

س ۱۰۸- گاهی مشاهده می شود که هنگام برپایی نماز جماعت در مسجدالحرام و مسجد النبی، بعضی از حجاج از مسجد خارج می شوند و یا در کناری ایستاده و تماشا می کنند، لطفاً نظر مبارک را در این باره مرقوم فرمایید.

ج- اینگونه برخورد با نماز جماعت مسلمین بسیار زشت و ناپسند است و اگر موجب هتک نماز و وهن مذهب و تحریک دیگران به اعتراض و عیب جویی باشد حرام است.

س ۱۰۹- هنگام شرکت در نماز جماعت مسجدالحرام ومسجدالنبی یاسایر مساجد مکه ومدینه آیا می توان بر فرش سجده کرد یا نه، و درصورتی که بر فرش سجده نماید آیا اعاده آن لازم است یا نه؟

ج- در نماز جماعت با آقایان سجده بر فرش مانع ندارد و نمازصحیح و مجزی است و اعاده یا قضا ندارد.

س ۱۱۰- شرکت در نماز جماعت مغرب اهل سنت، با توجه به این که وقت نماز مغرب نزد آنها زودتر از مغرب شرعی نزد شیعیان است، آیا کفایت از نماز مغرب می نماید یا نه؟

ج- معلوم نیست قبل از وقت داخل در نماز شوند و نماز با آنان مانع ندارد و کفایت از نماز مغرب می نماید.

ص:۴۱

س ۱۱۱- هرگاه برای تحبیب قلوب و وحدت مسلمین در نماز جماعت برادران اهل تسنن شرکت کنیم که قهراً نماز فاقد جزء یا شرط یا همراه با مانع باشد، آیا این نماز در وسعت وقتصحیح است و مجزی و اعاده و قضا ندارد، با فرض این که اضطرار و ضرورتی نیست و می تواند در مکان دیگر یا زمان دیگر بدون هیچ اشکالی نماز به طریق شیعه بخواند و همچنین در تقیه در موضوعات مثل وقوف در عرفات در روزی که قاضی عامه حکم کرده با این که شک دارد، یا یقین به خلاف دارد، آیا وقوف با برادران اهل تسنن مجزی است؟

ج- نماز با آقایانصحیح و مجزی است هر چند بتواند در جای دیگر آزادانه نماز بخواند، و تبعیت از حکم قاضی در تعیین موقف و روز عید و اکتفا به چنین وقوف اشکال ندارد وصحیح و مجزی است.

س ۱۱۲- گاهی در نماز جماعت اهل سنت پس از رکوع قنوت می خوانند، تکلیف شیعیانی که در نماز جماعت آنها شرکت کرده‌اند چیست؟

ج- قنوت بعد از رکوع به قصد دعا مانع ندارد و در هرصورت در فرض مرقوم مضر بهصحت نماز نیست.

س ۱۱۳- شرکت شیعیان در نماز جماعات و جمعه اهل سنت در حرمین شریفین چه حکمی دارد؟ آیا باید نماز را اعاده کرد؟ چه شروطی معتبر نیست؟ (مانند اتصالصفوف یا ...)؟

ج- نمازصحیح است و اعاده ندارد ولی باید شرائطی که آنها معتبر می‌دانند مراعات شود مثلًا جلوتر از امام جماعت اقتداء نکنند.

ص:۴۲

س ۱۱۴- آیا جواب فوق در مورد سایر مساجد (مناطق و محلات مکه و مدینه و ...) نیزصدق می نماید؟

ج- اگر در معرض رفت و آمد آنها است همین حکم را دارد.

س ۱۱۵- شخصی که عمل به تقیه می کند و با اهل سنت نماز جماعت می‌خواند:

الف- آیا با توجه به اینکه امام جماعت سنی بعد از فاتحه سوره ناقص می‌خواند خواندن قرائت بر او واجب است؟ و یا اینکه قرائت امام جماعت سنی کفایت می کند؟

ج- خواندن قرائت بر مأموم واجب نیست بلکه اکتفا به قرائت امام جماعت جایز است و نمازشصحیح است. درصورتیکه نماز جماعت با اهل سنت بجهت حفظ وحدت باشد.

ب- بیشتر ائمه جماعت اهل سنت بسمله را نمی خوانند بنابراین آیا بر مأموم شیعه تلفظ آن واجب است؟

ج- واجب نیست و قرائت امام جماعت مجزی است بشرط اینکه نماز جماعت بخاطر حفظ وحدت باشد.

ج- آیا خواندن قنوت بدون بلند کردن دستها و بیصدا در رکعت دوم نماز جماعت با اهل سنت جایز است؟

ج- اشکال ندارد و بلند کردن دستها در قنوت شرط صحت آن نیست.

ص:۴۳

نماز در مسجدالحرام و مسجدالنبی

س ۱۱۶- در مسجدالحرام و مسجدالنبی و سایر مساجد مکه و مدینه بعضی از جاها مفروش است و بعضی غیر مفروش و با سنگ ساخته شده است، آیا لازم است برای انجام نماز جماعت یا فرادی به جایی برود که بر سنگ سجده کند و یا می‌تواند بر فرش سجده نماید؟

ج- لازم نیست برود به جایی که بتواند بر سنگ سجده کند بلکه مجاز است هرجا خواست بایستد و بر فرش سجده کند.

س ۱۱۷- با توجه به اینکه در تطهیر مسجدالحرام، به روش عامه ازاله نجاست می شود یعنی مقداری آب قلیل بر روی آن می‌ریزند و بعد به همانصورت تمام مسجد را تنظیف می کنند که عادةً علم به نجاست پیدا می‌شود آیا با چنین حال می‌توان بر سنگهای آنجا سجده کرد؟

ج- عادتاً علم به نجاست همه مسجد پیدا نمی شود و تحقیق لازم نیست و سجده بر سنگهای مسجدصحیح است و اشکال ندارد.

س ۱۱۸- اگر شیعه اثنی عشری بخواهد در مسجد اهل سنت پیش از نماز جماعت دو رکعت نماز تحیت را بخواند آیا سجده بر غیر آنچه که جایز شمرده شدهصحیح است؟

ج- چنانچه حفظ وحدت ایجاب کند جایز است.

ص:۴۴

نماز مسافر

س ۱۱۹- فاصله بین مکه و عرفات که قبلًا چهار فرسخ بوده امروزه با توجه به توسعه مکه و اتصال شهر به منا کمتر از مسافت شرعی است در اینصورت، کسی که قصد اقامه ده روز در مکه را نموده و سپس به عرفات و مشعر و منا می رود و چهار شب یا بیشتر در آنجا بیتوته می کند نماز او در عرفات و مشعر و منا و پس از مراجعت به مکه قصر است یا تمام؟

ج- اگر پس از استقرار حکم اقامت عشره در مکه مکرمه به عرفات و مشعر و منا می رود، با فرض این که رفت و برگشت از عرفات و مشعر و منا هشت فرسخ شرعی نیست نمازش در عرفات و منا تمام است.

س ۱۲۰- حکم مسافری که در قصر و اتمام نماز مختار است آیا مخصوص مسجدالحرام و مسجدالنبی است یا در تمام شهر مکه و مدینه؟، و آیا فرقی بین محلات جدید و قدیم وجود دارد؟

ج- حکم تخییر میان قصر و اتمام در تمام دو شهر مکه و مدینه جاری است، و ظاهر آن است که موضوع حکم، عنوان دو شهر است بدون فرق میان محلات قدیمه و جدیده، لکن احوط در این مسأله اکتفاء به محدوده مکه و مدینه قدیم، بلکه اکتفاء به مسجدین شریفین است.

س ۱۲۱- وظیفه نماز افرادی که قصد عشره در مکه نموده‌اند در عرفات، مشعر و منا و بازگشت به مکه چیست؟

ص:۴۵

ج- اگر پس از تحقق قصد عشره در مکه و تحقق حکم اقامت عشره باشد، نمازشان تمام است.

متفرّقه

س ۱۲۲- برداشتن خاک قبرستان بقیع و تربت ائمه اطهار در بقیع و افتادن روی قبور چگونه است؟

ج- کلیه اعمال خلاف تقیه جایز نیست.

ص:۴۶

استفتاآت ویژه حج از محضر مراجع عظام تقلید (دامت برکاتهم)

استطاعت

س ۱- خدمه کاروانها و پزشکان و امدادگران و افراد دیگری که با مأموریت به میقات آمده‌اند آیا مستطیع هستند و باید حجۀالاسلام بجا آورند یا نه؟

امام خمینی «ره»: خدمه کاروانها اگر سایر شرایط استطاعت را دارند، از قبیل داشتن وسایل زندگی بالفعل یا بالقوه و رجوع به کفایت، مثلًا کار وصنعت و غیر آن که با آنها می‌توانند پس از مراجعت ادامه زندگی مناسب خود را بدهند مستطیع هستند و باید حجۀالاسلام بجا آورند، و کفایت از حج واجب آنان می‌کند و چنانچه سایر شرایط را ندارند، به مجرد امکان حج، استطاعت حاصل نشده است و حج آنان استحبابی است و چنانچه بعداً استطاعت پیدا کردند باید حج واجب را بجا آورند.

آیۀ اللّه گلپایگانی «ره»: در فرض سؤال که با وصف مذکور به میقات

ص:۴۷

رسیده‌اند اگر بقدر لباس احرام و قربانی و مخارج عیال را بعد از مراجعت به وطن داشته باشند مستطیعند و باید حجهٔالاسلام را بجا آورند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: اگر سایر شرایط استطاعت را دارند از قبیل داشتن وسایل زندگی بالفعل یا بالقوه و رجوع الی الکفایه مثلًا کار وصنعت و غیر آن که با آنها می‌توانند پس از مراجعت ادامه زندگی مناسب خود را بدهند مستطیع هستند و باید حجهٔالاسلام بجا آورند و کفایت از حجهٔالاسلام می‌کند.

آیهٔ اللَّه فاضل: چنانچه واجد رجوع به کفایت باشند که نوعاً این چنین می‌باشند مستطیع هستند.

آیهٔ اللَّه بهجت: باید حجهٔالاسلام بجا آورند.

آیهٔ اللَّه تبریزی: اشخاص مذکور در میقات مستطیع می‌شوند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: مستطیع هستند و باید حجهٔالاسلام بجا آورند.

آیهٔ اللَّه مکارم: چنانچه زندگی خانواده آنها در همان مدت تأمین باشد مستطیع هستند و حجشان حجهٔالاسلام می‌باشد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اگر در میقات مستطیع شده‌اند واجب است حجهٔالاسلام را بجا آورند.

آیهٔ اللَّهصافی: چنانچه اشخاص مذکور رجوع به کفایت داشته باشند مستطیع هستند و باید حجهٔالاسلام بجای بیاورند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: خدمه کاروانها اگر سایر شرایط استطاعت را دارند، از قبیل داشتن وسایل زندگی بالفعل یا بالقوه و رجوع به کفایت مثلًا، کار

ص:۴۸

وصنعت و غیر آن که با آنها می‌توانند پس از مراجعت ادامه زندگی مناسب خود را بدهند مستطیع هستند و باید حجهٔالاسلام بجا آورند، و کفایت از حج واجب آنان می‌کند و چنانچه سایر شرایط را ندارند، به مجرد امکان حج، استطاعت حاصل نشده است و حج آنان استحبابی است و چنانچه بعداً استطاعت پیدا کردند باید حج واجب را بجا آورند.

آیهٔ اللّه نوری: مستطیع هستند و منافات با مأموریتشان ندارد.

س ۲- شخصی که مخارج حج را دارد امّا در برگشت از سفر حج برای دادن ولیمه یا مخارج زندگی مقروض می‌شود و یا به وجوه شرعی، مانند خمس و زکات نیازمند است، آیا چنین شخصی مستطیع است یا نه؟

امام خمینی «ره»: اگر پس از بازگشت به وجوه شرعی مانند خمس و زکات نیاز دارد مستطیع نمی‌باشد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: اگر در مخارج متعارف خود معطل می‌ماند و موجب مشقت زندگی می‌شود مستطیع نیست و امّا احتیاج به مصرف وجوه شرعیه پس از مراجعت اگر از افرادی است که معاشش از وجوه تأمین می‌شود مانع از استطاعت نیست و حجهٔالاسلام از این افرادصحیح و مجزی است واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: ولیمه داشتن جزء شرایط وجوب حج نیست، اگر مخارج رفت و برگشت و رجوع الی الکفایه و سایر شرایط استطاعت دارا باشد باید حج واجب را بجا آورد و گرنه حج واجب نیست و اگر در بازگشت نیازمند به وجوه شرعی است مستطیع نیست.

آیهٔ اللّه فاضل: چنانچه بعد از برگشت، از وجوه شرعیه تأمین می‌شود

ص:۴۹

مستطیع است.

آیهٔ اللّٰه بهجت: داشتن مخارج ولیمه از شرایط استطاعت نیست، و اگر در اثر قرض برای امور زندگی در عسر و حرج واقع می‌شوند، مستطیع نیستند و در غیر اینصورت استطاعت دارند و نیز کسی که از وجوه شرعیه معاش او در سال دائر است در فرض مرقوم مستطیع است.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: درصورتیکه بعد از برگشت از عهده مخارج زندگی بدون قرض برآیند ولو آن که مخارج ولیمه را نداشته باشند، مستطیع هستند و چنانچه در برگشت نیاز به گرفتن خمس و زکات پیدا می‌کند مستطیع نیست، مگر آن که رفتن حج دخالتی در گرفتن خمس و زکات بعد از حج نداشته باشد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: چنانچه انجام حج، وی را به حرج نمی‌اندازد و باعث هتک حیثیت وی نمی‌شود مستطیع می‌باشد و مجرد نیازمندی به وجوه شرعی یا مقروض شدن مانع استطاعت نیست، و اگر انجام حج مستلزم معصیتی باشد فوریت حج ساقط می‌گردد. ولی امور مُحرّمی که اهمیت آن از اهمیت حج کمتر است اصل وجوب حج را ساقط نمی‌کند پس اگر انجام حج در امسال مستلزم معصیتی باشد حج در امسال ساقط است و باید آن را تا هنگامی که انجام حج مستلزم معصیت نیست به تأخیر بیاندازد ولی اگر خلاف شرع کرده و فوری انجام دهد از حجهٔالاسلام کفایت می‌کند و اگر تأخیر به اندازه‌ای باشد که در معرض فوات اصل حج باشد تأخیر حج جایز نیست، و آن امر محرم از حرمت می‌افتد.

آیهٔ اللّٰه مکارم: مستطیع است.

ص:۵۰

آیـة اللّه صـافی: در فرض سؤال ولیمه دادن جزء اسـتطاعت نیست و امـا نسـبت به احتیـاج به وجوه شـرعی در رجوع بکفایت چنانچه معاش او بطور مستمر از وجوه شرعی است مستطیع است. واللّه العالم.

آیة اللّه نوری: کسی که بعد از مراجعت از حج برای اداره امور زندگی خود احتیاج به قرض کردن پیدا می‌کند و یا به وجوه شرعی مانند خمس و زکات نیازمند است، مستطیع نیست.

س ۳- پولی که برای ثبت نـام سـفر حـج پرداخت شـده و سال خمسـی بر آن گذشـته و هنوز قرعه به نام او اصابت نکرده، مشـمول خمس می‌باشد یا نه؟

امام خمینی «ره»: اگر قرعه برای همان سال به نام او درآمـد خمس ندارد، و اگر برای سالهای بعد درآمد، باید حساب کند و خمس آن را بپردازد، مگر آن که قبلًا استطاعت داشته و نتواند به حج برود، مگر این که این پول را بدهد.

آیـة اللّه گلپایگانی «ره»: درصورتی که پول را از درآمد آن سال برای نام‌نویسـی حج واریز نموده جزء مؤنه محسوب است و خمس ندارد هر چند سال بر آن بگذرد. واللّه العالم.

آیـة اللّه اراکی «ره»: اگر حـج بر او مسـتقر بوده و پول برای ثبت نـام برای سـفر حـج پرداخته است علی الأـحوط خمس دارد وگرنه خمس دارد علی الأقوی.

آیة اللّه فاضل: چنانچه حجةالاسلام قبلًا بر او استقرار پیدا نکرده باشد لازم است خمس آنرا بپردازد.

آیة اللّه بهجت: درصورتی که اگر در همان سال حج می‌کرد آن پول

ص:۵۱

خمس نداشت چنانچه متعارف پرداخت پول پیش از سال انجام حج است، اظهر عدم وجوب خمس نسبت به این پول است ولی اگر در وقتش حج ننماید باید تخمیس کند.

آیهٔ اللّه تبریزی: خمس دارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: اگر در هنگام ثبت نام سال خمسی بر آن پول نگذشته باشد مشمول خمس نیست.

آیهٔ اللّه مکارم: درصورتی که در هنگام ثبت نام سال بر آن نگذشته باشد خمس ندارد.

آیهٔ اللّه سیستانی: خمس ندارد.

آیهٔ اللّه صافی: اگر از ارباح بین همان سالی که نام‌نویسی کرده بوده، خمس ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: اگر قرعه برای همان سال به نام او درآمد خمس ندارد، و اگر برای سالهای بعد درآمد، باید حساب کند و خمس آن را بپردازد، مگر آن که قبلًا استطاعت داشته و نتواند به حج برود، مگر این که این پول را بدهد.

آیهٔ اللّه نوری: درصورتی که همان سال که پول را برای سفر حج پرداخته است، مستطیع شده است مشمول خمس نمی‌باشد هر چند که چند سال پس از پرداخت پول به حج مشرف شود.

س ۴- آیا استطاعت برای انجام عمره مفرده سبب وجوب آن برای کسی که استطاعت انجام حج را ندارد، می‌باشد یا نه؟

ص:۵۲

امـام خمینی «ره»: برای کسـانی کـه از مکـه دور هسـتند، مثـل ایرانیـان که وظیفه آنـان حـج تمتع است، هیچگـاه اسـتطاعت حـج از استطاعت عمره جدا نیست، و استطاعت عمره از استطاعت حج جدا نیست.

آیـهٔ اللّه گلپایگـانی «ره»: بر نـائی که وظیفه‌اش حـج تمتع است عمره مفرده واجب نیست لکن انجام آن موافق احتیاط است و بر غیر نائی درصورت تحقق استطاعت واجب می‌شود. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: برای نائی واجب نیست.

آیـهٔ اللّه فاضل: درصورتی که از گروهی باشـد که حجهٔالاسـلام آنها حـج تمتع است نه قران و افراد اسـتطاعت برای انجام خصوص عمره مفرده سبب وجوب آن نخواهد شد.

آیهٔ اللّه بهجت: برای اشخاص دور مانند ایرانیها عمره مفرده سبب استطاعت واجب نمی‌شود.

آیهٔ اللّه تبریزی: عمره مفرده بر کسانی که فرضشان حج تمتع است واجب نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: بر کسی که استطاعت انجام عمره مفرده را از وطن خود دارد و استطاعت حج را ندارد واجب است عمره مفرده بجا آورد هر چنـد از اهالی مکه و حوالی آن نباشـد، ولی اگر تنها اسـتطاعت عمره مفرده را از میقات داشـته باشـد مانند اکثر کسانی که برای انجام حج نیابی به میقات آمده‌اند و استطاعت بلدی ندارند عمره مفرده لازم نیست بلکه مطابق احتیاط استحبابی است.

آیهٔ اللّه مکارم: بنابر احتیاط واجب اگر برای عمره مستطیع باشد عمره مفرده بر او واجب است.

ص:۵۳

آیهٔ اللّٰه سیستانی: عمره مانند حج بر هر مستطیعی که دارای شرایط است واجب می‌شود، و وجوبش مانند حج فوری است ولی ظاهر این است کسی که وظیفه‌اش حج تمتع باشد اگر برای حج استطاعت نداشته باشد ولی برای انجام عمره مفرده استطاعت داشته باشد، عمره مفرده بر او واجب نیست.

آیهٔ اللّٰه صافی: عمره مفرده برای اشخاصی که شانزده فرسخ و بیشتر با مکه فاصله دارند واجب نیست. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه صانعی: آری موجب وجوب است حتی برای کسانی که از مکه دور هستند و وظیفه حجهٔالاسلام آنها حجّ تمتع است علی الأحوط بلکه خالی از قوت نیست.

آیهٔ اللّٰه نوری: بلی می‌باشد.

نیابت

س ۵- آیا کسی که تاکنون به حج نرفته است و اولین سفر اوست می‌تواند از طرف شخص دیگری برای انجام حج نایب شود یا نه؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: اگر خودش مستطیع نباشد اشکال ندارد.

آیهٔ اللّٰه فاضل: می‌تواند.

آیهٔ اللّٰه بهجت: مانع ندارد.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: اگر عارف بمسائل حج است مانعی ندارد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: کسی که تا کنون به حج نرفته اگر خودش مستطیع

ص:۵۴

نباشد می‌تواند برای انجام حج از طرف شخص دیگری نایب شود. و اگر برای این کار اجیر شود اجاره‌اشصحیح است، ولی اگر خودش مستطیع باشد و به نیابت از دیگری حج انجام دهد معصیت کرده ولی ظاهراً حجشصحیح است و برای منوب عنه واقع می‌شود و احتیاط مستحب مؤکّد این است که به این حج اکتفا نشود، و کسی که مستطیع است اگر برای انجام حج از جانب دیگری قراردادی ببندد چنانچه قرارداد مانند اجاره باشد که عامل در آن تعهد عمل دارد قرارداد باطل است لیکن عامل با انجام حج، اجرةالمثل را مالک می‌شود، ولی اگر قرارداد مانند جعاله باشد که عامل در آن تعهد عمل ندارد، عوضی را که در قرارداد تعیین شده مالک می‌شود.

آیهٔ اللَّه مکارم: اگر معرفت و شناخت به افعال و احکام حج هرچند با ارشاد کسی در حال عمل داشته باشد، می‌تواند نایب شود.

آیهٔ اللَّه سیستانی: نایب شدنِصروره (کسی که هنوز حج نرفته) درصورتی که خود مستطیع و یا این که حج در ذمّه او مستقر است، نباشد مانعی ندارد، چه منوب عنهصروره باشد یا نباشد و خواه نایب یا منوب عنه مرد باشد یا زن.

آیهٔ اللَّه صافی؛ آیهٔ اللَّهصانعی؛ آیهٔ اللَّه نوری: اگر خودش مستطیع نیست نیابت او مانعی ندارد. واللَّه العالم.

س ۶- خدمه کاروانها و افرادی که به جهتی دیگر، شب عید قربان را در مشعرالحرام نمی‌مانند و تنها برای انجام وقوف، از اذانصبح تا طلوع آفتاب به مشعر می‌آیند و یا وقوف اضطراری مشعر را بجا می‌آورند،

ص:۵۵

می‌توانند در حج نایب شوند یا نه؟

امام خمینی «ره»: اگر نمی‌توانند وقوف اختیاری مشعر را درک کنند، نیابت آنانصحیح نیست.

آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: احتیاط ترک نیابت و استنابه اشخاص معذور است. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: با فرض این که وقوف اضطراری بجا می‌آورند نیابتشان محل اشکال است.

آیهٔ اللّٰه فاضل: برایصحت نیابت لازم است وقوف اختیاری مشعر را درک کنند.

آیهٔ اللّٰه بهجت: درصورتی که بداند به واجبات اختیاریه نمی‌تواند عمل کند، احتیاط در ترک نیابت است.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: اگر از ابتدا می‌دانند که چنین وضعیتی خواهند داشت نمی‌توانند نایب شوند. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: شب عید قربان در مشعرالحرام ماندن واجب نیست و کسانی که تنها برای انجام وقوف از اذانصبح تا طلوع آفتاب به مشعر می‌آیند می‌توانند در حج نایب شوند، و همچنین کسانی مانند بانوان که می‌توانند اختیاراً وقوف شبانه مشعر را درک کنند می‌توانند نایب شوند و کسی که هنگام احرام بستن گمان دارد نمی‌تواند وقوف اختیاری مشعر را بجا آورد، نمی‌تواند نایب شود.

آیهٔ اللّٰه مکارم: نیابت آنها اشکالی ندارد.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: بعید نیست نیابت آنها جایز باشد.

آیهٔ اللّٰه صافی: نیابت اشخاص مورد سؤال،صحیح نیست. واللّٰه العالم.

ص:۵۶

آیهٔ اللَّه صانعی: اگر نمی‌توانند وقوف اختیاری مشعر را درک کنند، نیابت آنانصحیح نیست.

آیهٔ اللَّه نوری: نمی‌تواند.

س ۷- کسی که هنگام پذیرفتن نیابت، عذری از انجام اعمال عمره و حج ندارد ولی در بین اعمال عذری برایش پیش آید، به نیابت او ضرر می‌زند یا نه؟

آیهٔ اللَّه فاضل: چنانچه پیش آمدن عذر بعد از شروع در اعمال، پیش‌بینی نمی‌شده، نیابت مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: اتمام عمل طبق وظیفه عذری نایب کفایت می‌کند و مضرّ به صحت نیابت نیست.

آیهٔ اللَّه تبریزی: چنانچه عمره و حج را انجام دهد مجزی است ولی احتیاطاً در اجرت با طرف خود تراضی حاصل کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: اگر هنگام احرام بستن گمان دارد که نمی‌تواند اعمال اختیاری حج یا عمره را انجام دهد نمی‌تواند حج یا عمره نیابی بجا آورد و در غیر اینصورت نیابت اوصحیح است.

آیهٔ اللَّه مکارم: عذرهایی که در حج احیاناً پیش می‌آید ضرر ندارد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اگر عجز و ناتوانی بر نایب عارض شود که قدرت انجام بعضی از مناسک بطور کلی و یا بطوری که شارع مقدّس معین نموده، نداشته باشد ظاهر این است که نایب در این حال مانند کسی است که از طرف خود حج بجا می‌آورد، پس در بعض موارد حجش صحیح و برای منوب عنه کافی خواهد بود، و در بعض دیگر باطل.

ص:۵۷

آیـهٔ اللَّه صـافی: در فرض سؤال که در ابتـدا قبول نیـابت معـذور نبوده و در اثنای عمل عـذر طاری شـده مضـرّ به نیابت نیست. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: ضرر نمی‌زند.

آیهٔ اللَّه نوری: به نیابت او ضرر می‌زند.

احرام

س ۸- آیا کسـی که از میقات اهل مدینه می‌گذرد، حتماً باید داخل مسـجد شـجره، مُحرم شود یا بیرون مسـجد در ذوالحلیفه کافی است؟

امام خمینی «ره»: احتیاط واجب آن است که داخل مسجد شجره محرم شود نه خارج آن، هر چند نزدیک به آن باشد.

آیـهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: افضل احرام از داخل مسـجد است ولی می‌تواند از خارج نزدیک مسـجد و از جانب یمین و یسار نیز محرم شود. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: به احتیاط واجب در داخل مسجد محرم شود و بیرون مسجد اشکال دارد.

آیهٔ اللَّه فاضل: لازم است از اوّلین میقات که مسجد شجره است محرم شود.

آیهٔ اللَّه بهجت: بلی اختیاراً باید از داخل مسجد شجره محرم شود.

آیهٔ اللَّه تبریزی: لازم نیست از داخل مسجد شجره محرم شود ولی احتیاط مستحب است. واللَّه العالم.

ص:۵۸

آیهٔ اللَّه زنجانی: بنابر احتیاط واجب باید نماز و نیت احرام در مسجد انجام گیرد ولی تلبیه لازم نیست در خصوص مسجد باشد و در هر جای منطقه ذوالحلیفه باشد کافی است ولی احتیاط مستحب آن است که در مسجد باشد.

آیهٔ اللَّه مکارم: همه می‌توانند در خارج از مسجد محرم شوند.

آیهٔ اللَّه سیستانی: احوط آن است که احرام در مسجد شجره بسته شود و احرام در بیرون آن کفایت نمی‌کند هرچند محاذی مسجد باشد.

آیهٔ اللَّهصافی: بهتر و احوط این است که در داخل مسجد محرم شود و در بیرون مسجد هم کافی است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: افضل احرام از داخل مسجد است ولی می‌تواند از بیرون مسجد و در اطراف آن مُحرم شود.

آیهٔ اللَّه نوری: لازم است در داخل مسجد شجره محرم شود به احتیاط واجب.

س ۹- وظیفه زنان حائض و کسانی که از وارد شدن به مسجد شجره معذورند، نسبت به احرام چیست؟

امام خمینی «ره»: می‌تواند با نذر (نذر زن باید با اذن شوهر باشد) از مدینه محرم شود و یا در حال عبور از مسجد محرم شود و اگر عبور از مسجد ممکن نشد و نتواند تا وقت پاک شدنصبر کند، کنار مسجد محرم شود و در جُحفه یا محاذی آن احرام را تجدید کند.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: در فرض مثال می‌توانند در حال عبور از مسجد محرم شوند و چنانچه گفته شد می‌توانند خارج مسجد هم محرم

ص:۵۹

شوند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: حائض و جنب می‌توانند از خود مدینه با نذر احرام محرم شوند و گذر کردن از مسجد شجره لازم نیست، و یا در حال عبور از مسجد محرم شوند و اگر عبور از مسجد ممکن نبود کنار مسجد محرم شوند و احوط آن است که در جحفه احرام را تجدید نمایند.

آیهٔ اللَّه فاضل: از کنار دیوار مسجد شجره محرم شوند ولازم نیست وارد مسجد شوند و در حال عبور محرم شوند.

آیهٔ اللَّه بهجت: بنابر احتیاط در خارج مسجد محرم شوند و در جحفه یا محاذی آن تجدید احرام کنند، و این درصورتی است که از ورود به مسجد معذور باشند و الّا باید در مسجد محرم شوند، بلی حائض نباید در مسجد مکث نماید گرچه از دربی وارد مسجد شود و بدون مکث محرم شود و از همان درب خارج شود.

آیهٔ اللَّه تبریزی: در خارج مسجد محرم شوند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: حائض و نفساء می‌بایست غسل احرام را انجام دهند ولی جایز نیست نماز احرام بجا آورند و می‌توانند در خارج مسجد نیت نموده و تلبیه بگویند و جایز نیست در غیر حال مرور وارد مسجد شوند ولی می‌توانند در حال مرور از مسجد شجره نیت کرده تلبیه بگویند بلکه این کار مطابق احتیاط استحبابی است، و چنانچه عصیاناً در مسجد شجره در غیر حال مرور احرام ببندند احرام شان صحیح است.

آیهٔ اللَّه مکارم: می‌تواند بیرون مسجد محرم شود.

آیهٔ اللَّه سیستانی: زن حائض و نفساء بیرون مسجد شجره احرامشان

ص:۶۰

را می‌بندند.

آیـۀ اللَّه صافی: اگر طوری باشـد که بتواننـد از یک در وارد و از در دیگر خارج شونـد و مکث نکنند می‌توانند در حال عبور محرم شوند و اگر نمی‌توانند، در بیرون مسجد پشت دیوار آن محرم شوند واللَّه العالم.

آیـۀ اللَّه صانعی: می‌تواننـد در حال عبور از مسـجد محرم شونـد و یا با نـذر از مـدینه محرم شوند (نذر زن باید با اذن شوهر باشد) و چنانچه گفته شد می‌توانند از خارج مسجد هم محرم شوند.

آیۀ اللَّه نوری: می‌توانند با نذر احرام قبل از میقات از مدینه و بطور کلی قبل از مسجد شجره با نذر مذکور محرم شوند.

س ۱۰- با توجه به توسـعه جدید مسـجد شـجره، آیا احرام در قسـمتهای جدید التأسیس کفایت می‌کند، با توجه به این که محدوده مسجد قدیم مشخص نمی‌باشد یا تشخیص آن بسیار مشکل است؟

آیۀ اللَّه فاضل: احرام در تمام قسمتهای آن کافی است.

آیۀ اللَّه بهجت: احرام از مسمّی به مسجد شجره کفایت می‌کند هر چند از قسمت‌های جدید التأسیس.

آیۀ اللَّه تبریزی؛ آیۀ اللَّه نوری: کفایت می‌کند.

آیۀ اللَّه زنجانی: احرام در قسمتهای جدیدالتأسیس هم کفایت می‌کند.

آیۀ اللَّه مکارم: احرام در قسمتهای جدید التأسیس کفایت می‌کند همانطور که خارج مسجد نیز کافی است.

آیۀ اللَّه سیستانی: بعید نیست احرام در قسمتهای مذکور نیز جایز باشد.

آیۀ اللَّه صافی: آنچه با توسعه جزء مسجد شده با قسمت اصلی در

ص:۶۱

این هجت فرقی ندارد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: احرام در خارج از مسجد جایز وصحیح است چه رسد در قسمتهای جدید و توسعه یافته.

س ۱۱- آیا در نیّت احرام و سایر اعمال حج، قصد بر انجام عمل بدون ریا و توجه به عملی که انجام می‌دهد، کافی است و یا گذراندن از قلب، یا به زبان آوردن آن لازم است، اگر به زبان آوردن لازم است چه چیزی باید بگوید؟

امام خمینی «ره»: به زبان آوردن آن لازم نیست، و حتی گذراندن از قلب.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: لازم نیست نیت را به زبان آورد ولی مستحب است به آن تلفظ کند و عبارت آن در مناسک مرقوم است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: به زبان آوردن لازم نیست بلکه اگر مقارن تلبیه قصد کند بستن احرام را از برای عمره تمتع حجهٔالاسلام به جهت اطاعت فرموده خداوند عالم کافی است.

آیهٔ اللَّه فاضل: نیت به تنهایی کافی است ولی مستحب است که به زبان بیاورد البته تلبیه را باید تلفظ کند.

آیهٔ اللَّه بهجت: در نیت گذراندن از قلب و بزبان آوردن لازم نیست، و نیت احرام در مناسک ذکر شده است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: در نیت اخطار بقلب یا آوردن بزبان لازم نیست ولی در حج مستحب است نیت بزبان آورده شود. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: بنابر احتیاط واجب بر کسی که می‌خواهد محرم شود

ص:۶۲

بناگذاری قلبی بر انجام اعمال عمره یا حج واجب است یعنی در دل مثلًا بگوید که «عمره تمتع حجهٔ‌الاسلام را بجا می‌آورم قربهً الی اللَّه»، و مستحب است نیت احرام را به زبان بیاورد، ولی در سایر اعمال حج بناگذاری قلبی لازم نیست.

آیهٔ اللَّه مکارم: لازم نیست نیت را بر زبان جاری کند بلکه کافی است چنین قصدی در دل او باشد ولی بهتر است علاوه بر قصد باطنی بر زبان نیز جاری سازد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: قصد انجام عمل با انگیزه قربت کافی است و به زبان آوردن آن لازم نیست اگرچه مستحب است.

آیهٔ اللَّه صافی: توجه بعمل کافی است و خطور قبلی یا بزبان آوردن لازم نیست بلی بزبان آوردن مستحب است و اگر خواست بزبان آورد برای عمره بگوید محرم می‌شوم برای عمره تمتع حجهٔ‌الاسلام برای اطاعت امر خداوند، و برای حج بگوید: محرم می‌شوم برای حج تمتع حجهٔ‌الاسلام برای اطاعت امر خداوند و معنی محرم شدن: ملتزم شدن و بر خود قرار دادن ترک محرّمات احرام است و اگر نایب است بگوید: محرم می‌شوم به نیابت از ... و اگر حج مستحبی است بگوید محرم می‌شوم برای عمره تمتع یا حج تمتع و حجهٔ‌الاسلام را نگوید.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: به زبان آوردن، بلکه گذراندن از قلب هم لازم نیست.

آیهٔ اللَّه نوری: قصد کافی است.

س ۱۲- آیا بانوان هم برای احرام، باید لنگ و رداء یا مشابه آن را بپوشند و

ص:۶۳

یا می‌توانند در لباس معمولی خود محرم شوند؟

امام خمینی «ره»: زن می‌تواند در لباس خودش به هر نحو هست محرم شود، چه دوخته باشد یا نباشد. ولی حریر خالص نباشد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: بلی احتیاط لزومی داشتن لباس احرام است برای آنها مانند مردها بلکه خالی از قوت نیست لکن ادامه لَبس تا آخر واجب نیست و می‌توانند بعد از احرام بردارند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: زن می‌تواند در لباس خودش به هر نحو باشد محرم شود چه دوخته باشد یا نباشد.

آیهٔ اللّه فاضل: لازم است در حال احرام که چند دقیقه بیشتر طول نمی‌کشد لنگ و رداء را روی لباس معمولی بپوشند.

آیهٔ اللّه بهجت: می‌توانند در لباس معمولی خود محرم شوند.

آیهٔ اللّه تبریزی: در لباسهای معمولی خود می‌توانند محرم شوند ولی شرایط لباس نمازگزار را باید داشته باشد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: زنان برای احرام جامه خاصی ندارند هر چند لباسی که در حال احرام می‌پوشند باید حریر محض نباشد و شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد البته اشتراط طهارت در لباس محرم مطابق احتیاط وجوبی است.

آیهٔ اللّه مکارم: می‌توانند در لباس خودشان به هر نحو که هست محرم شوند.

آیهٔ اللّه سیستانی: زنان می‌توانند در لباسهای معمولی خود درصورتی که دارای شرایط ذکر شده باشد مُحرم شوند.

آیهٔ اللّه صافی: برای بانوان پوشیدن لباس احرام مستحب است اگرچه

ص:۶۴

درآوردن لباس دوخته بر آنها واجب نیست و درصورتی که لباس احرام بپوشند شرایطی را که برای لباس احرام مردها معتبر است رعایت کنند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: زن می‌تواند در لباس خودش به هر نحو هست محرم شود چه دوخته باشد یا نباشد، ولی حریر خالص نباشد.

آیهٔ اللَّه نوری: در لباس معمولی خود می‌توانند.

س ۱۳- مقدار واجب لبّیک در هنگام احرام چیست؟

امام خمینی «ره»: مقدار واجب آن این مقدار است «لَبَّیْکَ، اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَرِیکَ لَکَ، لَبَّیْک» و احتیاط مستحب است پس از آن که چهار «لَبَّیْکَ» را بهصورتی که گفته شد، بگوید: «انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ.»

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: به مناسک حج مراجعه نمایید.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: چهار تلبیه است وصورت آن «لَبَّیْکَ، اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْک، انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ.» بنابر احوط بلکه اصح.

آیهٔ اللَّه فاضل: همین مقدار کافی است که بگوید: «لَبَّیْکَ اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْک.»

آیهٔ اللَّه بهجت: در مناسک ذکر شده است.

آیهٔ اللَّه تبریزی:صورت تلبیه آن است که بگوید: «لَبَّیْکَ اللَّهُمَّ لَبَّیْکَ لَبَّیْکَ لا شَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ» و احوط اولی آنست که این جمله را هم اضافه کند: «انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ» و جایز است

ص:۶۵

کلمه «لَکَ» را هم بعد از «الْمُلْک» بیاورد به این که بگوید: «وَالْمُلْکُ لَکَ لا شَریکَ لَکَ لَبَّیْکَ». واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی:صورت تلبیه واجب چنین است: «لَبَّیْکَ، اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَـرِیکَ لَکَ لَبَّیْک، انَّ الْحَمْـدَ وَالنِّعْمَـهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَاشَرِیکَ لَکْ.» و گفتن «لَبَّیْکَ» دیگر بعد از «لَا شَرِیکَ لَکَ» لازم نیست.

آیـهٔ اللَّه مکارم: احتیاط واجب آن است که بهصورت زیر باشـد: «لَبَّیْکَ، اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَـرِیکَ لَکَ لَبَّیْک، انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَا شَرِیکَ لَکَ.»

آیهٔ اللَّه سیستانی: گفتن این چند جمله بنحوصحیح: «لَبَّیْکَ اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْک.»

آیـهٔ اللَّه صـافی: مقـدار واجب آنست که بگویـد: «لَبَّیْـکَ اللَّهُمّ لَبَّیْـکْ، لَبَّیْـکَ لَا شَـرِیکَ لَکَ لَبَّیْک» و به احتیاط واجب بعـد از این بگوید: «انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَاشَرِیکَ لَکَ.» واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه صانعی: مقدار واجب آن این مقدار است: «لَبَّیْکَ اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَـرِیکَ لَکَ لَبَّیْک» و احتیاط مسـتحب است، پس از آن که چهار «لَبَّیْکَ» را بهصورتی که گفته شد، بگوید: «انَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَهَٔ لَکَ وَالْمُلْکْ، لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ.»

آیهٔ اللَّه نوری: «لَبَّیْکَ اللَّهُمّ لَبَّیْکْ، لَبَّیْکَ لَاشَرِیکَ لَکَ لَبَّیْک.»

س ۱۴- کسانی که ابتدا به جده رفته و سپس به مکه می‌روند، آیا برای محرم شدن، حتماً باید به یکی از میقاتها بروند، یا می‌توانند در محاذات میقات محرم شوند؟

ص:۶۶

امام خمینی «ره»: باید به یکی از مواقیت مثل «جُحفه» بروند و از آنجا محرم شوند.

آیـهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: اگر راهی برونـد که به هیـچ یک از مواقیت خمسه عبور نکننـد می‌توانند از محاذات اولین میقاتی که عبور می‌کنند محرم شوند به شرط احراز محاذات والّا باید به یکی از مواقیت خمسه بروند. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: احوط این است به جحفه بروند و از آنجا محرم شوند.

آیهٔ اللّٰه فاضل: درصورت عدم احرام از میقات در حج تمتع لازم است از محاذی آن محرم شود و لازم است احراز محاذات شود.

آیهٔ اللّٰه بهجت: اگر از میقات نمی‌گذرد می‌تواند از محاذی میقات محرم شود.

آیـهٔ اللّٰه تبریزی: جـده محـاذی یکی از مواقیت نیست بنابر این احرام از جـده مجزی نیست و کسانی که ابتـدا به جـده می‌رونـد لازم است که برای احرام به یکی از مواقیت بروند. واللّٰه العالم.

آیـهٔ اللّٰه زنجانی: اگر در بین راه از میقات یا نزدیکی آن عبور نمی‌کنند قبل از رسـیدن به حرم از هر جا که مُحرم شوند کافی اسـت خواه در محاذات میقات باشد یا قبل از آن یا بعد از آن.

آیـهٔ اللّٰه مکارم: میقات آنها، همان مواقیت معروفه است. بله برای عمره مفرده می‌تواننـد مانند سایرین از حدیبیه که در ۵۰ کیلومتری مکه است محرم شوند.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: می‌توانند از جدّه با نذر محرم شوند، اگر بدانند هر

ص:۶۷

چند اجمالًا بین جدّه و حرم نقطه‌ای وجود دارد که محاذی یکی از میقاتهاست چنانکه بعید نیست که در جنوب شرقی جدّه نقطه‌ای محاذات است با جحفه همینطور نقشه‌های جغرافیایی نشان می‌دهد.

آیهٔ اللّه صافی: باید به یکی از مواقیت بروند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: باید علی الأحوط به یکی از مواقیت مثل جحفه بروند و از آنجا محرم شوند و یا با نذر از جده محرم شوند.

آیهٔ اللّه نوری: بلی می‌توانند در محاذات میقات محرم شوند.

س ۱۵- آیا احرام حج حتماً باید در مکه قدیم یا مسجدالحرام باشد، یا در محله‌های نوساز هم کفایت می‌کند؟

امام خمینی «ره»: محل احرام حج، شهر مکه است، هر موضع که باشد حتی در محله‌های تازه‌ساز، ولی مستحب است در مقام ابراهیم-ع- یا حجر اسماعیل-ع- واقع شود.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: احرام حج تمتع در محله‌های نوساز که از محله‌های مکه محسوب می‌شوندصحیح و مجزی است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: احرام حج در مکه فعلی کافی است.

آیهٔ اللّه فاضل: در هر کجا که صدق مکه کند کافی است و اگر چه در محله‌های نوساز و جدید باشد.

آیهٔ اللّه بهجت: احوط اقتصار بر مکه قدیم است در این حکم.

آیهٔ اللّه تبریزی: بنابر احتیاط لازم احرام حج- درصورتی که میسور باشد- باید در مواضعی که از مکه قدیم است، بوده باشد و چنانچه در جایی احرام ببندد که احتمال می‌دهد از مکه قدیم است کفایت می‌کند.

ص:۶۸

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: در محله‌های نوساز هم کفایت می‌کند.

آیهٔ اللَّه مکارم: احرام در محله‌های نوساز هم کفایت می‌کند.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اظهر جواز مُحرم شدن از قسمتهای جدید شهر مکه است مگر قسمتهایی که بیرون حرم باشد.

آیهٔ اللَّه صافی: بنابر احتیاط واجب احرام حج را تا می‌تواند در مکه قدیم بجا بیاورد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: محل احرام حج شهر مکه است، هر موضع که باشد حتی در محله‌های تازه‌ساز، ولی مستحب است در مقام ابراهیم-ع- یا حجر اسماعیل-ع- واقع شود.

آیهٔ اللَّه نوری: در محلّه‌های نوساز هم کافی است.

محرمات احرام

س ۱۶- آیا محرم می‌تواند در شب، هنگام پیمودن راه، زیر سقف برود، مثلًا فاصله میقات تا مکه را در ماشین سقف‌دار سوار شود؟

امام خمینی «ره»: اشکال ندارد.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: در فرض سؤال جایز است و کفاره ندارد و هر چند احتیاط استحبابی در ترک است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: قدر متیقن از اخبار حرمت استظلال در روز است چه ابر باشد یا آفتاب، و اما در شب مقتضای برائت جواز است.

ص:۶۹

آیة اللَّه فاضل؛ آیة اللَّه بهجت؛ آیة اللَّه نوری: در شب مانعی ندارد.

آیة اللَّه تبریزی: جایز نیست مگر در موارد ضرورت و اضطرار. واللَّه العالم.

آیـة اللَّه زنجانی: در هنگام پیمودن راه در شب اگر باران ببارد استفاده از هر گونه سایبان متحرک جایز نیست و عبور از طول تونلهای طولانی خلاف احتیاط است و اگر باران نبارد حرکت با وسایل نقلیه مسقّف جایز نیست ولی ظاهراً چتر به دست گرفتن یا عبور کردن از تونلهای طولانی مانعی ندارد.

آیة اللَّه مکارم: جایز است، مگر در شبهای سرد و بارانی که باید کفاره بدهد.

آیة اللَّه سیستانی: جایز است مگر درصورتیکه هوا بارانی باشد بنابر احتیاط واجب.

آیة اللَّه صافی: اگر در شب زیر سقف برود اشکال ندارد. واللَّه العالم.

آیة اللَّه صانعی: بخاطر شب بودن جایز می‌باشد.

س ۱۷- آیا حرمت استظلال، اختصاص به هنگام پیمودن راه دارد و یا در جایی که منزل کرده و برای استراحت و غذا خوردن پیاده شده و مانند آن هم نباید زیر سایه برود؟

امام خمینی «ره»: حرام بودن سایه قرار دادن بالای سر مختص به حال طی منزل است، امّا در حالی که در محلی منزل کرده، زیر سایه رفتن مانع ندارد.

آیة اللَّه گلپایگانی «ره»: استظلال در منزل در وقت فرود آمدن مانع

ص:۷۰

ندارد و تفصیل آن را در مناسک ملاحظه نمایید. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: در جـایی که منزل می‌کنـد سـایه قرار دادن اشـکال نـدارد هر چنـد برای کارهای خود در رفت و آمـد باشـد و ننشیند.

آیهٔ اللّه فاضل: اختصاص به هنگام پیمودن راه دارد.

آیهٔ اللّه بهجت: مختصّ به هنگام سیر است.

آیـهٔ اللّه تبریزی: تظلیل در حال رفت و آمد در مکانی که محرم در آن منزل دارد و نیز در مواردی که برای استراحت و غذا خوردن و امثال آن در بین راه توقف می‌کند اشکالی ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: تنها در هنگام پیمودن راه استظلال حرام است.

آیهٔ اللّه مکارم: حرمت استظلال، مختص به حال طی منزل است.

آیـهٔ اللّه سیسـتانی: حرمت اسـتظلال مختص به هنگـام پیمودن راه است پس اگر محرم در جایی توقف کنـد خواه آنجا را منزل خود قرار دهد یا ندهد اشکالی ندارد که سایه‌ای بالای سر خود قرار دهد.

آیهٔ اللّه صافی: حرمت اسـتظلال، مخصوص حال سَیر است و در موقع منزل کردن و یا پیاده شدن برای بعض حوائج جایز است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّهصانعی: بنابر احتیاط واجب حکم طی طریق را دارد و نباید زیر سایه برود.

آیهٔ اللّه نوری: حرمت استظلال، اختصاص به هنگام پیمودن راه دارد.

س ۱۸- آیا پس از آن که حاجی در مکه منزل کرد، هنگام رفتن به حرم، یا جای دیگر می‌تواند زیر سایه برود یا نه؟

ص:۷۱

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّه اراکی «ره»: اشکال ندارد.

آیـهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: پس از نزول و رسـیدن به مکه که منزل است زیر سایه رفتن مانعی نـدارد و در مناسک مـذکور است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه فاضل؛ آیهٔ اللّه مکارم؛ آیهٔ اللّهصافی؛ آیهٔ اللّه نوری: می‌تواند.

آیهٔ اللّه بهجت: بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند استظلال کند.

آیهٔ اللّه تبریزی: رفتن زیر سایه اشکالی ندارد ولی نمی‌تواند چتر بر سر گیرد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: رفتن زیر سایه‌بان متحرک همچون چتر و ماشین سرپوشیده جایز نیست.

آیـهٔ اللّه سیسـتانی: حکم به جواز اسـتظلال، چه بوسـیله چتر یا سوار شـدن ماشـین سـقف‌دار در مفروض سؤال خیلی مشـکل است و احتیاط ترک نشود.

آیهٔ اللّه صانعی: بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند.

س ۱۹- آیا محرم در شهر مکه، یا در حال پیمودن فاصله بین منا و مکه می‌تواند از داخل تونل حرکت کند در حالی که راه دیگری هم که دورتر است وجود دارد؟

امام خمینی «ره»: داخل شـهر مکه، پس از آن که در آنجا منزل کرده است مانع ندارد، ولی پس از احرام برای حج و حرکت بطرف عرفات اگر خودش راه تونل را انتخاب کند و از زیر سقف تونل برود اشکال دارد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: در تونلهای مکه که منزل او است مانع ندارد

ص:۷۲

ولی در سیر از مکه به منا و عرفات با داشتن مندوحه خلاف احتیاط است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: اشکال ندارد.

آیهٔ اللَّه فاضل: چنانچه تونل‌های مزبور جزء شهر باشند مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: رفتن از داخل تونل استظلال ممنوع نیست.

آیهٔ اللَّه تبریزی: عبور از آنجا مانعی ندارد. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: در تونلهای کوتاه مانعی نـدارد و بنابر احتیاط می‌بایـد از تونلها و راههای سرپوشـیده طولانی که اخیراً احداث شده است اجتناب کنند مگر در شب غیر بارانی و هوای ابری غیر بارانی که مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه مکارم: در شهر مکه مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: سایه قرار دادن بوسیله اشیای ثابت برای محرم جایز است.

آیهٔ اللَّه صافی: در شهر مکه تا چندی که حرکت به سمت منا نکرده عبور از تونلها مانع ندارد ولی در موقع رفتن به منا و همچنین در تونلهـای بین راه اگر راه دیگری وجود دارد و اختیار در دست خود اوست بایـد از همان راه برود و اگر اختیار نـدارد و او را حتماً از راه تونل می‌برند اشکال ندارد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: بنابر احتیاط واجب پس از آن که در آنجا منزل کرد، نباید برود و اما اگر برای احرام حج و حرکت به طرف عرفات باشـد بنـابر احتیاط واجب خودش نبایـد راه تونل را انتخاب کنـد و از زیر سـقف برود لکن اگر در اختیار خودش نباشـد و ماشـین و راننده او را می‌برد مانعی ندارد.

ص:۷۳

آیهٔ اللّٰه نوری: بلی می‌تواند.

س ۲۰- آیا محرم، هنگام وقوف در عرفات، در حال جابجا شدن؛ مثلًا رفتن به مسجد نمره می‌تواند زیر سایه برود؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: مانع ندارد.

آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: زیر سایه رفتن مانع ندارد ولی در وقت وقوف نباید از عرفات خارج شود. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه فاضل؛ آیهٔ اللّٰه مکارم؛ آیهٔ اللّٰه نوری؛ آیهٔ اللّٰهصافی: مانعی ندارد.

آیهٔ اللّٰه بهجت: نمی‌تواند استظلال کند علی الأحوط.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: رفتن زیر سایه بنا یا کوه و ماشین اشکالی ندارد ولی نمی‌تواند در حال رفتن برای خود سایبان درست کند. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: رفتن زیر سایه‌بان متحرک همچون چتر و ماشین سرپوشیده جایز نیست.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: مشکل است.

آیهٔ اللّٰه صانعی: بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند.

س ۲۱- در ایامی که محرم در منا است و هنوز حلق نکرده، آیا می‌تواند هنگام رفتن به مسجد خیف و برای رمی جمره یا قربانگاه در بین راه زیر سایه برود یا نه؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»؛ آیهٔ اللّٰه فاضل؛ آیهٔ اللّٰه مکارم؛ آیهٔ اللّٰهصافی؛ آیهٔ اللّٰه نوری: مانع ندارد.

آیهٔ اللّٰه بهجت: نمی‌تواند علی الأحوط.

ص:۷۴

آیهٔ اللّه تبریزی: از زیر سایه می‌تواند عبور کند. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه زنجانی: اسـتفاده از چتر و ماننـد آن جایز نیست و گذشـتن از زیر تونلهای کوتاه و پلهای کوتاه مانعی نـدارد و بنابر احتیاط می‌باید از تونلها و راههای سرپوشیده طولانی اجتناب کنند.

آیهٔ اللّه سیستانی: حکم به جواز استظلال در مفروض سؤال، خیلی مشکل است و احتیاط به ترک استظلال، ترک نشود.

آیهٔ اللّه صانعی: بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند.

س ۲۲- آیا حیوانی که به عنوان کفّاره محرمات احرام ذبح می‌شود باید دارای شـرایط قربانی باشد، و آیا در منا ذبح شود، یا بعد از بازگشت به وطن خود هم می‌تواند انجام دهد؟

امام خمینی «ره»: شـرایطی که برای هدی است که در حج تمتع باید ذبح کند هیچیک در حیوانی که برای کفاره تقصـیر باید قربانی کند معتبر نیست. و تأخیر عمدی خلاف احتیاط است، و در هرصورت ذبح در محل و دادن به فقرا کفایت می‌کند.

آیـهٔ اللّه گلپایگـانی «ره»: شـرایطی که در هـدی معتـبر است در کفـاره معتبر نیست و احتیـاط آن است که کفـاره عمره را در مکه و کفاره حج را در منا ذبح کند و اگر به عللی ممکن نشود ذبح آن در بلد خودش مجزی است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: آنچه از شرایط در قربانی لازم است در کفاره لازم نیست. کفاره محرمات احرام عمره را احوط آن است که در مکه ذبح کند و برای تقصیر در حج باید در منا ذبح شود و اگر در این دو مکان

ص:۷۵

ذبح نکرد می‌تواند در وطن خودش انجام دهد.

آیـۀ اللّه فاضل: لازم نیست دارای شـرایط قربانی باشد و بهتر آن است که اگر در عمره بوده، در مکه و اگر در حج بوده، در منا ذبح شود.

آیـۀ اللّه بهجت: در کفـاره، شـرایط قربـانی معتبر نیست و محل ذبـح کفارات احرام عمره، مکه و محل ذبـح کفارات احرام حـج، منا است هرچند درصورت ترک ولو عصیاناً و ذبح در وطن خود کفایت می کند.

آیـۀ اللّه تبریزی: شـرائط هدی را ندارد و چنانچه بخاطر غیرصـید کفاره واجب شده باشد می‌تواند کفاره را تا برگشـتن از حج تأخیر بیندارد و هر جایی که خواست ذبح نماید. واللّه العالم.

آیۀ اللّه زنجانی: حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می‌شود باید دارای شـرایط قربانی باشد و مکان آن در کفارهصید و کفاره نزدیکی بـا زن بنـابر احتیـاط واجب در حـج، منا و در عمره، مکه یا منا می‌باشـد و مکه افضل است. و در کفاره‌های دیگر هر جا کشـته شود کفایت می کند هر چند در وطن باشد ولی احتیاط مستحب در این است که در این مورد نیز در حج در منا، و در عمره در مکه یا منا ذبح شود.

آیۀ اللّه مکارم: شرایط قربانی را ندارد و می تواند در وطن ذبح کند.

آیـۀ اللّه سیسـتانی: واجب نیست هر چنـد رعایت شـرایط قربانی در حیوان مذکور احوط است و تأخیر در ذبح کفارهصـید بلکه بنابر احتیاط واجب کفاره غیرصید هم جایز نیست مگر این که کفاره حرجی باشد هرچند برای گرانی قیمت گوسفند است.

آیۀ اللّه صافی: کفاره شـرایط قربانی را ندارد و کفاراتی که در احرام عمره واجب شده، باید در مکه ذبح شود و آنچه در احرام حج بوده در منا ولی

ص:۷۶

اگر ممکن نشد می‌تواند در شهر خود ذبح کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: شرایطی که برای هدی است که در حج تمتّع باید ذبح کند، هیچیک در حیوانی که برای کفاره تقصیر باید قربانی معتبر نیست و تأخیر عمدی خلاف احتیاط است و در هرصورت ذبح در محل و دادن به فقرا کفایت می‌کند.

آیـهٔ اللَّه نوری: حیوانی که به عنوان کفاره محرمات احرام ذبـح می‌شود لازم نیست دارای شـرایط قربانی باشد و باید کفاره عمره در مکه و کفاره حج در منا ذبح شود و درصورت عدم امکان بعد از بازگشت به وطن انجام دهد.

س ۲۳- بـا تـوجه به این که مسـجد تنعیم (میقـات عمره مفرده) اینـک داخـل شـهر مکه قرار گرفته، پس از احرام در مسـجد «تنعیم» تظلیل از آنجا تا مسجدالحرام یا تا محل اقامت چه حکمی دارد؟

امام خمینی «ره»: با ورود به شهر مکه استظلال مانع ندارد.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: در فرض مزبور استظلال مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه فاضل: مطلقا مانعی ندارد و اگر چه در روز باشد.

آیهٔ اللَّه بهجت: باحتیاط واجب جایز نیست.

آیهٔ اللَّه تبریزی: احتیاط لازم ترک استظلال در تنعیم، و در حرکت از آنجا تا مسجدالحرام یا محل اقامت است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: جایز نیست.

آیهٔ اللَّه مکارم: مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: حکم به جواز استظلال خیلی مشکل است و احتیاط

ص:۷۷

ترک نشود.

آیهٔ اللَّه صافی: از وقتی که وارد شهر مکه می‌شود تظلیل مانع ندارد.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: با ورود به شـهر مکه هر چند بعضـی از فقهای بزرگ همچون امام خمینی سلام اللَّه علیه جایز دانسته لکن احوط در ترک است.

س ۲۴- پس از آن که حاجی در میقات محرم شد، آیا به مجرد ورود به شـهر فعلی مکه (با توجه به توسـعه آن) تظلیل بی‌مانع است یا باید به محل اقامت وارد شود و از آن به بعد تظلیل بی‌اشکال است؟

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: به مجرد ورود به شهر فعلی مکه، استظلال جایز است.

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه مکارم؛ آیهٔ اللَّه نوری: به مجرد ورود، تظلیل بلا مانع است.

آیهٔ اللَّه بهجت: گذشت که تظلیل، فقط در خصوص مستثنی است و بنابر احتیاط واجب در راه ولو در خود شهر مکه جایز نیست.

آیهٔ اللَّه تبریزی: احتیاط آنست که تظلیل را تا رسیدن به محل اقامت ترک کند مگر در مواردی که در بین راه توقف می‌نماید. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: تظلیل در هنگام پیمودن راه در مکه نیز حرام است، هر چند پس از وارد شدن به محل اقامت باشد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: بلکه جواز تظلیل مشکل است و احتیاط ترک نشود.

آیهٔ اللَّهصافی: درصورتی که جزء شهر مکّه شده باشد بطوریکه به آنجا

ص:۷۸

هم شهر مکه صدق کند اشکال ندارد. واللّٰه العالم.

آیة اللّٰهصانعی: از جواب مسأله قبل مشخص است.

طواف

س ۲۵- آیا طواف واجب حتماً باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم انجام شود، یا در خارج این محدوده هم جایز است؟

امام خمینی «ره»: در خارج محدوده یاد شده، طوافصحیح نیست، امّا در حال ناچاری چنانکه نتواند در وقت خلوت هم در آن محدوده طواف کند با مراعات الأقرب فالأقرب در خارج از محدود اشکال ندارد.

آیة اللّٰه گلپایگانی «ره»: تا جایی که جمعیت طواف کننده متصل به هم مشغول طوافند طواف در آن محدوده صحیح است هر چند از خلف مقام باشد. واللّٰه العالم.

آیة اللّٰه اراکی «ره»: در خارج محدوده یاد شده طواف صحیح نیست.

آیة اللّٰه فاضل: باید در محدوده باشد لیکن در قسمت حجر اسماعیل، مبدء را دیوار حجر باید قرار داد نه کعبه.

آیة اللّٰه بهجت: طواف باید در حد بین بیت و مقام باشد و درصورت عدم تمکّن در مسائل بعد ذکر می‌شود.

آیة اللّٰه تبریزی: در موارد ازدحام طواف در خارج این محدوده هم جایز است. واللّٰه العالم.

آیة اللّٰه زنجانی: باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم انجام

ص:۷۹

شود.

آیهٔ اللّه مکارم: طواف حد معینی ندارد بنابر این در خارج محدوده معروف هم جایز است.

آیـهٔ اللّه سیسـتانی: بعیـد نیست طواف در خارج از محـدوده‌ای که مشـهور فقهاء ذکر نموده‌انـد نیز جایز باشد هرچند مکروه است و درصورت توانایی رعایت احتیاط اولی است.

آیهٔ اللّه صافی: بلی واجب است طواف در همه اطراف خانه کعبه در محدوده (۵/ ۲۶) ذراع واقع شود ولی اگر چاره‌ای از طواف در خارج از این فاصله نباشد طواف در دورتر از این فاصله بشرطصدق طواف و رعایت نزدیکی ممکن، اشکال ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّهصانعی: تا جایی که جمعیت طواف کننده متصل به هم مشـغول طوافند طواف در آن محدودهصـحیح است هر چند از خلف مقام باشد.

آیهٔ اللّه نوری: در مطاف رعایت حدّ معینی لازم نیست و همینقدر کهصدق طواف دور خانه کعبه بکند کافی است.

س ۲۶- اگر طواف حتماً بایـد در محدوده (۵/ ۲۶ ذراع) فاصـله کعبه و مقام انجام شود، آیا در طرف حجر اسـماعیل، این فاصـله از دیوار کعبه محاسبه می‌شود یا از خارج حجر؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّه اراکی «ره»: از دیوار کعبه حساب می‌شود.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: جواب این سؤال عین جواب مسأله قبل است.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه فاضل: جواب این ذکر شد.

ص:۸۰

آیهٔ اللَّه بهجت: فاصله از خانه کعبه حساب می‌شود.

آیهٔ اللَّه تبریزی: از دیوار کعبه محاسبه می‌شود ولی بیان شد که در موارد ازدحام، طواف در خارج این محدوده هم جایز است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: از خارج حجر.

آیهٔ اللَّه مکارم: مطاف حد معینی ندارد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: البته محدوده‌ای که مشهور ذکر نموده‌اند در طرف حجر، تنها شش ذراع و نیم می‌شود.

آیهٔ اللَّه صافی: بنابر احتیاط واجب از دیوار کعبه محاسبه می‌شود یعنی در آنطرف باید بیش از حدود ۵/ ۲۶ ذراع از دیوار حجر فاصله نداشته باشد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: پاسخ آن از جواب سؤال قبل مشخص است.

آیهٔ اللَّه نوری: جواب این سؤال از جواب سؤال قبل معلوم می‌شود.

س ۲۷- اگر طواف باید در محدوده فاصله کعبه و مقام ابراهیم- ع- انجام شود، در هنگام ازدحام و زیادی جمعیت که طواف در آن محدوده مشکل است، تکلیف چیست؟

امام خمینی «ره»: درصورت امکان ولو در وقت خلوت (ولو با منتظر ماندن برای انتخاب وقت خلوت) باید طواف، در حدّ بین مقام ابراهیم و خانه که مسافت ۵/ ۲۶ ذراع است باشد و دورتر از آن حدّ، کفایت نمی‌کند و درصورت عدم امکان- حتی در وقت خلوت- طواف در خارج حدّ مزبور مانع ندارد، با مراعات الأقرب فالأقرب.

آیهٔاللَّه گلپایگانی «ره»: جواباین‌مسأله عین جواب دو مسأله قبل است.

ص:۸۱

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: اگر می‌توانـد طواف را در حـدّ مزبور انجام دهد ولو در وقت خلوت باید در حدّ مزبور انجام دهد و اگر ممکن نیست قید مزبور ساقط است با رعایت الأقرب فالأقرب.

آیـهٔ اللّه فاضل: بایـد به انتظار خلوت شـدن باشد و چنانچه وقت تنگ شد ویا احتمال خلوت شدن در هیچ یک از ساعات شـبانه‌روز وجود نداشت می‌تواند در خارج از محدوده طواف کند.

آیهٔ اللّه بهجت: با عدم تمکن از طواف در حد ولو در وقت خلوت، طواف در خارج حد مانع ندارد با مراعات الأقرب فالأقرب.

آیهٔ اللّه تبریزی: حکم این مسأله از جواب مسائل سابق ظاهر شد. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه زنجانی: کسـی که به جهت شـلوغی نمی‌توانـد در محـدوده طواف کند باید طواف را به تأخیر بیاندازد تا زمانی که بتواند- ولو با کمک دیگران- در داخل محـدوده طواف کنـد و اگر با تأخیر نیز برایش ممکن نباشـد باید نایب بگیرد که در داخل محدوده طواف کند و احتیاط مستحب این است که خود نیز در خارج محدوده طواف کند.

آیهٔ اللّه مکارم: در هر حال طواف در خارج آن محدوده جایز است.

آیهٔ اللّه سیستانی: جایز است که در خارج محدوده طواف کند.

آیـهٔ اللّه صـافی: در مـواقعی که طـواف در این محـدوده ممکن نشـود در خـارج محـدوده بنحـوی که در جواب سؤال اوّل ذکر شـد اشکال ندارد.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: پاسخ آن از جواب سؤال ۲۵ مشخص است.

آیهٔ اللّه نوری: در پاسخ سؤال شماره (۱) گفته شد که طواف محدود به

ص:۸۲

آن حدّ نیست.

س ۲۸- آیا طواف مستحب هم در همان محدوده باید انجام شود؟

آیهٔ اللّه فاضل: فرقی بین طواف واجب و مستحب از این جهت نیست.

آیهٔ اللّه بهجت: فرقی بین واجب و مستحب در اینجهت نیست، بلی با عدم تمکن اعتبار حد ساقط است.

آیهٔ اللّه تبریزی: طواف مستحب از نظر کیفیت حکم طواف واجب را دارد مگر در اعتبار طهارت، واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: طواف مستحب هم باید در همان محدوده انجام شود.

آیهٔ اللّه مکارم: فرقی میان طواف واجب و مستحب نیست.

آیهٔ اللّه سیستانی؛ آیهٔ اللّه نوری: لازم نیست.

آیهٔ اللّه صافی: طواف واجب و مستحب در این جهت تفاوت ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: در طواف واجب و مستحب فرقی در محدوده نیست.

س ۲۹- خانمها در هنگام زیادی جمعیت اگر بخواهند طواف را در محدوده ۵/ ۲۶ ذراع بجا آورند یا نماز را پشت مقام ابراهیم بجا آورند، مردان نامحرم به آنها تنه می‌زنند، تکلیف در اینصورت چیست؟

امام خمینی «ره»: جاری است (وصرف تنه زدن اگر بتواند تعادل خود را حفظ کند و موجب لمس بدن نامحرم نشود عذر نیست.)

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: از جوابهای قبلی معلوم شد که طواف در وسعت بیشتر از آن مقدار جایز است و نماز طواف در فاصله بیشتر باصدق

ص:۸۳

عرفی خلف مانعی ندارد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: احوط آن است که در پشت مقام ابراهیم-ع- نماز طواف را بجا آورد و درصورت عدم تمکن و دوری زیاد از حد که نزد مقامصدق نکند باید در یکی از دو جانب آن بجا آورد و اگر آن هم ممکن نباشد با مراعات الأقرب فالأقرب یکی از دو نقطه‌های پشت مقام و دو جانب آن را برای نماز انتخاب کند.

آیهٔ اللّٰه فاضل: لازم است طواف را در محدوده انجام دهند و حتی‌الامکان مراقب دور بودن از تنه زدن نامحرمان باشند.

آیهٔ اللّٰه بهجت: آنچه ذکر شده مجوّز طواف در خارج حد نیست و موجب سقوط اعتبار خلف مقام نمی‌شود.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: در فرض مذکور می‌توانند در خارج این محدوده طواف کنند و نماز را پشت مقام ابراهیم در فاصله‌ای بخوانند که محذور نداشته باشد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: اگر چه مردان نامحرم به آنها تنه می‌زنند طواف در محدوده و نماز در پشت مقام ابراهیم اشکالی ندارد.

آیهٔ اللّٰه مکارم: نسبت به طواف از جواب قبل روشن شد، اما نسبت به نماز طواف درصورتی که ریبه و فسادی نباشد، اشکالی ندارد.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: تنه زدن مُضرّ به طواف زن نیست اما رعایت محدوده مذکوره واجب نیست.

آیهٔ اللّٰه صافی: این امر به تنهایی مجوّز طواف در خارج محدوده نیست.

واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه صانعی: از جوابهای قبلی معلوم شد که طواف در وسعت بیش از

ص:۸۴

آن مقـدار جـایز است و نماز طواف در فاصـله بیشتر باصـدق عرفی خلف مانعی نـدارد مگر آن که در احـد جانبین مقام بتوانـد نماز بخواند باصدق نزد مقام.

آیـهٔ اللّه نوری: چنانکه گفته شد طواف، محدود به آن حد نیست و نماز طواف هم اگر ممکن نشد نزد مقام ابراهیم- ع- بخواند، در نقطه دورتر هم با مراعات الأقرب فالأقرب می تواند بخواند.

نماز طواف

س ۳۰- آیـا نمـاز طواف، حتمـاً بایـد پشت مقـام ابراهیم- ع- انجام شود، یا هر جای مسـجد باشـد کافی است؟ و اگر بایـد در آنجا خوانده شود، چنانچه شخصی نماز را پشت مقام بجا نیاورد، فقط معصیت کرده، یا نمازش هم باطل است؟

امـام خمینی «ره»: واجب است این نمـاز نزد مقـام ابراهیم واقع شود و احتیـاط واجب آن است که پشت مقـام بجا آورد، و چنانچه به واسـطه زیادی جمعیت نتوانست پشت مقام بایستد، بطوری که گفته شود، نزد مقام نماز می‌خواند، به واسطه دوری زیاد، در یکی از دو جانب بجا آورد، در جایی که گفته شود نزد مقام نماز می‌خواند.

آیـهٔ اللّه گلپایگـانی «ره»: درصورت تمکن نمـاز را خلف مقـام والّـا در یمین و یسار آن بجا آورد و درصورت عـدم تمکّن از خلف مقام تا جایی که عرفاً خلف مقامصدق کند مانعی ندارد وصحیح است. به

ص:۸۵

مناسک مراجعه شود. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه اراکی «ره»: احوط آن است که در پشت مقـام بجـا آورد و درصورت عـدم تمکن و دوری زیـاد از حـد که نزد مقامصـدق نکنـد بایـد در یکی از دو جـانب آن بجا آورد و اگر آن هم ممکن نباشـد با مراعات الأقرب فالأقرب یکی از نقطه‌های پشت مقام و دو جانب آن را برای نماز انتخاب کند.

آیهٔ اللَّه فاضل: لازم است پشت مقام ابراهیم و یا در یکی از دو طرف نزدیک به آن انجام شود و در غیر اینصورت نماز باطل است.

آیـهٔ اللَّه بهجت: بایـد نمـاز طواف واجب نزد مقـام خوانـده شود، و احوط آنسـتکه در پشت مقـام بجـا آورد و در مورد عـدم تمکن تفصیلی دارد که در مناسک ذکر شده است و با تخلّف در آنچه ذکر گردید، نمازصحیح نیست.

آیهٔ اللَّه تبریزی: لازم است نماز طواف را پشت مقام ابراهیم بجا آورد و بجا آوردن در آن مکان شرطصـحت نماز است و درصورت عدم تمکن در هر جای مسجد که نزدیکتر به مقام است بجا می‌آورد. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: در طواف واجب لازم است نماز طواف پشت مقام ابراهیم و در نزد آن باشـد و اگر برخلاف آن عمل شود نمازش باطل است ولی در طواف مستحب هر جای مسجد نماز بخواند کافی است.

آیـهٔ اللَّه مکـارم: واجب است نمـاز طواف درصورت امکـان پشت مقـام ابراهیم-ع- واقع شود و اگر امکـان نـدارد در دو طرف بجا می‌آورد و اگر نتواند دورتر می‌خواند.

ص:۸۶

آیـة اللّه سیسـتانی: واجب است نمـاز طواف را در نزدیکی مقـام حضـرت ابراهیم-ع- بجا آورده شود و اظهر آن است که بایـد آنرا پشت مقام بجا آورند یعنی این که در سمت راست یا چپ آن نباشد و اگر نتواند پشت و نزدیک مقام بجا آورد احوط آن است که هـم آن را در نزدیکش چـه در سـمت راست و یـا چپ و هم دور از آن، ولی پشت مقـام بجـا آورد و اگر نتوانـد، یکی از این دو را انجام دهد و اگر هیچکدام را نتواند انجام دهد در هر جای مسجد ممکن شد بجا آورد و اگر به وظیفه مذکور عمل نکند لازم است نماز را اعاده کند.

آیـة اللّهصافی: احتیاط آنست که نماز را در پشت مقام بخواند و اگر به علّت زیادی جمعیت نتواند در جایی بایسـتد که عرفاً بگویند پشت مقام ایسـتاده بایـد در یکی از دو طرف مقام بایسـتد و نماز بخوانـد و اگر آنهم ممکن نباشد، در جایی از مسـجد که به پشـت مقام و دو طرف آن نزدیکتر است نماز بخواند و اگر بر خلاف این دستور خوانده، باید مجدّداً بخواند. واللّه العالم.

آیـة اللّهصـانعی: واجب است این نمـاز نزد مقـام ابراهیم واقع شود و احتیـاط واجب بلکه اقوی آن است که پشت مقـام بجـا آورد و چنانچه به واسـطه زیادی جمعیت نتوانست پشت مقام بایسـتد، بطوریکه گفته شود نزد مقام نماز می‌خواند، به واسطه دوری زیاد، در یکی از دو جانب بجا آورد، در جایی که گفته شود نزد مقام نماز می‌خواند.

آیـة اللّه نوری: درصورت امکـان لازـم است که نزد مقـام ابراهیم-ع- یـا پشت مقـام بجا بیاورد و اگر ممکن نشـد در هر نقطه‌ای از مسجدالحرام می‌تواند بخواند و درصورتی که ممکن باشد که نزد مقام و یا پشت

ص:۸۷

مقام بجا بیاورد و عمداً بجا نیاورد نمازش باطل است و باید اعاده کند.

س ۳۱- هنگامی که مسجدالحرام خلوت است، آیا نماز طواف حتماً باید نزدیک مقام خوانده شود، یا اگر در فاصله دورتری بخواند ولی مقام ابراهیم-ع- بین او و کعبه قرار گیرد کافی است؟

امام خمینی «ره»: میزانصدق عرفی است (همین که عرفاً گفته شود پشت مقام نماز می‌خواند کافی است.)

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: در مفروض سؤال باید نماز را خلف مقام و نزدیک آن بجا آورد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: اگرصدق کند که پشت مقام است کفایت می کند.

آیهٔ اللَّه فاضل: لازم است الأقرب فالأقرب رعایت شود.

آیهٔ اللَّه بهجت: در مسأله قبل بیان شد و باید نزدیک و علی الأحوط پشت مقام باشد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: لازم است نماز طواف را پشت مقام ابراهیم اتیان کنند.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: باید نزد مقام بوده و مقام را بین خود و کعبه قرار دهد.

آیهٔ اللَّه مکارم: باید نزدیک مقام خوانده شود.

آیهٔ اللَّه سیستانی: واجب است نزدیک و پشت مقام ابراهیم-ع- خوانده شود.

آیهٔ اللَّهصافی: باید نزدیک مقام بخواند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: میزانصدق عرفی است (همین که عرفاً گفته شود پشت مقام نماز می‌خواند کافی است.)

ص:۸۸

آیهٔ اللّه نوری: درصورتی که خلوت است باید نماز طواف را نزد مقام یا پشت مقام بخواند.

س ۳۲- گاهی اوقات اگر بخواهد نماز طواف را نزد مقام یا پشت آن بجا آورد، طواف کنندگان به او تنه می‌زنند و از حال نماز خارج می‌شود، آیا می‌تواند در فاصله دورتری نماز را بجا آورد؟

امام خمینی «ره»: میزانصدق عرفی است (همین که عرفاً گفته شود پشت مقام نماز می‌خواند کافی است.)

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: درصورتی که محلی خالی از تنه زدن فراهم نشود ولو با کمیصبر که منافی با مبادرت به نماز نباشد عقب‌تر نماز خواندن مانعی ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: تا حدّی که پشت مقامصدق کند اشکال ندارد.

آیهٔ اللّه فاضل: اگر اطمینان دارد که طواف کنندگان مانع از انجام نماز کامل او می‌باشند در اینصورت می‌تواند در فاصله دورتری نماز بخواند.

آیهٔ اللّه بهجت: مجرّد تنه زدن مسقط تکلیف نیست، بلی درصورت تعذّر بتفصیلی که در مناسک ذکر شده عمل شود.

آیهٔ اللّه تبریزی: در فرض مذکور نماز را پشت مقام و در فاصله دورتری بجا می‌آورد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: در هنگام ازدحام جمعیت می‌تواند در فاصله دورتری نماز بخواند ولی باید در پشت مقام باشد به طوری که مقام بین او و کعبه واقع شود و نماز خواندن در طرف راست یا چپ مقام هر چند به

ص:۸۹

مقام نزدیکتر باشد کافی نیست.

آیة اللّٰه مکارم: در فرض سؤال می‌تواند در فاصله دورتری به طوریکه مقام بین او و کعبه واقع شود نماز بخواند.

آیة اللّٰه سیستانی: جواب آن در پاسخ دو سؤال قبل ذکر شد.

آیة اللّٰه صافی: در مواقع مذکوره اگر طرفین مقام هم همین محذور را دارد می‌تواند در فاصله دورتری با رعایت الأقرب فالأقرب بخواند.

واللّٰه العالم.

آیة اللّٰهصانعی: در فاصله دورتر با رعایت جواب (دو) سؤال قبل.

آیة اللّٰه نوری: جواب این سؤال از پاسخهای قبل معلوم شد.

س ۳۳- کسی که قرائت اوصحیح نیست چنانچه در تصحیح نکردن قرائت مقصر باشد، تکلیفش نسبت به نماز طواف چیست؟

امام خمینی «ره»: واجب است نماز خود را یاد بگیرد و قرائت و ذکرهای واجب را تصحیح کند و کوتاهی جایز نیست ولی اگر نتوانست یاد بگیرد، باید نماز را به هر ترتیبی که می‌تواند خودش بجا آورد و کافی است، و اگر ممکن است، کسی را بگمارد که نماز را به او تلقین کند، و احتیاط آن است که در مقام ابراهیم به شخص عادلی اقتدا کند، لکن اکتفا به نماز جماعت نکند، چنانچه نایب گرفتن نیز کافی نیست.

آیة اللّٰه گلپایگانی «ره»: باید قرائت خود را تصحیح کند و چنانچه تا وقت طواف تصحیح نشد به قدر ممکن بخواند و احتیاط استحبابی آن است که نایب هم بگیرد تا بدون فاصله برای او بجا آورد. واللّٰه العالم.

آیة اللّٰه اراکی «ره»: در تصحیح کردن قرائت نباید کوتاهی کند و در مقام

ص:۹۰

تصحیح قرائت خود برآیـد و تا مادامیکه قرائت او درست نشده نماز را به همان قسم که می‌تواند بخواند و احتیاطاً نایب هم بگیرد و اگر می‌تواند به جماعت هم بخواند ولو به جماعت یومیّه باشد.

آیهٔ اللَّه فاضل: بهر حال چنانچه در حال اعمال، امکان تصحیح برای او وجود نداشته باشد لازم است بهمان نحو که می‌داند نماز را بخواند و نایب هم بگیرد.

آیهٔ اللَّه بهجت: بعضـی عمره و حج چنین کسـی را باطل دانسته‌اند لهذا بر مکلّف لازم است در جمیع اوقات خصوصاً در وقت اراده حج تصحیح کنـد نماز خود را، و اگر ممکن شود نماز طواف را در مقام به جماعت بخواند از قرائت حمد و سوره فارغ می‌شود، و درصورت عدم امکان جماعت عمل به وظیفه یومیه کافی است.

آیـهٔ اللَّه تبریزی: احوط آنست که نمـاز طواف را بهصورت ممکنش اتیـان کنـد و نیز برای آن نـایب بگیرد و درصورتیکه جمـاعت ممکن باشد با جماعت هم بخواند. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: بایـد طواف کردن را تا آخر وقت تأخیر بیانـدازد و قرائت نمازش را تصـحیح کنـد و اگر تأخیر نیانـدازد و با قرائت غلط نماز بخوانـد نماز او باطل است، و کسـی که تا آخر وقت قرائت نمازش را تصـحیح نکرد، هر چنـد در این کار مقصـر باشد در آخر وقت طواف می کنـد و به هر شـکل که بهتر می‌توانـد- ولو با تلقین دیگری- نماز می‌خواند و احتیاط مستحب در آن است که برای نماز نایب نیز بگیرد.

آیـهٔ اللَّه مکارم: به هرصورتی که برای او ممکن است باید نماز را بخواند و اگر ممکن است کسـی را بگمارد که نماز را به او تلقین کند،

ص:۹۱

البته چنانچه مقصر است معصیت کرده ولی حج اوصحیح است و نایب برای او لازم نیست.

آیهٔ اللَّه سیستانی: مانند کسی که مقصّر نباشد یعنی اگر مقداری از قرائت را بتواندصحیح بخواند، پس خواندن نماز با این کیفیت کفایت می کند و اگر نتواند مقدار زیادی را بنحوصحیح بخواند احتیاط این است که هم همان مقدار و هم مقدار دیگری از آیات قرآن که بنحوصحیح می‌تواند ادا کند بخواند و الّا تسبیح بگوید و اولی برای مقصر هم نماز را به کیفیتی که بیان شد بخواند و هم جماعت بخواند و هم نایب بگیرد.

آیهٔ اللَّهصافی: در فرض سؤال درصورتی که وقت ندارد و عاجز از تصحیح است باید نماز را بهمان نحوی که می‌داند حتماً بخواند و احتیاط این است که درصورت امکان بجماعت هم بخواند و نایب هم بگیرد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: در تصحیح کردن قرائت نباید کوتاهی کند و در مقام تصحیح قرائت خود برآید و تا مادامیکه قرائت او درست نشده نماز را به همان قسم که می‌تواند بخواند و احتیاطاً نایب هم بگیرد و اگر می‌تواند به جماعت هم بخواند و احتیاط در جمع بین نایب گرفتن و جماعت و خواندن خود بطور فرادی می‌باشد و اگر ممکن است کسی را بگمارد که نماز را به او تلقین کند.

آیهٔ اللَّه نوری: لازم است که قرائت نماز را یاد بگیرد و اگر نتواند یاد بگیرد باید بهر نحوی که می‌تواند خودش بخواند واگر ممکن‌باشد کسی را بگمارد که به او تلقین کند و اگر ممکن نیست به جماعت بخواند.

ص:۹۲

سعی

س ۳۴- امروزه که فاصله بینصفا و مروه بهصورت سالن دو طبقه‌ای ساخته شده است انجام سعی در طبقه دوّم چه حکمی دارد؟

امام خمینی «ره»: اشکال دارد.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: اگر احراز شود که طبقه دوم بین جبلین واقع شده، سعی جایز است والّا جایز نیست. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: سعی از طبقه دوم مجزی نیست.

آیهٔ اللَّه فاضل: جایز نیست.

آیهٔ اللَّه بهجت: درصورتی که احراز شود که سعی بین صفا و مروه واقع شده، سعی از طبقه دوم مانع ندارد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: سعی در طبقه دوم بنابر احتیاط باید ترک شود. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی:صحیح نیست.

آیهٔ اللَّه مکارم: جایز نیست مگر در هنگام ضرورت شدید.

آیهٔ اللَّه سیستانی: درصورتی که طبقه فوقانی بینصفا و مروه باشد نه بالاتر مسعی در طبقه مذکور جایز و الّا جایز نیست.

آیهٔ اللَّهصافی: اگر طبقه دوم بین کوهصفا و مروه قرار گرفته باشد و بلندتر نباشد مانع ندارد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: چون بین کوه بودن طبقه دوم محرز نمی‌باشد سعی از طبقه دوم مجزی نمی‌باشد.

ص:۹۳

آیـهٔ اللّه نوری: درصورتی که محرز باشـد که طبقه دوم یـا بالاـتر میان دو کوهصـفا و مروه واقع است اشـکال نـدارد ولی اگر محرز نباشد اشکال دارد.

س ۳۵- کسـی که طواف و نماز طواف را انجام داده، آیا می‌توانـد سـعی را با فاصـله زیاد انجام دهد، مثلًا روز دیگر و اگر طواف و نماز را شب انجام داده و بسیار خسته است آیا می‌تواند سعی را فردا بجا آورد؟

آیـهٔ اللّه فاضـل: می‌توانـد درصـورتی که طواف را در روز انجـام داده باشـد سـعی را تـا شب تـأخیر بینـدازد ولی تـأخیر تـا فردا تنها درصورت عذر جایز است.

آیـهٔ اللّه بهجت: جـایز است تـأخیر سـعی از طواف به جهت رفع خسـتگی و به جهت تخفیف حرارت هوا و جـایز نیست تأخیر آن تا فردا، و اقوی جواز تأخیر آن است تا شب آن روز، و احوط ترک آن است بدون عذر.

واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه تبریزی: احوط آنست که بدون ضـرورت، سـعی را از طواف و نماز به مقدار معتدّ به تأخیر نیندازد اگرچه اقوی جواز تأخیر آن تا شب است ولی در حال اختیار نمی‌شود سعی را تا فردا تأخیر انداخت. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه زنجـانی: تـأخیر سـعی از طواف تـا شب جایز است ولی تأخیر آن برای روز بعـد بـدون ضـرورت جایز نیست و بنابر احتیاط واجب تا بین‌الطلوعین روز بعـد نیز به تأخیر نیانـدازد، و اگر طواف در اوائل شب انجام گرفته باشد تأخیر آن تا روز بعد جایز نیست، ولی درصورتی که در نزدیکی طلوع فجر طواف کرده، می‌تواند در بین‌الطلوعین یا در روز،

ص:۹۴

سعی را انجام دهد.

آیـهٔ اللَّه مکارم: تأخیر انـداختن تا شب برای استراحت و تخفیف گرما و ماننـد آن جایز است ولی بـدون عذر نمی‌تواند تا فردا تأخیر بیندازد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: تأخیر سعی تا شب جایز است اما تأخیر آن تا فردای روز طواف، درصورت اختیار جایز نیست.

آیـهٔ اللَّه صـافی: تأخیر سـعی تا روز بعـد جایز نیست و اقوی جواز تأخیر تا شب است هر چنـد احتیاط، عـدم تأخیر است و درصورت تأخیر تا روز بعد معصیت کرده ولی سعی باطل نیست. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه صانعی: تأخیر تا روز دیگر جایز نیست امّا به کمتر از آن هر چند تا شب مانعی ندارد. آری تأخیر تا روز دیگر بخاطر عذری مانند مرض و غیر آن مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه نوری: فاصله زیاد جایز نیست بلی برای رفع خستگی یا شدّت گرما می‌تواند تا شب تأخیر بیندازد.

حلق و تقصیر

س ۳۶- آیـا محرم قبـل از آن که خودش تقصـیر کنـد و از احرام خارج شود می‌توانـد برای دیگری تقصـیر کنـد (ناخن بگیرد یا مو بچیند)؟

امام خمینی «ره»: ناخن گرفتن اشکال ندارد ولی چیدن مو جایز نیست.

آیـهٔ اللَّه گلپایگـانی «ره»: این کـار عمـداً جـایز نیست و اگر جهلًا این کار را کرد تقصـیر برای شـخص تقصـیر شـده کافی است و بر تقصیر کننده کفاره نیست. واللَّه العالم.

ص:۹۵

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: نمی‌توانـد و موجب کفـاره است اگر به تراشـیدن سـر باشـد یـا به ازاله مو و به غیر آن کفاره نـدارد و حرام هم نیست.

آیهٔ اللّه فاضل: نمی‌تواند.

آیهٔ اللّه بهجت: محرم می‌تواند ناخن دیگری را بگیرد، ولی نمی‌تواند ازاله موی او نماید هر چند تقصیرصحیح است.

آیهٔ اللّه تبریزی: نمی‌تواند موی شخص دیگر را بچیند ولی گرفتن ناخن شخص دیگر مانعی ندارد واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: مُحرم نمی‌تواند از دیگری مو بچیند ولی ناخن گرفتن از دیگری جایز است.

آیهٔ اللّه مکارم: جایز نیست موی دیگری را بچیند.

آیـهٔ اللّه سیسـتانی: برای محرم جایز نیست که موی خود یا دیگری را از بـدن جـدا نماید ولی بعید نیست که ناخن دیگری را گرفتن برای محرم جایز باشد هرچند احتیاط در ترک است.

آیهٔ اللّه صافی: جایز نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: نمی‌تواند و موجب کفاره است اگر به تراشـیدن سر باشد یا به ازاله مو، و به غیر آن کفاره ندارد و حرام هم نیست و تقصیر هم محقّق می‌شود، آری با جهل به حرمت کفّاره نیست و تقصیر هم برای شخص تقصیر شده کافی می‌باشد.

آیهٔ اللّه نوری: می‌تواند ناخن دیگری را بگیرد ولی نمی‌تواند موی دیگری را حلق یا تقصیر کند.

س ۳۷- کسی که سال اوّل حج اوست آیا در حج باید سر بتراشد، یا تقصیر

ص:۹۶

هم کفایت می کند و آیا در این مسأله بین حجهٔالاسلام و غیر آن فرقی هست یا نه؟

امام خمینی «ره»: به احتیاط واجب باید سر بتراشد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: احتیاط تراشیدن سر است و فرقی بین حجهٔالاسلام و غیر آن نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: کسی که بار اول او است، باید حلق کند و تقصیر کافی نیست و بین حجهٔالاسلام و غیره فرقی نیست.

آیهٔ اللّه فاضل: سرتراشیدن تعیّن ندارد بلکه تقصیر هم کافی است و فرقی بین حجهٔالاسلام و غیر آن نیست.

آیهٔ اللّه بهجت: می‌تواند تقصیر هم بکند، هر چند حلق برای صروره مستحبّ مؤکد است، و فرقی نیست.

آیهٔ اللّه تبریزی: بنابر اظهر،صروره نیز مخیر است بین حلق و تقصیر، گرچه افضل بلکه احوط حلق است در حق او و در این مسأله بین حجهٔالاسلام و غیر آن فرقی نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: چنانچه حجهٔالاسلام را انجام می‌دهد لازم است سر را بتراشد هر چند سال اول حج او نباشد و اگر حجهٔالاسلام را انجام نمی‌دهد و سال اول حج اوست بنابر احتیاط مستحب سر را بتراشد.

آیهٔ اللّه مکارم: مخیر است بین سر تراشیدن و کوتاه کردن موها.

آیهٔ اللّه سیستانی: کسی که سال اول حج او (صروره) باشد بنابر احتیاط واجب باید سر بتراشد.

آیهٔ اللّه صافی: به احتیاط واجب باید سر بتراشد و فرقی بین حجهٔالاسلام و غیر آن نیست. واللّه العالم.

ص:۹۷

آیهٔ اللَّه صانعی: بنابر اقوی باید سر بتراشد و فرقی بین حجهٔالاسلام و غیر آن نیست.

آیهٔ اللَّه نوری: تقصیر کفایت می‌کند و فرقی بین حجّهٔالاسلام و غیر آن نیست.

س ۳۸- کسی که در حج نایب دیگری است، گرچه نایب سال اوّل او نیست ولی منوب عنه تاکنون حجی بجا نیاورده آیا باید حلق کند یا تقصیر هم کفایت می‌کند؟

آیهٔ اللَّه فاضل: گرچه بنظر اینجانب برای منوب عنه هم حلق تعیّن ندارد لیکن درصورت تعیّن هم برای نایب در فرض سؤال، تعیّن ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: مخیّر است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: اگر نایبصروره نباشد به وظیفه غیرصروره عمل می‌کند- گرچه در این مسأله بینصروره و غیرصروره بنابر اظهر فرقی نیست- و لکن اگر منوب عنه زنده باشد بنابر احتیاط باید نایب اوصروره باشد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: حلق لازم نیست و تقصیر کفایت می‌کند.

آیهٔ اللَّه مکارم: از جواب بالا روشن شد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: می‌تواند تقصیر کند.

آیهٔ اللَّه صافی: در فرض سؤال تقصیر کفایت می‌کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: معیار نایب است نه منوب عنه پس اگر نایب صروره است باید حلق نماید و تقصیر کفایت نمی‌کند گرچه منوب عنه قبلًا

ص:۹۸

مشرف شده باشد کما این که در عکسش یعنی اگر نایبصروره نیست و حج سال اوّل او نیست مخیّر است بین حلق و تقصیر گرچه منوب عنه تا کنون حجّی بجا نیاورده باشد.

آیهٔ اللَّه نوری: تقصیر کفایت می‌کند مگر این که منوب عنه یا کسی از طرف منوب عنه شرط کرده باشد که باید حلق کند.

س ۳۹- گاهی مشاهده می‌شود بانوان در عمره، پس از سعی، بر مروه، برای تقصیر، موی خود را می‌چینند، و بدین سبب موهای آنها ظاهر می‌شود و نامحرم می‌بیند، لطفاً نظر مبارك را مرقوم فرمایید.

آیهٔ اللَّه فاضل: لازم است موهای خود را حفظ کند تا نامحرم نبیند لیکن درصحت تقصیر و ترتّب آثار آن اشکالی وجود ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: باید موی خود را از نامحرم بپوشانند هر چند تقصیرصحیح است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: در تقصیر لازم نیست از همه موها گرفته شود بلکه چیدن یک مو هم کافی است و چیدن مو هم لازم نیست و ناخن گرفتن هم کفایت می‌کند و با آن مُحرم از احرام خارج می‌شود واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: معصیت کرده‌اند ولی به تقصیرشان ضرری نمی‌زند.

آیهٔ اللَّه مکارم: معصیت کرده است ولی به عمره و تقصیر او ضرر نمی‌رسد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: ضرر به تقصیر آنها نمی‌رساند ولی عموماً ستر مو برای زن واجب است.

ص:۹۹

آیـهٔ اللّه صافی: لازم نیست در مروه تقصیر کننـد بلکه اگر با این که می‌داننـد نامحرم می‌بیند در آنجا تقصیر کنند معصیت است و می‌توانند در منزل تقصیر کنند و برای مردان نیز تقصیر در منزل بلا اشکال است. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه صانعی: اگر متوجه باشـند که نامحرم می‌بینـد و گناه انجام می‌گیرد هر چند مرتکب حرام و ترک واجب شده‌اند امّا تقصیر درست است.

آیهٔ اللّه نوری: لازم است که زنها موی سر خود را از نامحرم بپوشانند ولی درصورت عدم مبالاهٔ تقصیر آنها کفایت می‌کند.

وقوف

س ۴۰- اگر اوّل ماه ذیحجه نزد شیعیان ثابت نشـد تکلیف آنان نسـبت به وقوف و اعمال منا چیست؟ آیا می‌تواننـد به حکم قاضـی اهل سنت عمل کنند؟

امـام خمینی «ره»: اگر از طرف قاضـی اهل سـنت حکم شـد که فلان روز اوّل ماه یا عیـد قربان است، تبعیت لازم است ولو با علم به خلاف.

آیـهٔ اللّه گلپایگـانی «ره»: راجع به ثبوت هلال نزد قاضـی عامه و عـدم ثبوت آن نزد شـیعه بینصورت تمکن از وظیفه و عـدم تمکن، تفصیلی است که در مناسک مذکور است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: ثبوت هلال نزد قاضی عامه کافی است و هر چند

ص:۱۰۰

کسی که یقین خلاف یا شک درصحت حکم قاضی دارد جایز است تبعیت کند و مجزی است حتی برای قاطع به خلاف.

آیهٔ اللَّه فاضل: نه تنها می‌تواند بلکه لازم است تبعیت نماید مخصوصاً درصورت عدم علم بخلاف.

آیهٔ اللَّه بهجت: درصورت عدم علم بخلاف باید متابعت کند و مجزی است، و در غیر اینصورت در مناسک به تفصیل ذکر شده است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: چنانچه علم به خلاف نباشد باید تبعیت کنند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: درصورتی که علم به خلاف نداشته باشند باید به حکم قاضی اهل سنت عمل کنند.

آیهٔ اللَّه مکارم: می‌توانند به حکم قاضی اهل سنت عمل کنند حتی با علم به خلاف.

آیهٔ اللَّه سیستانی: درصورت مفروض اگر برای مکلّف ممکن باشد که اعمال حج را در اوقات مخصوص خود بر طبق ضوابط شرعی در باب ثبوت هلال بجا آورد، و آنها را بجا آورد، بنابر اظهر حج اوصحیح است و اگر آنها را بکیفیت ذکر شده بجا نیاورد اگر چه به علت عذری باشد، پس اگر از نظر و حکم قاضی عامّه در وقوف بعرفات و مشعر پیروی نکرد شکی در باطل بودن حجش نیست ولی اگر از او پیروی کندصحت حج او مورد اشکال است، پس مقلد می‌تواند در این مسأله به غیر رجوع کند البته با مراعات الأعلم فالأعلم.

آیهٔ اللَّه صافی: در فرض سؤال، احتیاط واجب آن است که اگر ممکن است وقوف اختیاری عرفات را در روزی که پیش شیعه، نهم است

ص:۱۰۱

انجام دهنـد، و اگر ممکن نشـد اضـطراری آنرا درک کنند و به مشـعر رفته و وقوف در آنجا را نیز درک کنند، و اعمال روز عید را در منا بجا آورنـد، و اگر درک اضـطراری عرفات هم ممکن نباشد، درک اختیاری مشـعر کافی است و حجّشصـحیح است و درک اضـطراری عرفه و اضـطراری مشـعر نیز بنـابر اقوی کفـایت می کنـد، و اگر درک هیچیک از این مواقف میسـر نشود و از جهت تقیه ناچار به متابعت باشـند و از عمل به وظیفه خود خائف باشـند اقوی صـحت و کفایت همین حج است هر چند عالم بخلاف باشند، و اگر بدون خوف متمکن از عمل به وظیفه باشند احوط آن است که با آنها رجاءً متابعت کنند و بعد واجب است عمل به وظیفه خود نمایند حتی با عدم علم بخلاف. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: اگر از طرف قاضی اهل سنت حکم شد که فلان روز اوّل ماه یا عید قربان است، تبعیت لازم و مجزی می‌باشد ولو با علم به خلاف.

آیهٔ اللَّه نوری: تا علم بخلاف حاصل نشده است باید طبق حکم قاضی اهل سنّت عمل کنند.

س ۴۱- آیـا بـانوان، مطلقاً می‌تواننـد وقوف اضـطراری لیلی مشـعر را انجام دهنـد و قبل از اذانصـبح از مشـعر برونـد یا اختصاص به معذورین دارد؟

آیهٔ اللَّه فاضل: می تواننند.

آیهٔ اللَّه بهجت: زنان در مورد سؤال از معذورین هستند.

آیهٔ اللَّه تبریزی: مطلقا می‌توانند و اختصاص به معذورین ندارد. واللَّه العالم.

ص:۱۰۲

آیهٔ اللّه زنجانی: وقوف اضطراری لیلی مشعر بر بانوان مطلقاً جایز است و اختصاصی به معذورین ندارد ولی بنابر احتیاط بعد از نیمه شب از مشعر خارج شوند و شب را تا طلوع آفتاب حساب کنند.

آیهٔ اللّه مکارم: همه زنها می‌توانند.

آیهٔ اللّه سیستانی: زنها نیز این حکم را دارند.

آیهٔ اللّه صافی: بلی برای بانوان مطلقا جایز است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: مطلقاً می‌توانند، و زنان خود موضوع حکم می‌باشند.

آیهٔ اللّه نوری: بلی می‌توانند.

س ۴۲- خدمه کاروانها و کسانی که به جهت همراهی بانوان پس از نصف شب، قبل از اذانصبح پس از انجام وقوف اضطراری از مشعر به منا می‌روند، آیا باید برای وقوف اختیاری (از اذان تا طلوع آفتاب) از اذان به مشعرالحرام برگردند؟

آیهٔ اللّه فاضل: درصورت امکان لازم است برگردند.

آیهٔ اللّه بهجت: باید برگردند.

آیهٔ اللّه تبریزی: باید برگردند، واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: اگر ممکن بوده و حرجی نباشد باید خود را قبل از طلوع آفتاب به مشعر برسانند.

آیهٔ اللّه مکارم: لازم نیست برگردند.

آیهٔ اللّه سیستانی: اشخاصی که برای پرستاری یا راهنمایی معذورین لازم است همراه باشند، می‌توانند به وقوف شب عید اکتفا نمایند.

آیهٔ اللّه صانعی: برگشتن لازم نیست.

ص:۱۰۳

آیهٔ اللّه صافی: بلی واجب است برای درک وقوف اختیاری مشعر درصورت تمکّن، برگردند.

آیهٔ اللّه نوری: لازم نیست.

رمی جمره

س ۴۳- آیا بانوان می‌توانند در شب رمی کنند؟ و درصورت جواز، آیا این امر اختصاص به بانوانی دارد که از رمی در روز معذورند، یا بطور مطلق برای بانوان رمی در شب جایز است و آیا اختصاص به رمی روز دهم دارد یا نه؟

امام خمینی «ره»: برای زنها رمی جمره عقبه، پس از وقوف به مشعر و آمدن به منا در همان شب عید قربان مانع ندارد، ولی رمی روز یازدهم و دوازدهم درصورتی برای آنان در شبصحیح است که از رمی روز معذور باشند.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: اگر از رمی در روز معذورند رمی در شب برای آنان مانع ندارد و شب عید می‌توانند بعد از نصف شب از مشعر کوچ کنند و در همان شب عید رمی کنند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: زنان درصورتی می‌توانند رمی روز یازدهم و دوازدهم را شب انجام دهند که روز نتوانند و معذور باشند که آن را انجام دهند و در اینجا زن بودن عذر نمی‌باشد. بله رمی جمره عقبه را می‌توانند در شب انجام دهند اگر شب هم به منا رفتند و در اینجا زن

ص:۱۰۴

بودن عذر است.

آیهٔ اللّه فاضل: در رمی روز دهم بانوان مطلقا می‌توانند در شب رمی کنند ولی در روزهای بعد اختصاص بصورت عذر دارد.

آیهٔ اللّه بهجت: زنها می‌توانند همان شب رمی کنند و این حکم مخصوص شب دهم است.

آیهٔ اللّه تبریزی: نسبت به رمی روز دهم، زنها و سایر کسانیکه بر آنها جایز است شب از مشعر کوچ کنند می‌توانند در شب عید رمی کنند ولو خوف بر نفس نداشته باشند، ولی در رمی روز یازدهم و دوازدهم بنابر احتیاط این حکم اختصاص به کسانی دارد که از کثرت ازدحام در روز خوف بر نفسشان دارند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: در شب عید به طور مطلق می‌توانند و در غیر آن نمی‌توانند مگر آن که از رمی در روز معذور باشند.

آیهٔ اللّه مکارم: برای بانوان رمی در شب مطلقا جایز است و فرقی میان روز دهم و غیر آن نیست.

آیهٔ اللّه سیستانی: زن می‌تواند فقط برای روز عید در شب رمی کند هرچند در روز معذور نباشد.

آیهٔ اللّه صافی: زنها درصورتی که معذور نباشند باید در روز رمی کنند و اگر بخاطر ازدحام فوق‌العاده نتوانند در روز رمی کنند جایز است در شب رمی کنند ولی نسبت به شب دهم درصورت عدم عذر هم می‌توانند شب رمی کنند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: برای زنها رمی جمره عقبه، پس از وقوف به مشعر و آمدن به منا در همان شب عید قربان مانع ندارد، ولی رمی روز یازدهم

ص:۱۰۵

و دوازدهم درصورتی برای آنان در شبصحیح است که از رمی روز معذور باشند.

آیهٔ اللَّه نوری: کسانی که در روز از رمی جمره معذورند در شب می‌توانند رمی کنند و این حکم اختصاص به روز معیّن ندارد.

س ۴۴- درصورت جواز رمی، آیا شب قبل باید انجام دهند و یا شب بعد هم می‌توانند انجام دهند؟

امام خمینی «ره»: فرق نمی‌کند شب قبل باشد یا شب بعد.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: در هر دوصورتصحیح و مجزی است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: ظاهر این است که فرق نمی‌کند شب قبل باشد یا شب بعد.

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه مکارم؛ آیهٔ اللَّهصانعی: هر دو جایز است.

آیهٔ اللَّه بهجت: اگر نتواند رمی کند در روز، تأخیر بیندازد برای شب و اگر عالم شد که نمی‌تواند انجام دهد رمی را، می‌تواند شب قبل رمی کند.

آیهٔ اللَّه تبریزی؛ آیهٔ اللَّه زنجانی: شب قبل باید انجام دهند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه سیستانی: معلوم شد که فقط برای روز عید، رمی شب ترخیص شده است آن هم در شب عید.

آیهٔ اللَّه صافی: درصورت وجود عذر از رمی در روز، رمی در شب قبل و یا شب بعد هر دو جایز است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه نوری: بلی کسانی که عذر دارند در شب بعد هم می‌توانند.

ص:۱۰۶

س ۴۵- درصورتی که بتوانند رمی روز قبل و بعد را در یک شب انجام دهند، آیا می‌توانند هر دو را قبل از نصف شب انجام دهند، مثلًا رمی روز یازدهم و دوازدهم را در شب دوازدهم، قبل از نصف شب انجام دهند یا نه؟

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه صانعی؛ آیهٔ اللَّه مکارم: می توانند.

آیهٔ اللَّه بهجت: از مسأله قبل معلوم شد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: چنانکه در جواب مسأله سابق گفته شد رمی هر روز را باید در شب قبل انجام داد واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: با توجه به جواب سؤال قبل، حکم این مسأله روشن است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: این حکم برای شب عید فقط، ثابت شده است.

آیـهٔ اللَّه صـافی: اگر یقین داشـته باشـند که رمی روز بعـد را هم نمی‌تواننـد در روز انجـام دهنـد می‌تواننـد در فرض مرقوم در شـب دوازدهم رمی کنند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه نوری: بلی می‌توانند درصورتی که در روز عذر دارند.

س ۴۶- کسی که رمی در روز را ترک کرده، آیا می‌تواند شب رمی کند، یا باید روز بعد قضای آن را بجا آورد؟

امام خمینی «ره»: اگر از رمی در روز معذور نباشد، نمی‌تواند در شب رمی کند.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: اگر از معذورین نباشد روز بعد قضا کند. واللَّه العالم.

ص:۱۰۷

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: اگر از رمی در روز معذور نباشد باید در روز بعد قضا کند.

آیهٔ اللّه فاضل؛ آیهٔ اللّه تبریزی؛ آیهٔ اللّه سیستانی؛ آیهٔ اللّه نوری: لازم است روز بعد قضای آنرا انجام دهد.

آیهٔ اللّه بهجت: با فرض عمد باید روز بعد قضا کند.

آیـهٔ اللّه زنجانی: بایـد در روز بعـد قضا کننـد و بنابر احتیاط واجب می‌بایـد قضا را بر ادا مقدّم کند و در مورد قضای رمی روز دهم مستحب است قضـا را اوایـل آفتاب و سـنگ روز یازدهم را هنگام زوال بزنـد بلکه این کار مطابق احتیاط مستحب است و در قضـا کردن غیر روز دهم احتیاط واجب در آن است که رمی قضا و ادا را یک ساعت (به معنای ۱۱۲ روز) فاصله بیاندازند.

آیهٔ اللّه مکارم: اگر در روز نمی‌توانسته، باید در شب بجا آورد و اگر فراموش کرده، باید روز بعد قضا کند.

آیهٔ اللّهصافی: باید روز بعد قضای آنرا قبل از رمی آن روز انجام دهد.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: اگر از رمی در روز معذور نباشد، نمی‌تواند در شب رمی کند.

س ۴۷- رمی جمرات از طبقه فوقـانی جـایز و مکفی است یـا نه؟ و چنـانچه بر اثر ازدحام جمعیت رمی در طبقه پایین مشـکل باشـد تکلیف چیست؟

امام خمینی «ره»: جایز است و لازم نیست در طبقه اوّل رمی نمایند.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: رمی در طبقه بالا خلاف احتیاط است و اگر در

ص: ۱۰۸

همان روز متمکن از رمی در طبقه پایین نشدند روز بعد در طبقه پایین رمی کنند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: مانع ندارد و کافی است.

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّهصانعی؛ آیهٔ اللَّه نوری: رمی از طبقه فوقانی جایز است.

آیهٔ اللَّه بهجت؛ آیهٔ اللَّه زنجانی: رمی در هر دو طبقه جایز و کافی است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: کفایت رمی مزبور محل اشکال است مگر این که از بالا، پایین جمره را بتواند رمی کند و اگر در تمام روز رمی در طبقه پایین مشکل باشد و خوف بر نفس داشته باشد، شب قبل رمی نماید و چنانچه در روز هم متمکن شد رمی را اعاده می‌کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه مکارم: در هنگام ازدحام جمعیت جایز است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اکتفا به رمی مقدار اضافه شده، محلّ اشکال است اگر رمی مقدار سابق ممکن نباشد هم خود به مقدار جدید اضافه شده رمی کند و هم نایب بگیرد که به مقدار زاید رمی نماید.

آیهٔ اللَّه صافی: رمی آنچه بر ستون جمره اضافه شده خلاف احتیاط است ولی اگر از طبقه فوقانی به قسمت قبلی جمره رمی کنند اشکال ندارد. واللَّه العالم.

س ۴۸- آیا رمی جمره عقبه از چهار طرف آن جایز است؟

امام خمینی «ره»: اگر به جمره بزند کافی است ولی رمی دیوار کفایت نمی‌کند.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: بعید نیست که جمره عقبه مثل جمره اولی و ثانیه

ص:۱۰۹

باشد که خود محل جمره معیار است. هر چند قسمتی از آن تا کنون متصل به کوه بوده و بعداً کوه را برداشته‌اند پس از چهار طرف رمی جایز است.

آیهٔ اللّه فاضل: دیوار سیمانی از جمره عقبه نیست.

آیهٔ اللّه بهجت: بلی کافی است.

آیهٔ اللّه تبریزی: بلی از هر طرف کافی است ولی مستحب است از جلوی آن رمی شود. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی؛ آیهٔ اللّه مکارم؛ آیهٔ اللّه نوری: از چهار طرف جایز است.

آیهٔ اللّه سیستانی: رمی جانب خلفی که قبلًا دیوار بوده، مجزی نیست بنابر احوط، اگر اقوی هم نباشد.

آیهٔ اللّهصافی: اشکال ندارد ولی بهتر است پشت به قبله بایستد و به طرفی که رو به قبله است رمی کند.

آیهٔ اللّه صانعی: اگر به جمره بزند کافی است ولی رمی دیوار کفایت نمی‌کند.

قربانی

س ۴۹- قربانی در مسلخ جدید که خارج از منا است چه حکمی دارد؟ و درصورت متعذر بودن قربانی در منا، تکلیف چیست؟

امام خمینی «ره»: ذبح در مسلخ جدید مجزی است.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: درصورت اضطرار و عدم تمکن از ذبح در خود

ص:۱۱۰

منا حتی با تأخیر ذبح، در محل فعلی مجزی است. واللَّه العالم.

آیـة اللَّه اراکی «ره»: درصورتی که با تأخیر از روز عیـد، ذبـح در منا ممکن باشد، تأخیر بیاندازد، والّا در روز عید در مسـلخ موجود ذبح کند، و قید منا ساقط می‌شود بواسطه تعذّر از آن.

آیـة اللَّه فاضـل: البته قسـمتی از مسـلخ جدیـد در منـا واقع است لیکن از یکسـو مسـلخهای قـدیمی دیگر در منـا وجـود دارد گرچه دسترسی به آنها مشکل است و از سوی دیگر قربانی در مسلخ جدید مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: با فرض تعذر از قربانی در منا در روز و شب عید، ذبح در خارج آن مانع ندارد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: چنانچه نتواند در خود منا قربانی کند کافی است. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: اگر تا آخر ذیحجه بتواند بدون حرج در خود منا قربانی کند باید در آنجا قربانی کند ولی اگر قربانی در منا امکان نداشته باشـد یا با حرج- شخصـی یا نوعی- همراه باشـد یا باقی ماندن در احرام تا هنگام قربانی کردن در منا در اواخر ذیحجه برای وی یا نوع افراد حرجی باشـد لازم نیست در منا قربانی کنـد بلکه قربانی کردن در مسـلخ جدیـد که در وادی محسّـِر واقع است جایز می‌باشد.

آیهٔ اللَّه مکارم؛ آیهٔ اللَّهصانعی؛ آیهٔ اللَّه نوری: قربانی در مسلخ جدید مجزی است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اگر ذبح در منا به علت زیاد بودن حجاج و گنجایش نداشتن منا برای همه آنها ممکن نباشد، بعید نیست کشتن در وادی محسّر نیز جایز باشد و اگر عدم امکان به علت منع حکومت و غیر

ص:۱۱۱

اینها باشد احتیاط این است که هم در وادی محسّر ذبح نماید و هم سه روز روزه بگیرد.

آیـهٔ اللّه صافی: تا قربانی در منا ممکن است در غیر منا مجزی نیست بلی اگر بکلّی معتـذّر باشـد ذبـح در وادی محسّـِر مجزی است. واللّه العالم.

س ۵۰- آیا شرط است که ذابح هدی مؤمن باشد، یا غیر مؤمن هم کافی است؟

امام خمینی «ره»: ذابح هدی باید مؤمن باشد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: همین قدر که مسلمان باشد کافی است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: ذبح مسلمان کافی است.

آیـهٔ اللّه فاضل: اگر نیت را خود مکلف انجام می‌دهد و درصـحنه ذبح حضور دارد و تنها غیر مؤمن متصدی انجام ذبح شود کفایت می‌کند.

آیهٔ اللّه بهجت: ایمان شرط نیست و باید شرایط دیگر را دارا باشند.

آیهٔ اللّه تبریزی: ایمان در ذابح شرط نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی؛ آیهٔ اللّهصانعی؛ آیهٔ اللّه سیستانی؛ آیهٔ اللّه صافی: مسلمان بودن کفایت می‌کند.

آیهٔ اللّه مکارم: تمام مسلمانان که ذبیحه آنان حلال است می‌توانند ذبح کنند.

آیهٔ اللّه نوری: درصورتی که ذابح فقط آلت و وسیله است و نیّت خود حاجی می‌کند کافی است و گرنه کافی نیست.

ص:۱۱۲

س ۵۱- ذبح حیوان با چاقوی استیل چه حکمی دارد؟ با توجه به این که اهل خبره استیل را هم نوعی آهن می‌دانند.

امام خمینی «ره»: اگر معلوم نباشد آهن است یا نه،صحیح نیست.

آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: ذبح باید با آلت حدیدی باشد و حدید بودن آلت مذکوره در سؤال محرز نیست. واللّٰه العالم.

آیـهٔ اللّٰه اراکی «ره»: ذبـح با غیر حدید کافی نیست و اگر [استیل را] عرفاً حدید و آهن بدانند و نوعی از آن بدانند حقیقتاً نه مجازاً، کافی است.

آیـهٔ اللّٰه فاضـل: بـا تحقیقی که انجـام گرفته استیـل نوعی از آهن است که از امتیاز خاصـی برخوردار است در اینصورت ذبـح با آن مانعی ندارد و بر فرض احتمال امتزاج غیر آهن به آن، چون مقدار امتزاج شده نسبت بسیار کمی دارد و مضرّ بهصدق آهن نیست، در این صورت نیز مانعی ندارد.

آیهٔ اللّٰه بهجت: اگر آهن استصحیح است.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: ذبح حیوان با استیل درصورتی که آهن پیدا نشود مانع ندارد و ملاک در آهن بودنصدق عرفی است و نظر مبتنی بر نظریات دقیق علمی اعتباری ندارد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: اشکال ندارد هر چند آهن نباشد.

آیهٔ اللّٰه مکارم: با هر فلز برنده‌ایصحیح است.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: جایز بودن ذبح با چاقوی استیل خالی از اشکال نیست و جای احتیاط است.

آیهٔ اللّٰهصافی: ذبح باید با حدید باشد و تشـخیص آن با عرف است و اگر کسـی یقین کند استیل حدید است برای او اشـکال ندارد. واللّٰه العالم.

ص:۱۱۳

آیهٔ اللّهصانعی: ذبح با استیل با عدم تمکن از آهن و در اختیار نداشتن آن ظاهراً کافی است گر چه استیل آهن نباشد و اما با تمکن از آهن کفایت ذبح منوط بهصدق آهن است عرفاً و ظاهراً اگر آهن‌ربا آن را بگیرد مردم آن را آهن می‌دانند.

آیهٔ اللّه نوری: اگر استیل هم نوعی از آهن است کافی است.

س ۵۲- اگر حاجی در روز عید، موفق به قربانی نشد، آیا می‌تواند شب انجام دهد و یا باید در روزهای آینده ذبح کند؟

امام خمینی «ره»: تأخیر ذبح از روز عید عمداً جایز نیست علی الأحوط، لکن اگر تأخیر شد، عمداً یا جهلًا یا نسیاناً، ذبح در شب کفایت می‌کند.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: در روزهای آینده قربانی کند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: روز باید قربانی کند علی الأحوط.

آیهٔ اللّه فاضل: ذبح در شب جایز نیست مگر برای خائف.

آیهٔ اللّه بهجت: می‌تواند شب قربانی کند.

آیهٔ اللّه تبریزی: بنابر احتیاط باید در روزهای آینده تا آخر روز سیزدهم انجام دهد بلکه اگر عذرش مستمر بود می‌تواند تا آخر ماه ذی‌الحجه تأخیر نماید. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: قربانی باید در روز انجام گیرد ولی تأخیر آن از روز عید تا روز دوازدهم اختیاراً جایز است.

آیهٔ اللّه مکارم: ذبح در شب کفایت نمی‌کند و حتی در حال اختیار می‌تواند تا روز سیزدهم ذبح کند.

آیهٔ اللّه سیستانی: احتیاط این است که در شب قربانی نکند.

ص: ۱۱۴

آیهٔ اللَّه صافی: ذبح در شب بر خلاف احتیاط است می‌تواند در روز بعد ذبح کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: نمی‌تواند شب قربانی کند و باید در روزهای آینده انجام دهد.

آیهٔ اللَّه نوری: ذبح در شب نیز کافی است هرچند که روز بعد بهتر است.

س ۵۳- لطفاً نظر مبارک را نسبت به تقسیم گوشت قربانی بیان فرمایید و هم اکنون که خوردن گوشت قربانی مشکل و ممکن است باعث پدید آمدن بیماریهای میکربی بشود، تکلیف چیست؟

امام خمینی «ره»: واجب نیست.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: خوردن گوشت درصورت ضرر واجب نیست و تفصیل در باب تثلیث هدی در مناسک مرقوم است مراجعه شود. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: به احتیاط واجب تقسیم کند به سه قسمت، یک قسمت خودش و یک قسمت هدیه و قسمت دیگرصدقه بر مؤمنین.

آیهٔ اللَّه فاضل: تثلیث و خوردن قسمتی از ثلث از مستحبات است نه واجبات.

آیهٔ اللَّه بهجت: تثلیث قربانی احوط است و با فرض عدم امکان تکلیف ساقط است، و احوط آنستکه بمقداری از گوسفند از فقیر مؤمنی، و نسبت به مقدار دیگر از مؤمنی دیگر وکالت بگیرد هرچند هر یک از آن دو مقدار بقدر ثلث گوسفند نباشد، و از طرف موکّل خود بعنوانصدقه و هدیه قبض نماید، و احتیاطاً بعداً قیمت هر دو مقدار را به فقیر

ص:۱۱۵

مؤمنی و مؤمنی دیگر بپردازد.

آیـهٔ اللّه تبریزی: احوط برای حاجی آن است که از گوشت قربانی بخورد ولی اگر خوف ضـرر داشـته باشـد ترک آن مانعی ندارد. واللّه العالم.

آیـهٔ اللّه زنجـانی: خوردن از گوشت قربـانی و اهـدا کردن از آن لازم نیست ولی تصـدّق لازم است و احتیاط واجب آن است که از ثلث آن کمتر نباشد، و برایصدقه دادن می‌تواند از فقیر مؤمنی که در حرم است هر چند از ایرانیان باشد وکالت بگیرد که مقداری از قربانی را که لازم استصدقه بدهد تملیک او نموده و سپس در مذبح رها نماید.

آیهٔ اللّه مکارم: خوردن گوشت قربانی مستحب است و در فرض مسأله ترک آن اشکالی ندارد.

آیهٔ اللّه سیستانی: خوردن یک سوم قربانی و همچنین هدیه دادن یک سوم دیگر آن به مسلمان واجب نیست و اما ثلث سوم آن بنابر احتیاط واجب آن را به فقرای مسلمانصدقه دهد.

آیهٔ اللّه صافی: احتیاط واجب، خوردن است و درصورتی که معرض بیماری باشد خوردن آن لازم نیست. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: واجب نیست.

آیهٔ اللّه نوری: تقسیم لازم نیست.

س ۵۴- مذبـح فعلی، خارج از منا است و در وادی محسّـِر واقع است، آیا می‌شود ذبح را از روز عید تأخیر بیندازد و در فرض تأخیر آیا حلق و تقصیر را باید در روز عید انجام دهد و ترتیب ساقط می‌شود یا نه؟

ص:۱۱۶

امام خمینی «ره»: در مذبح فعلی مجزی است.

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: به حسب جمع بین روایـات ترتیب مسـتحب است ولی چون شـهرت بر وجوب قـائم شـده احوط رعـایت ترتیب است مهما امکن. و عند الضروره خلاف ترتیب مانعی ندارد و در فرض سؤال اگر ذبح را به تأخیر بیاندازند تأخیر حلق جایز نیست و اگر با تأخیر از روز عید ذبح در منا ممکن نیست در روز عید در مسلخ موجود ذبح کنند و قید منا به واسطه تعذّر ساقط می‌شود.

آیهٔ اللّه بهجت: احوط اینستکه ذبح و نحر در روز عید قربان باشد، و درصورتی که بدلائلی نتواند تا مغرب، قربانی را انجام دهد بعد از اذان مغرب هم می‌تواند، وبه هر تقدیر ترتیب لازم است.

آیـهٔ اللّه تبریزی: درصورتیکه مکلف متمکن از تـأخیر ذبـح از روز عیـد و اتیان به آن در منا باشـد ولو تا آخر ماه ذی‌الحجه، حلق یا تقصـیر می‌کنـد و با آن از احرام خارج می‌شود و ذبح یا نحر و آنچه مترتب بر آن است از طواف و نماز و سـعی را تأخیر می‌اندازد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: ذبح قربانی اختیاراً در روز دهم و یازدهم و دوازدهم و درصورت اضـطرار تا آخر ذیحجه جایز می‌باشد و در فرض تأخیر می‌باید حلق و تقصیر را هم به تأخیر انداخت و ترتیب ساقط نیست.

آیهٔ اللّه مکارم: احتیاط واجب مراعات ترتیب است ولی اگر این احتیاط را عمل نکرد عمل او باطل نیست.

آیهٔ اللّه سیسـتانی: اقوی این است که می‌تواند در روزهای تشریق نیز قربانی کند و بنابر احتیاط، حلق یا تقصیر را بعد از رمی جمره و تهیه نمودن قربانی در منا بجا آورد.

ص:۱۱۷

آیـهٔ اللَّه صافی: بلی در فرض مـذکور با امکان، ذبـح را از روز عید بتأخیر بیندازد و در منا ذبح نماید و ترتیب، رعایتش لازم نیست. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: در مذبح فعلی مجزی است.

آیـهٔ اللَّه نوری: گفته شـد که در مذبـح فعلی ذبـح کافی است و درصورت امکان بایـد ذبـح را از روز عیـد به تأخیر نیندازد و ترتیب ساقط نیست.

س ۵۵- با توجه به این که مسـخلهای جدید خارج منا است و ذبح در منا متعذر است و گوشت قربانی در این سالها اکثراً سوزانده و از بین برده می‌شود، آیـا زائران می‌تواننـد سایر اعمال منا را انجام دهنـد، و قربانی را پس از بازگشت از منا در مکه یا در وطن انجام دهند؟

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه زنجانی: جایز نیست.

آیهٔ اللَّه بهجت: نمی‌توانند و باید همانجا قربانی کنند چنانچه گذشت و ترتیب بین اعمال را مراعات نمایند علی الأحوط.

آیـهٔ اللَّه تبریزی: درصورت عـدم تمکن از ذبـح در منا، ذبـح در مذبح فعلی مجزی است و نباید آنرا در جای دیگر انجام داد ولو در همان آنی که قبل از حلق یا تقصیر در منا است بوده باشد. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه مکارم: اگر قربانی در منا از میان می‌رود و به هیـچ وجه قابل اسـتفاده نیست بایـد پول آنرا کنار گذارده، و در شـهر خودش قربانی کند.

(در ماه ذی‌الحجه آن سال و اگر نتوانست در سال بعد در ایام تشریق).

آیهٔ اللَّه سیستانی: می‌توانند تا آخرین روز روزهای تشریق تأخیر بیندازند یعنی روز سیزدهم.

آیهٔ اللَّه صافی: ذبح در مکه و یا در وطن مجزی نیست. واللَّه العالم.

ص:۱۱۸

آیهٔ اللَّه صانعی: نمی‌توانند و مبرئ ذمّه نمی‌باشد.

آیهٔ اللَّه نوری: چنانکه گفته شد ذبح در مسلخ جدید نیز کافی است و قربانی باید در منا ذبح شود.

س ۵۶- در فرض سؤال فوق اگر کسی بتواند با تماس تلفنی یا وسیله دیگری در روز عید قربان پس از رمی به شخصی نیابت دهد که ذبح را در وطن خود انجام دهد، و پس از اطلاع و تعیین به انجام قربانی، حلق یا تقصیر را در منا در روز عید انجام دهد، وظیفه چیست؟

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه نوری: جایز نیست.

آیهٔ اللَّه بهجت: کفایت نمی‌کند و حکم مسأله بیان شد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: حکم این مسأله از جواب مسأله سابق ظاهر می‌شود.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: با توجه به جواب سؤال قبلی، حکم این مسأله روشن است.

آیهٔ اللَّه مکارم: وظیفه‌اش را انجام داده است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: جایز نیست و واجب است ذبح در منا باشد.

آیهٔ اللَّه صافی: با پاسخی که از سؤال قبل داده شد موردی برای این سؤال باقی نمی‌ماند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: مانند قربانی ننمودن عمدی است چون عملی خارج از وظیفه انجام گرفته است و وجوده کعدمه.

ص:۱۱۹

اعمال بعد از منا

س ۵۷- وقت اعمال بعد از منا تا چه زمانی است؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: بعید نیست که تأخیر آن تا آخر ذی‌الحجه جایز باشد.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: درصورت امکان همان روز عید والّا روز بعد تا ایام تشریق بلکه تا آخر ذی‌الحجه تأخیر بدون مسامحه و تقصیر جایز است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه فاضل: از اوّل طلوع آفتاب روز عید قربان است تا غروب آن.

آیهٔ اللَّه بهجت: در جواز تأخیر از روز یازدهم خلاف است، احوط عدم تأخیر است. اگر چه جواز تأخیر تا بعد از ایام تشریق بلکه تا تمام ذیحجه بعید نیست. و معلوم باشد که محل خلاف جواز تکلیفی است نه وضعی.

آیهٔ اللَّه تبریزی: احوط عدم تأخیر طواف حج و آنچه مترتب بر آن است، از روز یازدهم است گرچه جواز تأخیرش تا بعد از ایام تشریق بلکه تا آخر ذی‌الحجه خالی از قوت نیست. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: انجام طواف حج و نماز آن و سعی و طواف نساء و نماز آن تا آخر ذیحجه جایز است.

آیهٔ اللَّه مکارم: جایز است تأخیر بیندازد تا روز یازدهم بلکه جایز است تأخیر آن تا آخر ذی‌الحجه ولی بهتر عدم تأخیر است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: تا آخر ذیحجه وقت دارد.

ص:۱۲۰

آیـة اللّه صافی: واجب نیست که بعد از اعمال منا فوراً به مکه برگردد بلکه می‌تواند تا روز یازدهم برگشـتن به مکه را تأخیر بیندازد و بلکه بعید نیست جایز باشد تا آخر ذیحجه اعمال مکه را تأخیر بیندازد اگرچه احوط عدم تأخیر است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: بعید نیست که تأخیر آن تا آخر ذی‌الحجه جایز باشد.

آیهٔ اللّه نوری: تأخیر، تا آخر ذی‌الحجه جایز است.

فاصله دو عمره

س ۵۸– فاصـله بین دو عمره چقـدر است، و آیـا این امر اختصـاص به دو عمره مفرده دارد یـا در فاصـله بین عمره تمتّع و مفرده هم مراعات آن لازم است و آیا در عمره نیابتی هم مراعات فاصله لازم است یا نه؟

امام خمینی «ره»: احوط آن است که در کمتر از یک ماه به قصد رجاء آورده شود.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: به نظر حقیر فاصـله بین عمرتین معتبر نیست و هر روز می‌تواند عمره بجا آورد و لیکن در فاصـله کمتر از ده روز کراهت دارد بلکه احتیاط فاصله ده روز است و انجام عمره تمتع بعد از عمره مفرده مانع ندارد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: بین دو عمره مفرده رعایت ده روز فاصله لازم است ولی بین عمره تمتّع و عمره مفرده رعایت فاصله لازم نیست.

آیهٔ اللّه فاضل: فاصله بین دو عمره مفرده عنوان شهر است و این

ص:۱۲۱

اختصاص به عمره مفرده دارد و در عمره نیابتی مراعات فاصله لازم نیست.

آیـهٔ اللَّه بهجت: اظهر عـدم اعتبار فصل است بین دو عمره، اگرچه افضل در عمره دوّم این است که در ماه غیر ماه احرام عمره اوّل و یا با فاصله ده روز بین دو احرام باشد، بلکه احد الفصلین احوط است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: درصورتی که دو عمره از خود معتمر یا از شـخص دیگر باشد، نمی‌توان دو عمره را در یک ماه انجام داد بلکه باید هر کـدام را در یک ماه انجام بدهد، هرچند اوّلی را در آخر ماه اول و دومی را اول ماه دوم بجا آورد، و چنانچه یکی از دو عمره از خود معتمر باشد و دیگری از غیرش یا هر دو از دو نفر دیگر غیر از او باشد، می‌توان هر دو را در یک ماه انجام داد، و رعایت فاصله مزبور بین عمره مفرده و عمره تمتع لازم نیست پس کسـی که عمره مفرده انجام داد می‌توانـد بعـد از او عمره تمتع را انجام دهـد هر چنـد در همان ماه باشـد و همچنین است حال در بجا آوردن عمره مفرده بعد از فراغ از اعمال حج، ولی نمی‌شود عمره مفرده را بین عمره تمتع و حج انجام داد. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: فاصـله انـداختن بین دو عمره مفرده لازم نیست، حتی می‌توان در یک روز چنـدین عمره مفرده انجام داد و در این امر فرقی بین عمره‌ای که برای خـود انجـام می‌دهـد و عمره نیـابتی نیست، و انجـام عمره مفرده در بین عمره تمتـع و حـج تمتع جـایز نیست ولی می‌توان قبل از عمره تمتع یا بعد از حج تمتع و گذشتن ایام تشریق، عمره مفرده بجا آورد.

ص:۱۲۲

آیـۀ اللّه مکـارم: در هر مـاه قمری می‌توانـد یـک عمره مفرده بجا آورد و اگر بیش از یک عمره بجا می‌آورد، به قصـد رجاء و امید مطلوبیت باشد.

آیـۀ اللّه سیسـتانی: یـک مـاه هلالـی است پس جایز است یک عمره را در یک ماه اگرچه در آخر آن باشـد و عمره دیگر را در ماه بعدی اگر چه در اول باشد بجا آورد ولی معتبر بودن فاصـله ذکر شده بین عمره مفرده و تمتع، مورد اشکال است البته حکم مختص است بصورتی که دو عمره برای یک شخص باشد چه آن برای خود معتمر باشد یا برای شخص دیگری باشد.

آیـۀ اللّهصـافی: اگر عمره مفرده را برای خودش انجـام داده باشـد و بخواهـد مکرراً برای خودش بجـا آورد یـا اگر برای دیگری بجا آورده و بخواهـد دوبـاره برای همـان شـخص بجـای آورد چنـانچه در همان ماهی است که عمره اوّلی را بجای آورده، عمره دوم را رجـاءً بجـای آورد ولی در تکرار عمره بقصـد اشـخاص مختلف و همچنین یکی برای خودش و یکی را برای نیـابت از دیگری و نیز بین عمره مفرده و تمتع، فصل معتبر نیست. واللّه العالم.

آیـۀ اللّهصـانعی: به نظر حقیر فاصله بین عمرتین معتـبر نیست و هر روز می‌توانـد عمره بجـا آورد و لیکن در فاصـله کمـتر از ده روز کراهت دارد بلکه احتیاط فاصله ده روز است و انجام عمره تمتع بعد از عمره مفرده مانع ندارد.

آیـۀ اللّه نوری: احتیاطاً در فاصـله کمتر از ده روز قصـد رجاء کنـد ولی بعـد از انجام عمره تمتع، تا اعمال حـج را انجام نـداده اسـت نمی‌تواند عمره مفرده بجا بیاورد.

ص:۱۲۳

س ۵۹- اگر مراعات زمان بین عمره تمتع و مفرده لازم است، تکلیف کسی که در کمتر از این زمان عمره مفرده انجام داده و هم اکنون برای عمره تمتّع محرم شده یا می‌خواهد محرم شود چیست؟

امام خمینی «ره»: می‌تواند مُحرم شود به احرام عمره تمتع.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: جواب این مسأله مانند جواب مسأله قبل است.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: اعتبار فصل اختصاص دارد به عمرتین مفردتین نه بین عمره مفرده و تمتع.

آیهٔ اللَّه فاضل: تکلیف مشخص شد ولی کسی که در اشهر حج، عمره مفرده انجام داده باشد و سپس بخواهد حج تمتع انجام دهد می‌تواند آنرا عمره تمتع قرار دهد.

آیهٔ اللَّه بهجت: اشکالی ندارد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: حکم این مسأله از جواب مسأله سابق ظاهر می‌شود.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: این مسأله با توجه به جواب سؤال قبل، موضوع ندارد ولی باید دانست که کسی که در ماههای حج عمره مفرده انجام داده است می‌تواند آن را به عمره تمتّع مستحبی تبدیل کند و پس از آن حج تمتع بجا آورد ولی تبدیل آن به عمره تمتع واجب، جایز نیست.

آیهٔ اللَّه مکارم: از جواب بالا روشن شد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اگر در ماه ذیحجه عمره مفرده انجام دهد می‌تواند در مکه بماند تا روز ترویه یعنی هشتم ماه ذیحجه به قصد انجام حج که در اینصورت عمره مفرده‌ای که انجام داده عمره تمتع بحساب

ص:۱۲۴

می‌آید و بعد از آن باید حج تمتع بجا آورد.

آیهٔ اللَّه صافی: گذشت که بین عمره مفرده و تمتع، فصل زمانی معتبر نیست. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: جواب این مسأله مانند جواب مسأله قبل است.

آیهٔ اللَّه نوری: فرقی بین عمره نیابتی و غیر آن نیست ولی اگر نیابت از دو نفر باشد فاصله لازم نیست.

خارج شدن از شهر مکه، پس از عمره تمتع

س ۶۰- آیا خدمه کاروانها برای مهیّا کردن جای حجاج می‌توانند قبل از روز عرفه به عرفات یا منا بروند و به مکه برگردند؟

امام خمینی «ره»: بنابر احتیاط واجب نمی‌توانند از مکه خارج شوند مگر در مورد ضرورت و در اینصورت باید برای حج محرم شوند و بیرون بروند، بلی اگر احرام برای آنان حرجی باشد و رفتن به عرفات و منا بر آنان ضرورت دارد می‌توانند بدون احرام به آنجا بروند.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: اگر عمره تمتع بجا آورده‌اند بنابر احتیاط واجب نباید از مکه خارج شوند مگر ضرورت داشته باشند و در این موقع به احرام حج محرم شده و خارج شوند مگر آن که احرام برای آنها حرجی باشد که بدون احرام می‌توانند بروند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: احوط این است که تا از حج فارغ نشده است از مکه معظّمه خارج نشود مگر این که بعد از احلال از عمره تمتع در مکه به

ص:۱۲۵

احرام حج محرم شود و با همان احرام باقی اعمال حج را بجا آورد.

آیهٔ اللّه فاضل: با اطمینان به امکان برگشتن به مکه می‌توانند.

آیهٔ اللّه بهجت: درصورتی که اعمال حج تفویت نشود مانعی ندارد، یعنی اگر می‌تواند خارج شود و برگردد و به اعمال حج برسد، یا با احرام خارج شود و در وقت عمل برگردد و اعمال را بجا آورد خارج شدن مانع ندارد.

آیهٔ اللّه تبریزی: اشخاص مزبور به قصد عمره مفرده محرم شوند و بعد از اتمام عمره تا ماه تمام نشود می‌توانند به خارج مکه تردد کنند و مجزی از عمره تمتع است ولی اگر برای عمره تمتع محرم شده‌اند خروج از مکه جایز نیست مگر در موارد ضرورت که تفصیل آن را در مناسک مسأله ۱۵۸ بیان نمودیم و در این موارد از مکه احرام می‌بندد و برای رفع حاجت خارج می‌گردد و پس از رفع حاجت با همان احرام وارد مکه می‌شود و به عرفات می‌رود. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: خروج از مکه به حدود نزدیک آن جایز است بنابر این خروج به منا جایز می‌باشد ولی خروج به عرفات اشکال دارد. و درصورت لزوم باید به احرام حج محرم شده و از مکه خارج شوند، و اگر با احرام خارج شدن حرجی باشد می‌توانند بدون احرام از مکه خارج شوند.

آیهٔ اللّه مکارم: برای خدمه کاروانها جایز است برای انجام کارهای لازم به عرفات یا جدّه و مانند آن بروند و اگر محرم شدن موجب مشقت است می‌توانند آنرا ترک کنند.

آیهٔ اللّه سیستانی: درصورت مفروض که بیرون رفتن آنها برای انجام

ص:۱۲۶

کار است و ترس فوت حج نیست اظهر، جواز بیرون رفتن آنها بدون احرام است.

آیـة اللّه صافی: در فرض سؤال که خروج از مکه ضـرورت دارد اشـخاص مـذکور اگر عمره تمتع انجام داده‌انـد باید محرم به احرام حج شوند و با حال احرام از مکه خارج شوند بلی اگر انجام کارها در خارج مکه با داشـتن لباس احرام حرجی باشد می‌توانند بدون احرام خارج شوند.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: می‌توانند از مکه خارج شوند هر چند احتیاط در ترک است.

آیـهٔ اللّه نوری: خروج از مکه بعـد از عمره تمتع جایز نیست مگر در مورد ضـرورت که در اینصورت هم بایـد محرم شونـد به احرام حـج، و خارج شونـد و برگردند بلی اگر احرام برای آنها حرجی باشد و رفتن به عرفات و منا بر آنان ضـرورت دارد می‌توانند بدون احرام به آنجا بروند.

س ۶۱- آیا در فاصله بین اتمام عمره تمتع و احرام حج تمتّع می‌توان از شهر مکه خارج شد و درصورتی که عمداً یا جهلًا یا سهواً از مکه خارج شود تکلیف چیست؟

امام خمینی «ره»: خروج از مکه بعد از عمره تمتع جایز نیست علی الأحوط.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: خروج از مکه جایز نیست و تفصیل آن در مناسک مرقوم است.

آیهٔ اللّه اراکی «ره»: احوط آن است که تا از حج فارغ نشده از مکه

ص:۱۲۷

معظمه خـارج نشود مگر آن که بعـد از احلال عمره تمتع در مکه به احرام حـج و بیرون رود و مراجعت نمایـد با همان احرام و باقی اعمال را بجا آورد، و هر گاه خروج از مکه ضرورت داشته باشد و خروج از مکه با احرام برای او حرجی باشد می‌تواند بدون احرام بیرون رود و درصورتی که همـان مـاه برگردد عمره اولی کـافی است و در هرصورت اگر بـدون احرام هم خارج شود اگر در همان ماه برگردد به حـج ضـرر نمی‌زنـد، بلی اگر در همان ماه برنگردد باید در میقات به احرام عمره تمتع رجاءاً مُحرم شود و باقی اعمال عمره را بجا آورد و بعد حج بجا آورد.

آیهٔ اللّه فاضل: اگر اطمینان داشته باشد که خارج شدن مانع از انجام حج نخواهد شد مانعی ندارد.

آیهٔ اللّه بهجت: جواب، همان جواب سؤال اوّل است.

آیـهٔ اللّه تبریزی: در فاصـله بین عمره تمتع و احرام حـج تمتع نمی‌توان از شـهر مکه خـارج شـد و درصورتی که انسـان پس از انجام عمره بدون احرام از مکه خارج شد، چنانچه برگشـتن به مکه پیش از گذشـتن یک ماه از انجام عمره باشد، در اینصورت باید بدون احرام به مکه برگشـته و از مکه احرام بسـته و به سوی عرفات برود و چنانچه بازگشت وی به مکه پس از گذشـتن یک ماه باشـد در اینصورت لازم است عمره را دوباره انجام دهد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: خروج از شهر مکه و حدود نزدیک آن در فاصله بین اتمام عمره تمتّع و احرام حج تمتع جایز نیست مگر درصورت حاجت و در اینصورت نیز باید به احرام حج محرم گردد و اگر با احرام خارج

ص:۱۲۸

شـدن برای وی حرجی باشـد می‌توانـد بـدون احرام خارج شود، و در فرضـی که خروج از مکه جایز نبود اگر با علم و عمـد از مکه خارج شود بنابر احتیاط واجب عمره تمتعش باطل می‌شود و اگر جهلًا یا سـهواً از مکه خارج شود به عمره و حج او ضرری نمی‌زند. و در هر حـال چنـانچه پس از گذشـتن یـک مـاه از خروج از مکّه برگردد لازم است با احرام وارد شود و گرنه، چنانچه یک ماه از بیرون آمدن از احرام عمره تمتعش گذشـته باشد بنابر احتیاط واجب باید در میقات یا تنعیم و مانند آن از حدود خارجی حرم رجاءاً مُحرم شده و سایر اعمال را رجاءاً انجام دهد ولی اگر از بیرون آمدن از عمره تمتعش یک ماه نگذشته باشد چنانچه با علم و عمد از مکه خارج شده باشد بنابر احتیاط واجب باید رجاءاً در میقات یا تنعیم و مانند آن مُحرم شده و سایر اعمال را رجاءاً انجام دهد، ولی اگر جهلًا یا سهواً خارج شده جایز نیست مُحرم شود.

آیهٔ اللَّه مکارم: اگر در همان ماه قمری برگردد چیزی بر او نیست و چنانچه از میقات بگذرد و در ماه بعد برگردد (مثلًا در ذی‌القعده به مـدینه رفت و در ذی‌الحجه برگشت) بایـد دوباره محرم شود و عمره بجا آورد و همان عمره تمتع او حساب می‌شود و برای عمره سابق احتیاطاً یک طواف نساء بجا آورد.

آیهٔ اللَّه سیسـتانی: درصورتی که بیرون رفتن از مکه جهت انجام کاری هرچند غیر ضـروری باشد و ترس فوت حج نباشد می‌توان از مکه بدون احرام خارج شد.

آیهٔ اللَّهصافی: چنانچه از پاسخ سؤال قبلی دانسـته شد کسـی که عمره تمتع انجام داده جایز نیست بدون ضرورت از مکه خارج شود و در

ص:۱۲۹

صورت ضرورت باید با احرام حج خارج شود، ولی اگر بدون احرام خارج شده درصورتی که عالم به مسأله بوده، معصیت کرده و باید توبه کند و اگر جهلًا یا سهواً خارج شده گناهی نکرده، ولی در تمامصور ضرری به حج او نمی‌زند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: می‌توان هر چند خلاف احتیاط است و به هر حال اگر بیرون رفت مضر به عملش نمی‌باشد.

آیهٔ اللَّه نوری: خروج از مکّه بعد از عمره تمتع جایز نیست علی الأحوط و اگر معصیت کرد و خارج شد و یا سهواً خارج شد و یا جهلًا، اگر با احرام حج به عرفات برود حج اوصحیح است.

س ۶۲- کسی که از طرف دیگری در حج نایب است، و بین عمره تمتع و حج تمتع از شهر مکه بیرون رفته، آیا ضرری به نیابت او می‌زند یا نه؟

آیهٔ اللَّه فاضل: درصورت اطمینان به برگشت به مکه ضرری به نیابت نمی‌زند بلکه اگر رفتن و خارج شدن حرام باشد لیکن حج از نایب واقع شود مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه بهجت: از جواب دو سؤال قبل معلوم می‌شود.

آیهٔ اللَّه تبریزی: کار حرامی انجام داده ولی به نیابت او ضرری نمی‌زند.

واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: اگر به دستوری که در مسأله پیش گفته شد عمل کند ضرری به نیابت او نمی‌زند.

آیهٔ اللَّه مکارم: چنانچه به وظیفه‌اش که در مسأله قبل گذشت عمل کند به نیابت او ضرری نمی‌زند.

ص: ۱۳۰

آیهٔ اللّٰه سیستانی: فرقی بین نایب و غیر آن در حکم مذکور در پاسخ قبل نیست.

آیهٔ اللّٰه صافی؛ آیهٔ اللّٰهصانعی: مضرّ به نیابت او نیست. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه نوری: ضرری به نیابت او نمی‌زند هر چند که مرتکب معصیت شده است.

نماز جماعت

س ۶۳- برگزار کردن نماز جماعت توسط شیعیان در هتلها و مسافرخانه‌ها در مکه و مدینه چه حکمی دارد؟

امام خمینی «ره»: (در مکه و مدینه) نباید نماز را به جماعت بخوانند و می‌توانند در جماعت سایر مسلمین در مساجد شرکت کنند و نماز را به جماعت بخوانند.

آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: اگر موجب محذوری نشود مانع ندارد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: اگر مفسده‌ای نداشته باشد مانعی ندارد.

آیهٔ اللّٰه فاضل: چون بر دیگران مخفی نمی‌ماند جایز نیست.

آیهٔ اللّٰه بهجت: مانعی ندارد مگر عوارضی باشد.

آیهٔ اللّٰه تبریزی: فی نفسه مانعی ندارد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه زنجانی: اگر مفسده‌ای همچون سبک شدن شیعه در کار نباشد اشکال ندارد.

ص:۱۳۱

آیهٔ اللَّه مکارم: نماز جماعتهای کاروانی و بزرگ اشکال دارد اما نماز چند نفری اشکالی ندارد.

آیهٔ اللَّه صافی: درصورتی که انعکاس خارجی آن در نظر اهل سنت زشت باشد ترک آن بهتر است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: (در مکه و مدینه) نباید نماز را به جماعت بخوانند و می‌توانند در جماعت سایر مسلمین در مساجد شرکت کنند و نماز را به جماعت بخوانند.

آیهٔ اللَّه نوری: درصورتی که مفسده‌ای بر آن مترتّب نشود اشکال ندارد.

س ۶۴- شرکت در نماز جماعت اهل سنّت و خواندن نمازهای یومیّه با آنها، آیا کفایت از نماز واجب می‌نماید یا نه؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: کفایت می‌کند.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: درصورت اضطرار مجزی است و در غیر این حال شرکت در نماز آنان مستحب است و با تمکن اعاده شود. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه صانعی؛ آیهٔ اللَّه مکارم: کفایت می‌کند.

آیهٔ اللَّه بهجت: با شرایط تقیه مانعی ندارد و مجزی است ولی باید وظیفه منفرد مراعات شود.

آیهٔ اللَّه تبریزی: درصورتی که قرائت را خود اتیان کند- ولو در نماز جهریه به اخفات باشد- کفایت می‌کند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: مناسب است در نماز جماعت اهل سنت شرکت کنند

ص:۱۳۲

ولی بنابر احتیاط نماز را دوباره بخوانند.

آیهٔ اللّه سیستانی: اقتدا بمخالف در نماز مانعی ندارد ولی حمد و سوره را برای خود آهسته بخواند.

آیهٔ اللّه صافی: نماز با عامه در حال ضرورت بی اشکال است و در غیر حال ضرورت هم شرکت در جماعات آنان اگر موجب تألیف قلوب آنها و رفع اتهام از شیعه باشد خوب است و اعاده آن لازم نیست اگر چه موافق با احتیاط است. واللّه العالم.

س ۶۵- شرکت در نماز جماعت اهل سنّت، آیا اختصاص به مسجدالحرام و مسجدالنبی دارد، یا در مساجد دیگر هم کافی است؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّه اراکی «ره»: در مساجد دیگر هم کافی است.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: اختصاص به مسجدین شریفین ندارد بلکه در تمام مساجد مستحب و مورد ترغیب و رجحان است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه فاضل: اختصاص ندارد.

آیهٔ اللّه بهجت: فرق نمی کند.

آیهٔ اللّه تبریزی: اختصاص به مسجدالحرام و مسجدالنبی -ص- ندارد.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: هر دوصورت حکم واحد دارد.

آیهٔ اللّه مکارم: فرقی بین مسجدالحرام و مسجدالنبی -ص- با سایر مساجد نیست.

آیهٔ اللّه سیستانی: در پاسخ سؤال قبل فرقی میان مسجدالحرام و مسجدالنبی -ص- و غیر آن دو نیست.

ص:۱۳۳

آیهٔ اللَّه صافی: در تمامی مساجد حکم همان است که در جواب سؤال دوّم گفته شد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: در مساجد دیگر هم کافی است.

س ۶۶- گـاهی مشاهـده می‌شود که هنگـام برپایی نماز جماعت در مسـجدالحرام و مسـجدالنبی، بعضـی از حجاج از مسـجد خارج می‌شوند و یا در کناری ایستاده و تماشا می‌کنند، لطفاً نظر مبارك را در این باره مرقوم فرمایید.

امام خمینی «ره»: وقتی که در «مسـجدالحرام» یا «مسـجدالنبی» نماز جماعت منعقـد شـد، مؤمنین نبایـد از آنجا خارج شونـد و باید از جماعت تخلّف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند.

آیـهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: این عمل خوبی نیست و حجاج محترم شـیعه باید از اینگونه اعمال بپرهیزند و کاری نکنند که انگشت‌نما و مورد اعتراض واقع شوند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: احوط آن است که در نماز جماعت شرکت کنند و از آنچه موجب تفرقه می‌شود جداً پرهیز کنند.

آیهٔ اللَّه فاضل: بعید نیست حرمت این معنی، زیرا که موجب اتّهام شیعه می‌باشد.

آیهٔ اللَّه بهجت: اگر شغل ضروری ندارند خارج نشوند و خوب است شرکت کنند.

آیهٔ اللَّه تبریزی: کاری که موجب وهن به شیعه باشد جایز نیست. واللَّه العالم.

ص:۱۳۴

آیهٔ اللّه زنجانی: کار بسیار ناپسندی است و جداً باید از آن خودداری شود.

آیهٔ اللّه مکارم: باید از جماعت تخلف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند.

آیهٔ اللّهصافی: خروج از مسجد در هنگام اقامه جماعت و یا ایستادن و شرکت نکردن شایسته نیست بلی اگر ضرورتی ایجاب کند مانع ندارد.

واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی: وقتی که در «مسجدالحرام» یا «مسجدالنبی» نماز جماعت منعقد شد، مؤمنین نباید از آنجا خارج شوند و باید از جماعت تخلّف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند.

س ۶۷- هنگام شرکت در نماز جماعت مسجدالحرام و مسجدالنبی یا سایر مساجد مکه و مدینه آیا می‌توان بر فرش سجده کرد یا نه، و درصورتی که بر فرش سجده نماید آیا اعاده آن لازم است یا نه؟

امام خمینی «ره»؛ آیهٔ اللّه اراکی «ره»: می‌توان سجده کرد و اعاده ندارد.

آیهٔ اللّه گلپایگانی «ره»: در مورد تقیه مانع ندارد و درصورت تمکن بدون محذور اعاده نماید. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه فاضل: درصورتیکه محلّی که سجده بر آن جایز است پیدا نشود، و از مثل حصیر و مانند آن نتواند استفاده کند سجده بر فرش مانعی ندارد و اعاده لازم نیست.

آیهٔ اللّه بهجت: اعتبار عدم مندوحه در حال عمل یقینی است، و اما مندوحه مکانی یا زمانی پس اعتبار آن موافق با احتیاط است.

ص:۱۳۵

آیـهٔ اللَّه تـبریزی: درصـورتیکه در مساجـد مـذکوره موضـعی باشـد کـه بتـوان بر چیزی که سـجده بر آنصـحیح است مثـل سـنگ و موزاییک سـجده نماید، باید در آن قسـمت نماز بخواند و اگر چنین موضـعی نباشد نمازی را که در آن بر فرش سجده کرده مجزی است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: درصورتی که محذوری در سـجده کردن بر سنگ و چیزهای دیگری که می‌توان بر آن سجده کرد نباشد نمی‌توان بر فرش سجده کرد و در اینصورت اگر بر فرش سجده کرد اعاده لازم است، بلکه با وجود محذور نیز احتیاط در اعاده است.

آیهٔ اللَّه مکارم: مانعی ندارد و اعاده ندارد.

آیهٔ اللَّه سیستانی: سجده نمودن بر فرش و مانند آن درصورت مفروض جایز است مگر آن که در همانجا بتواند روی حصیر چوبی یا سنگ یا غیره سجده نماید و الّا واجب است بر آنها سجده نماید.

آیهٔ اللَّهصافی: سـجده بر فرش در مواردی که بخاطر تقیه ضـرورت داشته باشد مانع ندارد، و حکم لزوم و عدم لزوم اعاده در جواب دوّم گذشت. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّهصانعی: می‌توان سجده کرد و اعاده ندارد.

س ۶۸- شرکت در نماز جماعت مغرب اهل سنت، با توجه به این که وقت نماز مغرب آنها زودتر از مغرب شرعی نزد شیعیان است، آیا کفایت از نماز مغرب می‌نماید یا نه؟

امام خمینی «ره»: در فرض مرقوم جماعتصحیح است و اعاده ندارد.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: شرکت با آنها مندوب است ولی درصورت

ص:۱۳۶

تمکن اعاده نماید. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: وقت هم مثل سایر شرایط و اجزاء است که با تقیه ساقط می‌شود.

آیهٔ اللَّه فاضل؛ آیهٔ اللَّه مکارم: کفایت می کند.

آیهٔ اللَّه بهجت: اشکال ندارد.

آیهٔ اللَّه تبریزی: اگر محرز شود که آفتاب غروب کرده بعید نیست مجزی باشد. واللَّه العالم.

آیـهٔ اللَّه زنجانی: چنانچه بـدون ضـرورت نماز را زودتر از وقت شـرعی در نزد شـیعیان بخواننـد بایـد نماز را دوباره بخوانند، بلکه با ضرورت نیز احتیاط در اعاده است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: مُجزی نیست.

آیهٔ اللَّهصافی: از جواب دوّم حکم این سؤال معلوم شد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: در فرض مرقوم جماعتصحیح است و اعاده ندارد.

س ۶۹- هرگاه برای تحبیب قلوب و وحدت مسلمین در نماز جماعت برادران اهل تسنن شرکت کنیم که قهراً نماز فاقد جزء یا شرط یا همراه با مانع باشـد، آیا این نماز در وسـعت وقتصـحیح است و مجزی، و اعاده و قضا نـدارد، با فرض این که اضـطرار و ضـرورتی نیست و می‌تواند در مکان دیگر یا زمان دیگر بدون هیچ اشـکالی نماز به طریق شـیعه بخواند و همچنین در تقیّه در موضوعات، مثل وقوف در عرفات در روزی که قاضـی عامه حکم کرده با این که شک دارد، یا یقین به خلاف دارد، آیا وقوف با برادران اهل تسنن مجزی است؟

ص:۱۳۷

امام خمینی «ره»:صحیح است و اعاده و قضا ندارد و تبعیت در مواقف لازم است.

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: انشـاء اللّهصـحیح و مجزی است و اعاده و قضا نـدارد و همچنین است حال در کلیه عبادات که به جهت تقیه از مخالفین بجا آورده می‌شود، و تقیه در اینجا اوسع از اضـطرار است و در سـعه وقت هم محقق می‌شود. و لازم نیست تفصّی از آن و شرط نیست عدم مندوحه و همچنین تقیه در موضوعات هم مجزی است و می‌تواند به حکم حاکم عامه وقوفین را انجام دهد و اعاده و قضا ندارد.

آیهٔ اللّه فاضل: واجب و مجزی است.

آیهٔ اللّه بهجت: مسأله وقوف به مناسک رجوع شود و حکم نماز در مسائل قبل بیان گردید.

آیـهٔ اللّه تبریزی: نمازی را که در انسان بر طبق تقیه مـداراتی انجام می‌دهـد درصورتیکه قرائت را خود اتیان کنـد مجزی است، و در مواردیکه قاضـی عامه حکم به ثبوت اول ماه کرده باشد اگر انسان یقین به خلاف نداشـته باشد باید متابعت نماید و درصورت یقین به خلاف باید احتیاط نماید به تفصیلی که در مناسک در مسأله ۹ از مسائل متفرقه حج بیان نمودیم. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی: نماز بدون جزء یا شـرط یا همراه با مانع در فرض عدم اضطرار و ضرورت مجزی نیست، بلکه بنابر احتیاط در فرض اضـطرار نیز مجزی نیست، و وقـوف در عرفـات در روزی که قاضـی عـامّه حکم کرده درصورتی که علم بر خلاـف نباشـد، لاـزم و مجزی است.

آیهٔ اللّه مکارم: احتیاج به اعاده نیست و در سایر موارد نیز مجزی است.

ص:۱۳۸

آیهٔ اللّه سیستانی: حکم این فرع از ما سبق روشن شد.

آیهٔ اللّه صافی: اگر شرکت در جماعت موجب تألیف قلوب و دفع اتهام از شیعه باشد اعاده لازم نیست و نسبت به وقوف مشروحاً در جواب سؤال اوّل تحت عنوان وقوف بیان شد. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه صانعی:صحیح است و اعاده و قضاء ندارد و تبعیت در مواقف لازم است.

س ۷۰- گاهی در نماز جماعت اهل سنت پس از رکوع، قنوت می‌خوانند، تکلیف شیعیانی که در نماز جماعت آنها شرکت کرده‌اند چیست؟

آیهٔ اللّه بهجت: تبعیت کنند و احتیاط را مراعات نمایند به قصد آنچه جایز است مطلقا.

آیهٔ اللّه تبریزی؛ آیهٔ اللّه صافی: متابعت کنند. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی؛ آیهٔ اللّه سیستانی: اشکال ندارد.

آیهٔ اللّه مکارم: باید مانند آنها نماز بخوانند.

آیهٔ اللّه صانعی: خواندن قنوت برای شیعیان مانعی ندارد و مانند اصل نماز جماعت با آنها است که از باب تقیه انجام می گیرد.

س ۷۱- اخیراً پشت بام مسجدالنبی هم برای نمازگزاران مهیا شده است ولی دیوار اطراف پشت بام، بیش از قامت انسان بلند است و هیچ طرف صفهای جماعت مسجد پیدا نیست، آیا اقتدا با این وضع در پشت بامصحیح است؟

ص:۱۳۹

آیـۀ اللّه فاضـل: چنانچه موقع اقامه جماعت بالای پشت بام باشـد لازم است همانجا در نماز شـرکت کنـد ولی اختیاراً رفتن بالای بام هنگام نماز جایز نیست.

آیهٔ اللّه بهجت: احتیاط مراعات شود.

آیهٔ اللّه تبریزی: درصورتیکه قرائت را خود اتیان نماید و سایر شرایط نماز را به مقدار ممکن رعایت نماید مجزی است. واللّه العالم.

آیهٔ اللّه زنجانی:صحیح نیست.

آیهٔ اللّه مکارم: احتیاط آن است در داخل مسجد نماز بخواند.

آیهٔ اللّه سیستانی: جایز است ولی باید برای خود آهسته بخواند و اگر آهسته هم ممکن نباشد در دل خود بخواند.

آیهٔ اللّه صافی: درصورتی که خود اهل سنت با همین وضع اقتدا می‌کنند شیعیان نیز شرکت کنند واللّه العالم.

س ۷۲- محل توزیع گوشت در مکه مکرّمه، حـدود یک کیلومتر بعـد از مسـجد تنعیم قرار دارد، با توجه به این که عوامل خـدماتی مجبورند برای گرفتن سـهمیه کاروان به آن محل تردّد کنند، آیا به عمره تمتّع آنها یا حجّ واجب خودشان اشکالی وارد می‌شود؟ به علاوه حکم مسأله در خصوص کسانی که حج مستحبی یا نیابتی بجا می‌آورند چگونه است؟

آیهٔ اللّه فاضل: همین که می‌دانند برای احرام حجّ به موقع می‌رسند مطلقاً اشکالی ندارد، موفق باشند.

آیـهٔ اللّه تـبریزی: خروج متمتّع تـا جـایی که از اطراف و توابع نزدیـک مکّه محسوب شود جـایز است و فرقی بین حـجّ واجب و غیر واجب و نایب و

ص:۱۴۰

غیر نایب نمی‌باشد. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه مکارم: بعد از انجام عمره تمتّع می‌تواند به اینگونه مناطق رفت و آمد کند و در عمره مفرده هر گاه قبل از گذشتن ماهی که در آن عمره انجام داده است خارج شود و بازگردد تکرار عمره لازم نیست، امّا اگر در ماه بعد برگردد باید از همان مسجد تنعیم محرم شود و عمره بجای آورد.

آیهٔ اللَّه صافی: در مورد سؤال، چنانچه محلّ مذکور از توابع مکّه مکرّمه محسوب باشد تردّد اشکال ندارد و اگر از توابع محسوب نشود باید محرماً به احرام حج، خارج شود ولی اگر خروج با احرام حرجی باشد می‌تواند بدون احرام برود و در هر حال ضرری به عمره یا حج نمی‌زند و در این احکام تفاوتی بین اقسام حجّ (مستحبی یا نیابتی یا غیر اینها) نیست. بلی اگر با اجیر در حجّ شرط کرده باشند که بعد از عمره و قبل از حجّ از مکه خارج نشود و یا این که نفس استیجار ولو با قرائن انصراف به آن داشته باشد و اجیر خارج شده باشد باید رضایت اجیر کننده را نسبت به اجرت حاصل نماید. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: اشکالی وارد نمی‌شود و بین حج مستحبی و نیابتی و غیر آن فرقی نیست.

آیهٔ اللَّه نوری: چون از اطراف و توابع مکّه محسوب می‌شود اشکال ندارد و در همه صور مذکوره در فوق جایز است.

ص:۱۴۱

نماز در مسجدالحرام و مسجدالنبی

س ۷۳- در مسجدالحرام و مسجدالنبی و سایر مساجد مکه و مدینه بعضی از جاها مفروش است و بعضی غیر مفروش و با سنگ ساخته شده است، آیا لازم است برای انجام نماز جماعت یا فرادی به جایی برود که بر سنگ سجده کند و یا می‌تواند بر فرش سجده نماید؟

امام خمینی «ره»: سجده کردن بر فرشهای مسجد مانع ندارد و مهر گذاشتن جایز نیست، و لازم نیست در جایی که سنگ است نماز بخواند.

آیهٔ اللَّه گلپایگانی «ره»: سجده بر سنگها مانعی ندارد. واللَّه العالم و درصورت تقیه سجده بر مذکور در سؤال مانعی ندارد.

آیهٔ اللَّه اراکی «ره»: سجده کردن بر سنگ مانعی ندارد هر چند بر فرش هم می‌تواند سجده کند.

آیهٔ اللَّه فاضل: جواب قبلًا داده شد.

آیهٔ اللَّه بهجت: معلوم شد حکم وجود مندوحه، پس درصورت امکان سجده بر ما یصحّ السجود علیه، اکتفا بغیر آن خلاف احتیاط است.

آیهٔ اللَّه تبریزی: درصورتیکه در مساجد مذکور جایی بوده باشد که بتوان بر چیزی که سجده بر آنصحیح است مثل سنگ و موزاییک سجده نماید، باید در آنجا نماز بخواند. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: درصورت عدم محذور نمی‌تواند بر فرش سجده کند.

آیهٔ اللَّه مکارم: درصورت امکان و عدم جلب توجه به مکان غیر

ص:۱۴۲

مفروش برود و نماز بگزارد.

آیهٔ اللّٰه سیستانی: لازم است جایی را انتخاب کند که بتواند بر سنگ سجده کند البته خارج شدن از مسجد واجب نیست و همچنین لازم نیست تأخیر نماز برای این که بتواند روی سنگ سجده نماید.

آیهٔ اللّٰه صافی: اگر فرادی می‌خواند و ضرورتی نباشد نباید به فرش سجده کند و اگر بجماعت می‌خواند حکم آن از جوابهای قبلی معلوم شد. واللّٰه العالم.

آیهٔ اللّٰه صانعی: سجده کردن بر فرشهای مسجد مانع ندارد و مهر گذاشتن جایز نیست، و لازم نیست در جایی که سنگ است نماز بخواند.

س ۷۴- سجده کردن بر مهر یا حصیر و بادبزن در مساجد مکه و مدینه درصورتی که انگشت نما و سبب وهن به مسلمین بشود چه حکمی دارد؟

امام خمینی «ره»: جایز نیست ولی اگر حصیر برای جانماز با خود داشته باشند و روی آن نماز بخوانند به طوری که متعارف سایر مسلمین است و موجب وهب نشود اشکال دارد.

آیهٔ اللّٰه گلپایگانی «ره»: اگر مشکلی به وجود نیاورد سجده بر مذکورات مانعی ندارد.

آیهٔ اللّٰه اراکی «ره»: سجده کردن بر حصیر و بادبزن مانعی ندارد و سجده کردن بر مهر اگر خلاف تقیه نباشد مانعی ندارد.

آیهٔ اللّٰه فاضل: درصورت وهن و اتهام جایز نیست.

آیهٔ اللّٰه بهجت: در فرض سؤال جایز نیست و حکم درصورت وجود

ص:۱۴۳

مندوحه در مسأله قبل بیان گردید.

آیة اللّه تبریزی: کاری که موجب وهن به مسلمین باشد جایز نیست ولی درصورتیکه در مسجد جایی باشد که بتوان سجده را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است انجام دهد باید در آنجا نماز بخواند. واللّه العالم.

آیة اللّه زنجانی: درصورتی که سبب وهن شیعه باشد جایز نیست.

آیة اللّه مکارم: جایز نیست.

آیة اللّه صافی: در آن اماکن همه نوع فرقه‌ای با روشهای گوناگون وجود دارد اگر طوری باشد که موجب وهن نشود اشکال ندارد و اگر موجب وهن شود از آن خودداری کنند و چنانکه دیده شده اهالی آنجا بر روی حصیر نماز می‌خوانند. واللّه العالم.

آیة اللّه صانعی: جایز نیست ولی اگر حصیر برای جانماز با خود داشته باشند و روی آن نماز بخوانند به طوری که متعارف سایر مسلمین است و موجب وهن نشود اشکال ندارد.

نماز مسافر

س ۷۵- فاصله بین مکه و عرفات که قبلًا چهار فرسخ بوده امروزه با توجه به توسعه مکه و اتصال شهر به منا کمتر از مسافت شرعی است در اینصورت، کسی که قصد اقامه ده روز در مکه را نموده و سپس به عرفات و مشعر و منا می‌رود و چهار شب یا بیشتر در آنجا بیتوته می‌کند نماز او در

ص:۱۴۴

عرفات و مشعر و منا و پس از مراجعت به مکه قصر است یا تمام؟

آیـهٔ اللّه اراکی «ره»: اگر پس از مراجعت به مکه قصـد اقامه ده روز در مکه دارد یا مردد است در اینصورت نماز او در منا و عرفات و پس از مراجعت تمام است و اگر قصـد اقامه ده روز بعـداً نـدارد و از مکه انشاءِ سـفر به ایران می‌کنـد اقوی اتمام است در مواضـع مذکوره، چونه محل اقامه به منزله وطن اوست. و احوط جمع است بین قصـر و اتمام و امّا کسی که قصد اقامه از اوّل در مکه نداشته نماز او در تمام مواضع مذکوره قصر است.

آیـهٔ اللّه فاضل: اگر اقامه ده روزه با قطع نظر از چند شب مذکور باشد در مواضع ذکر شده نماز تمام است و اگر مجموعاً باشد نماز در آن مواضع شکسته، لیکن در مکه و اگر چه بعد از مراجعت باشد مخیر بین قصر و اتمام است.

آیهٔ اللّه بهجت: باید نماز را شکسته بخوانند با رعایت تخییر در محلش از مکه.

آیهٔ اللّه تبریزی: چنانچه از آخر خانه‌های مسـکونی فعلی مکه تا عرفات کمتر از چهار فرسخ و رفتن به عرفات و مشـعر و منا و رجوع به مکه کمتر از هشت فرسخ باشد درصورتیکه شخص بعد از اقامت ده روز- با قصد اقامت از قبل- به عرفات برود و یا این که قصد اقـامت ده روز در مکه نموده و بعـد از خوانـدن یک نماز چهار رکعتی از اقامت در مکّه منصـرف شـده و تصـمیم گرفت به عرفات برود نمازهای او در عرفات و مشـعر و منا، و در رفتن و برگشـتن تمام است و در غیر این دوصورت مسافر است و باید نمازهای خود را در غیر مکه قدیم، قصر بخواند و در

ص:۱۴۵

خود مکه قدیم مخیر است بین قصر و تمام. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه زنجانی: کسی که قصد اقامه ده روز در مکه نموده یعنی تصمیم دارد ده روز در خود مکه بماند نماز او در مکه و عرفات و مشعر و منا تمام است، ولی مسافری که تصمیم دارد در اثنای ده روز برای انجام اعمال خود به عرفات و مشعر و منا برود تمام نمازهای او قصر است.

آیهٔ اللَّه مکارم: نماز او تمام است.

آیهٔ اللَّه سیستانی: اگر مسافت مکه تا عرفات و از آنجا تا مشعر و از آنجا تا منا و تا مکّه (۴۴) کیلومتر باشد نمازش را در این اماکن قصر می‌خواند و الّا لازم است نمازش را تمام بخواند، بله اگر کمتر از (۴۴) کیلومتر باشد اگر برگشتنِ او به مکه عبوری باشد نه این که برگشتن به محلّ اقامت است، پس حکم او در مشعر و منا قصر است ولی در مکه مخیر است بین قصر و اتمام.

آیهٔ اللَّه صافی: در فرض سؤال نماز شخص مذکور در عرفات و مشعر و منا تمام است همچنین پس از مراجعت به مکه، در مکه هم تمام است. واللَّه العالم.

آیهٔ اللَّه صانعی: اگر از اول می‌داند که چند شب در مکه نمی‌باشد قصد اقامه تحققش مشکل بلکه ظاهراًصدق نمی‌کند و نمازش را همه جا باید شکسته بخواند ولی اگر از اول نمی‌دانست و قصد اقامه نمود و حداقل یک نماز چهار رکعتی بجا آورد ماندن چند شب در بیرون مکه مضرّ به قصد اقامه نمی‌باشد و نمازش در آن اماکن هم تمام است وبعد از مراجعت در مکّه هم تمام است.

آیهٔ اللَّه نوری: درصورتی که در مکه قصد اقامت ده روز کرده باشد

ص:۱۴۶

نمازش در عرفات و مشعر و منا تمام است و الّا قصر است و در مراجعت در مکه بجهت این که در این شهر مخیّر است بین قصر و اتمام، اگر قصد اقامت نکرد مخیّر است و اگر قصد اقامت کرد که باید تمام بخواند.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم
جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)
با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند
بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹
بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.
مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.
اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.
از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :
الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی
ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه
ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...
د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر
ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای
و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)
ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...
ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱-۰۶۰۹-۵۳ به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان

WWW